

ХРЕСТОМАТІЯ

з навчального предмету

«Журналістика та соціальні комунікації:
науковий, теоретичний та прикладний аспекти»

Уклав – д-р філол. н., проф. О.М. Холод

Автор – проф. О.М. Холод.

Лекція 1.

Методологічні й методичні основи дослідження взаємозв'язку журналістики й соціальних комунікацій

Питання до обговорення.

1. Проблеми дослідження методологічних і методичних основ дослідження взаємозв'язку журналістики й соціальних комунікацій.
2. Методи й методики дослідження.
3. Що вважати історією соціальних комунікацій?
4. Огляд навчальних програм з історії соціальних комунікацій.
5. Огляд наукової літератури, що пов'язана з вивченням історії соціальних комунікацій.

Література

1. Aranda, S. Javier, J. (2002). Breve historia de la comunicación en el mundo contemporáneo. Pamplona: Ulzama, 213. ISBN: 84-96063-08-9
2. Binotto, M. (2010). Comunicazione sociale 2.0. Reti, non profit, partecipazione, Roma: Edizioni Nuova Cultura, 231.
3. Borderia, Laguna, & Martínez, 2010
4. Bosco, N. (2005). La forma dell'acqua: spunti di riflessione sulla comunicazione sociale. Primo rapporto sulla comunicazione sociale, E. Cucco, R. Pagani, M. Pasquali (a cura di), Roma: Eri-Rai, 12.
5. Cliette, B. (2023, July 22). Autism Awareness Course for Parents – Autism Training. <https://www.udemy.com/course/understanding-autism/>
6. Communication Startup Ideas (2023, July 04). Ideasai.com. <https://ideasai.com/communication-startup-ideas>
7. Craig, C. (2011). Communication as Social Science (and More). International Journal of Communication 5, 1479–1496. <https://doi.org/10.1590/S1809-58442012000100014>
8. Garfinkel, H. (1967). Studies in Ethnomethodology. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 288.
9. Garfinkel, H. (2007). Recherches en ethnomethodologie. Paris: Presses Universitaires de France, 2007 (французькою мовою).
10. General History of Social Communication (2023, May 29). Ehu.eus. URL: <https://www.ehu.eus/documents/1760370/6036265/27101+-+General+History+of+Social+Communication.pdf/edcce14c-b4b2-8d47-3827-f8c37c821040?t=1601290749334>

11. Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. N.Y.: Anchor Books, 253.
12. *Historia-comunicacion-social* (2023, June 3). TECH. <https://www.techitute.com/periodismo-comunicacion/cursos-universitarios/historia-comunicacion-social>
13. Hovland, C. I. (1948). Social Communication. *Proceedings of the American Philosophical Society*, 92(5), 371–375. <http://www.jstor.org/stable/3143048>
14. Kholod, O. (2023). Methodological principles of research of social communication processes. *Social Communications: Theory and Practice*, 15(1), 7–41. <https://doi.org/10.51423/2524-0471-2023-15-1-1>
15. Mesa, Julio Antonio Yanes (2005). *Metodología de la historia de la comunicación social en Canarias: La prensa y las fuentes hemerográficas*. Baile del Sol, 344. ISBN 8496225682, 9788496225688
16. Montalbán, V.M. (1985). *Historia y Comunicación Social*, Madrid, Alianza.
17. Montero, J., & Rueda, J. (2001). *Introducción a la historia de la comunicación social*. Barcelona: Ariel.
18. Parent Coaching to Support Social-Emotional and Communication Development in Early Intervention (On Demand Webinar) (PD102590) (2023, July 22). New on Demand Webinar. <https://learningcenter.asha.org/diweb/catalog/item/id/14159469>
19. Poli, J.H. (1979). *Comunicación social*. Editorial Pleamar, 144.
20. Population Pyramids of the World from 1950 to 2100 (2023, July 24). [PopulationPyramid.net](https://www.populationpyramid.net/)
21. *Revista Historia y Comunicación Social* (2023, червень 15). см. <https://www.ucm.es/histycom/> (Іспанською мовою).
22. Skillshare (2023, July 22). Facebook. <https://www.facebook.com/skillshare>
23. Startup? Apply for our 2023 startup programme (2023, July 05). Websummit. https://websummit.com/startups?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=20271783072&utm_content=150841858552&utm_term=startup%20business&gclid=Cj0KCQjwho-IBhC_ARIsAMpgMoeqhST9j_kGF5kt_YVrZ45MmtpwZnO-LennUhUCPtIA4uF9QC2rITGQaAsgoEALw_wcB
24. Touraine, A. (1969). *La société post-industrielle*. Naissance d'une société. Paris: Éditions Denoël, 320 (французькою мовою).
25. Touraine, A. (1977). *The Sociology of Action*. Chicago: University of Chicago Press, 211.
26. Vázquez, M. (1985). *Historia y comunicación social*. Montalbán, Alianza Editorial, 267. ISBN 8420601209, 9788420601205
27. Vila, M.P. (1979). Para la historia de la comunicación social: ensayos. *Academia Nacional de la Historia*, 139.
28. Горовий, В. (2010). *Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс*. Київ, 230.
29. Гоффман, Е. (2004). *Повсякденне життя як театральна гра*. Харків: Основи, 328 (українською мовою).
30. Ільганаєва, В. (2009). Соціальна комунікація як об'єкт теоретизації. *Філософія людського спілкування: філософія, психологія, соціальна комунікація*, 1, 60–67.
31. Корнеев, В. (2015). Перспективні напрями наукового розвитку галузі “Соціальні комунікації”. *Освіта регіону*, 3–4, 61–69.
32. Німеччина: загальна довідка (2023, July 02). Державна підтримка українського експорту. http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/z_info/ger/999.html
33. Подгурецьки, Ю. (2006). *Соціальна комунікація*. Геліос, 160.
34. Почепцов, Г. (2010). *Соціальний інжиниринг: соціо-і психотехніки управління більшими масами людей*. Київ: Альгерпрес, 254.
35. Різун, В. (2012). Начерки до методології досліджень соціальних комунікацій. *Психолінгвістика*, 10, 305–314.
36. Робоча програма навчальної дисципліни «Теорія та історія соціальних комунікацій, глобальні та локальні медіа» (2020). Укладач Ю.О. Сазонова. Миколаїв, 25.
37. Ромах, О. (2017). Проблеми презентації методологічних засад у наукових дослідженнях. *Current Issues of Mass Communication*, 22 (2017), 71–81. <https://doi.org/10.17721/2312-5160.2017.22.71-81>
38. Туреньє, А. (2001). *Соціологія повсякденного життя*. Київ: Критика, 336 (українською мовою).
39. Хилько, М. (2013). Сучасний стан вітчизняних досліджень у галузі соціальних комунікацій. *Наукові записки Інституту журналістики*, 52, 111–116.
40. Холод, О. (2018). *Соціальні комунікації: тенденції розвитку*. Київ, 370.

1. Проблеми дослідження методологічних і методичних основ дослідження взаємозв'язку журналістики й соціальних комунікацій

Упродовж офіційного існування наукової галузі «Соціальні комунікації» в Україні й багатьох інших галузей науки, що вивчають поведінку людей, існує декілька похідних проблем. Згадані проблеми пов'язані з глобальним непорозумінням серед дослідників процесів соціальних комунікацій. Назвемо такі проблеми.

Першою проблемою є закінчення знання й початок незнання про те, яким є семантичний діапазоном наповнення різними смислами терміну «соціальні комунікації». Згадану проблему досліджували в різний час представники різних наукових шкіл і течій (М. Binotto (2010), N. Bosco (2005), С. Craig (2011); В. Горовий (2010), В. Ільганаєва (2009), В. Корнеєв (2015), Г. Почепцов (2010), В. Різун (2012), О. Ромах (2017), М. Хилько (2013); О. Kholod (2023). Оскільки перша проблема піддавалося неглибокому аналізу раніше (Hovland, 1948; Poli, 1979; Подгурецьки, 2006; Різун, 2012; Корнеєв, 2015; Хилько, 2013; Холод, 2018), ми не зупиняємося на ній.

Другою не менш глобальною проблемою є закінчення знань і початок незнання про те, що вважати історією соціальних комунікацій.

Третьою проблемою вважаємо початок незнання про те, якими методами варто послуговуватися дослідникам, щоб адекватно вивчати історію розвитку процесів соціальних комунікацій.

Ураховуючи викладену проблему, ми визначили *об'єктом* подальшого вивчення проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій, *предметом* – шляхи вирішення проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій.

Метою своєї наукової розвідки ми визначили ідентифікацію складників згаданої проблеми й пропозицію шляхів їх вирішення.

В огляді джерел, автори яких присвятили свої дослідження другій і третій проблемі, ми зосередимося більше не на мінімальній частині досліджень, які

сьогодні відомі вузьким фахівцям. Ми будемо розглядати й ті результати, які є дотичними до згаданих двох проблем (другої і третьої в нашому переліку).

2. Методи й методики дослідження

Під час дослідження й опису його результатів ми вживали два терміна: «соціальні комунікації» і «соціальна комунікація». У робочому порядку для вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій ми ототожнили їхні значення.

Разом із тим ми розрізняємо значення згаданих термінів. Семантика терміна «соціальна комунікація» дозволяє пояснити, що ми маємо справу лише з процесами обміну інформацією завдяки лінгвістичним/паралінгвістичним і мовленнєвим засобам. Під терміном «соціальні комунікації» маємо не лише процеси обміну інформацією, які забезпечені мовними, мовленнєвими чи паралінгвістичними засобами, але й будь-якими іншими, які дозволяють отримувати інформацію в будь-який спосіб і транслювати її з метою отримання зворотного зв'язку.

Для обох видів комунікації(-ій) («соціальної» і «соціальних») підґрунтям є два параметри: 1) інформація повинна циркулювати між комунікатором (надавачем) і комунікантом (отримувачем); 2) циркулювання інформації повинно бути спрямованим на здійснення соціальних дій, соціальних взаємодій і соціальних відносин. Усі інші випадки варто розглядати лише як комунікацію (обмін інформацією).

Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій і шляхів їх вирішення ми аналізували завдяки трьом групам методів, а саме: загальним методам, загальнонауковим методам і методам наукового пізнання.

Із першої групи *загальних методів* ми обрали метод альтернатив діалектики – холізм, який передбачає аналіз усіх явищ і процесів у світі в

Цілісності й взаємозалежності елементів Цілого. Із другої групи *загальнонаукових методів* ми зупинилися на аналізі й синтезі. Перший метод (*аналіз*) нам допоміг розчленувати Ціле на складники, щоб відібрати ті елементи, які цікавлять нас. Другий метод (*синтез*) дав можливість об'єднати для детального вивчення виділені в аналізі предмети нашої наукової зацікавленості й об'єднати їх у новій конфігурації, яка набула більш зручних форм і стала більш «видимою» для подальшого вивчення. Ілюструємо застосування методів аналізу й синтезу. Цілим у нашому вивченні є історія розвитку процесів соціальних комунікацій. Ми виокремили із Цілого декілька тих проблем, які стосувалися розгляду вузлових моментів, як наприклад, з'ясування визначення термінів «соціальні комунікації», «історія соціальних комунікацій», «процеси розвитку соціальних комунікацій». Приділили увагу тому, що необхідно брати за основу, коли слід аналізувати історію розвитку процесів соціальних комунікацій: сам процес розвитку чи соціальні комунікації за їхньою сутністю з позицій епістемології. Після ідентифікації потрібних нам аспектів ми завдяки *методу абстрагування* відволіклися від другорядних проблем, що пов'язані з вивченням проблем розвитку процесів соціальних комунікацій. Після застосування методу абстрагування ми застосували *метод синтезу*: подумки «сконструювали» зручну для свого наукового світогляду схему взаємозв'язків елементів Цілого й «побачили» проблемні, малодосліджені чи невивчені дотепер «вузли» в аналізі проблем дослідження процесів розвитку процесів соціальних комунікацій.

Для нашого вивчення корисним став *метод узагальнення*, який дозволив встановити загальні властивості й ознаки проблем дослідження процесів розвитку процесів соціальних комунікацій. Завдяки *методу аналогії* ми сформулювали висновки про подібність на підставі подібних одних ознак процесів соціальних комунікацій, переносячи такі ознаки на загальне уявлення про проблеми дослідження процесів розвитку соціальних комунікацій. Ми

також застосували *метод класифікації*, що дозволило нам розподілити в групи отриману нову інформацію про проблеми дослідження процесів розвитку соціальних комунікацій. Такий розподіл ми здійснили на базі подібних ознак і закономірностей зв'язків між групами згаданих проблем.

У третій групі (*метод наукового пізнання*) ми виокремили необхідні, на наш погляд, методи теоретичного дослідження (*аксіоматичний, статистичний метод і гіпотетико-дедуктивний*) і методи емпіричного дослідження (*спостереження, опис, вимірювання*).

Методикою нашого дослідження став такий порядок процедур:

1) спочатку ми ідентифікували такі критерії відбору інформаційного матеріалу для подальшого аналізу:

а) навчально-методичні матеріали, за якими в різних країнах світу навчають здобувачів освіти за спеціальностями, що пов'язані із соціальними комунікаціями (журналістика, рекламна справа, паблік рилейшнз та подібні);

б) наукові матеріали (монографії, наукові статті в спеціалізованих наукових журналах світу)

2) за визначеними критеріями відібрали публікації, що пов'язані із соціальними комунікаціями й проаналізували їх за такими критеріями:

а) кількість публікацій про соціальні комунікації, журналістику, журналістикознавство, рекламну справу, паблік рилейшнз, кіновиробництво; політику, історію, історикознавство; мистецтво й інші;

б) створили таблиці й перенесли туди відібрані факти;

в) підраховали кількість випадків по кожному критерію (див. п.2а));

г) за результатами підрахунків показників таблиці створили графіки;

д) проаналізували графічні зображення графіків і виокремили тенденції;

е) зафіксовані тенденції розтлумачили за допомогою проективної методики (застосували об'єктивні результати досліджень колег, які вивчають проблеми

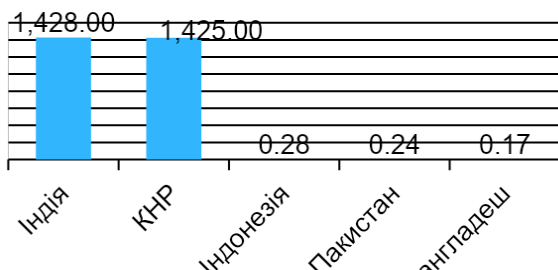
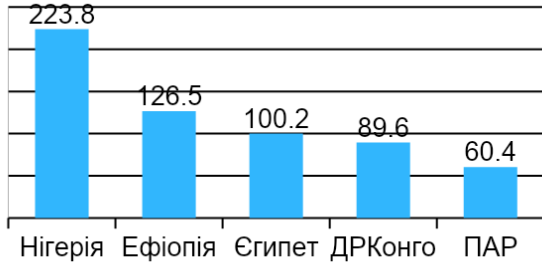
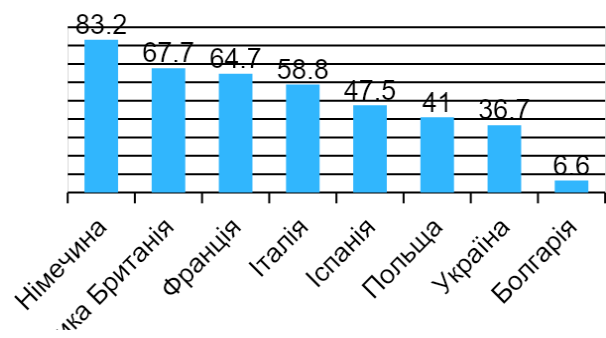
соціальних комунікацій, а також власний дослідницький досвід для пояснення зафіксованих тенденцій;

3) крім створення таблиць за результатами наших спостережень й аналізу кількості публікацій про історію соціальних комунікацій, ми здійснювали аналіз публікацій двох груп: перша група – публікації навчального й навчально-методичного й публіцистичного характеру; друга група – публікації науковців і представників науково-дослідних спільнот різних країн;

4) від кожного материка (крім Антарктиди) були відібрані по 4–5–6 країн (10%–15% від загальної кількості країн на континенті) за критерієм чисельності населення (див. табл. 1 далі):

Таблиця 1.
Кількість населення аналізованих 35 країн і залежних територій світу
(за станом на 24.07.2023)
(Population Pyramids of the World from 1950 to 2100, 2023)

№ з/п	Материк і його частини	Країна	Населення (млн.)	Графік
АВСТРАЛІЯ (з Океанією) 30 країн і залежних територій (млн. осіб)				
1)	Австралія	Австралія	26.439,111	<p>Bar chart showing population in millions for Australia (26), Melanesia (12), Polynesia (0.73), and Micronesia (0.115).</p>
2)	Океанія	Меланезія	12.634,227	
3)	Океанія	Полінезія	730.008	
4)	Океанія	Мікронезія	115.224	
5)				
АЗІЯ 46 країн і залежних територій (млрд. осіб)				

6)	Азія	Індія	1.428.627,663	
7)		Китайська Народна Республіка	1.425.671,351	
8)		Індонезія	277,534,122	
9)		Пакистан	240,485,657	
10)		Бангладеш	172,954,319	
АФРИКА				
54 країни й залежні території (млн. осіб)				
11)	Західна Африка	Нігерія	223.804.632	
12)	Східна Африка	Ефіопія	126.527.099	
13)	Північна Африка	Єгипет	100.233.150	
14)	Центральна Африка	Демократична Республіка Конго	89.647.403	
15)	Південна Африка	Південно-Африканська Республіка	60.414.494	
ЄВРОПА				
50 країн і залежних територій				
16)	Європа	Німеччина	83.294.632	
17)		Велика Британія	67.736.802	
18)		Франція	64.756.583	
19)		Італія	58.870.762	
20)		Іспанія	47.519.627	
21)		Польща	41.026.067	
22)		Україна	36.744.633	
23)		Болгарія	6.687.716	
Південна Америка				
12 країн				

24)	Південна Америка	Бразилія	216.422.446	
25)		Колумбія	52.085.167	
26)		Аргентина	45.773.884	
27)		Перу	34.352.718	
28)		Венесуела	28.838.498	
29)		Чилі	19.629.590	
30)		Болівія	12.388.570	
Північна Америка 23 країни				
31)	Північна Америка	Сполучені Штати Америки	339.996.563	
32)		Мексика	128.455.566	
33)		Канада	38.781.291	
34)		Гватемала	18.092.026	
35)		Куба	11.194.449	

5) задля об'єктивності дослідження ми відбирали по 3–5 наукових публікацій одиничних авторів і/або колективів авторів зі всіх континентів світу.

3. Що вважати історією соціальних комунікацій?

Під час підготовки наукових кадрів із соціальних комунікацій (аспірантура, докторантура) молоді дослідники та їхні наукові наставники часто визначають діапазон поняття «історія соціальних комунікацій», спираючись на власний попередній дослідницький досвід.

У процесі складання *програм навчальних предметів* для підготовки фахівців в університетах, де вивчаються процеси соціальних комунікацій (General History of Social Communication, 2023; Historia-comunicacion-social,

2023), також пропонуються звужені суб'єктивні визначення історії соціальних комунікацій (Aranda, Javier, 1958; 2002). Серед тем і проблем історії розвитку процесів соціальних комунікацій фахівці (Montero, & Rueda, 2001) розглядають основи та об'єкт історії соціальної комунікації, триєдність історії, комунікації й суспільства. Аналізуються поля для історії соціальної комунікації. Все згадане узгоджується авторами з фундаментальною бібліографією з історії соціальної комунікації, яку вони подають в документі «Introducción a la historia de la comunicación social» («Вступ до історії соціальної комунікації») (Montero, & Rueda, 2001).

У бізнесовому середовищі автори стартапів, які спрямовані на удосконалення продуктів соціальних комунікацій сучасності, не пропонують визначення процесів соціальних комунікацій і не ідентифікують важливі етапи розвитку історії соціальних комунікацій (Communication Startup Ideas, 2023; Startup? Apply for our 2023 startup programme, 2023).

У науковому середовищі дослідники здійснювали огляд та аналіз форм, шляхів і засобів, які історично дозволяли обмін сигналами, кодами чи знаками між людьми, що називають комунікацією (Borderia, Laguna, & Martínez, 2010), маючи на увазі саме процеси соціальних комунікацій, або соціальної комунікації.

У праксеологічному середовищі, що пов'язане з практичною реалізацією різних форм і видів процесів, що пов'язані з історією соціальних комунікацій, фахівці не пропонують конкретних визначень понятті «історія соціальних комунікації». Натомість автори-класики соціології (Garfinkel, 1967; Garfinkel, 2007; Goffman, 1959; Touraine, 1969; Touraine, 1977; Гоффман, 2004; Туреньє, 2001) і сучасні електронні ресурси (Love & Friendship, 2023; Skillshare, 2023) подають конкретні поради про те, як допомогти в побутових стандартних і нестандартних соціальних комунікаціях (зокрема й про корекцію соціальних

навичок аутистів (Cliette, 2023; Parent Coaching to Support Social-Emotional..., 2023).

Таким чином відбувається глобальне розпорошення поняття «історія соціальних комунікацій» і «історія розвитку процесів соціальних комунікацій» відповідно терміну, яким такий процес позначається. Спираючись на згадане, констатуємо об'єктивну необхідність з'ясувати шляхи вирішення проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій.

4. Огляд навчальних програм з історії соціальних комунікацій.

В Universidad del País Vasco (Університеті Країни Басків, Іспанія) на 2022/2023 навчальний рік пропонується навчальна програма, що має назву «General History of Social Communication» («Загальна історія соціальних комунікацій») (General History of Social Communication, 2023, May 29). Вона розрахована на підготовку бакалаврів за спеціальністю «журналістика». Згадана навчальна програма передбачає розгляд різних «історичних контекстів і мейнстрімів комунікаційних форм у кожен історичний період» (General History of Social Communication, 2023, May 29). При цьому констатується необхідність використання міждисциплінарного підходу. Навчальний курс орієнтовано на «допомогу розуміння тісного зв'язку між комунікаційним процесом та історичним контекстом, у якому він створюється» (General History of Social Communication, 2023, May 29). Автори навчальної програми декларують, що діапазон інформації, який подається студентам, є «вступом до сфери роздумів про циркулярний зв'язок між повідомленнями, оприлюдненими через найпопулярніші комунікаційні формати – пресу, радіо, плакати, кіно, веб-платформи, і суспільством у кожен історичний період» (General History of Social Communication, 2023, May 29). Навчальний курс пропонує розгляд того, як суспільство та спілкування впливають на аудиторію та структуру

суспільства» (General History of Social Communication, 2023, May 29). Автори згаданої навчальної програми пропонують студентам «обговорити з історичних позицій пластичність сприйняття й декодування отримуваних повідомлень» (General History of Social Communication, 2023, May 29). Упродовж опанування студентами інформації з навчального курсу «Загальна історія соціальних комунікацій» розглядається низка проблем, що пов'язані з «розумінням різноманітності форм спілкування та їхньої еволюції протягом різних історичних періодів», а також «досягненням здатності розрізняти постійні та мінливі елементи в різних формах спілкування» (General History of Social Communication, 2023, May 29). Автори програми спрямовують свої зусилля на «розвиток вміння застосовувати набуті теоретичні та історичні знання для аналізу конкретних комунікаційних випадків і вміння інтерпретувати історичні значення медіаповідомлень» (General History of Social Communication, 2023, May 29). Навчальна програма передбачає «отримання основних інструментів щодо аналізу складних відносин, що виникають протягом історії між соціальними ідентичностями та медійними повідомленнями» (General History of Social Communication, 2023, May 29). Здобувачам вищої освіти за спеціальністю «журналістика» автори аналізованої навчальної програми пропонують набути навички «критичного аналізу до подій, про які вони будуть розповідати» (General History of Social Communication, 2023, May 29). Положення програми наголошують на важливості «не лише знання майбутніх журналістів про минуле, а їхньої здатності пов'язувати контексти, медіа-джерела та переважаючі риторичні форми, які дозволять майбутнім журналістам розуміти, а отже, повідомляти про новини та всі їх тонкощі» (General History of Social Communication, 2023, May 29).

Теоретичний блок навчальної програми «Загальна історія соціальної комунікації» передбачає розгляд теорій і концепцій історії соціальної комунікації. До цього блоку автори віднесли чотири розділи, діапазон

інформації яких умовно розподілений на чотири періоди. Перший період присвячений вивченню комунікації у процесі формування підвалин сучасної цивілізації (до 1870 року). У другому періоді автори програми пропонують студентам аналізувати засоби масової інформації в сучасному світі (1870 рік – 1945 рік). Розгляд аудіовізуального суспільства в недалекому минулому (1945 рік – 1989 рік) автори передбачають у третьому періоді. Завершальний четвертий період присвячено опануванню інформації, що стосується комунікації в мережевому суспільстві (від 1989 року дотепер) (General History of Social Communication, 2023, May 29).

Висловлюємо декілька зауважень до аналізованої навчальної програми з навчального курсу «General History of Social Communication» («Загальна історія соціальних комунікацій») (General History of Social Communication, 2023, May 29).

1. Поняття «історія соціальної комунікації» не тлумачиться в програмі, хоча, на нашу думку, із цього слід було почати навчальний курс і подати визначення терміну «історія соціальної комунікації».

2. У програмі подається інформація про «найпопулярніші комунікаційні формати – пресу, радіо, плакати, кіно, веб-платформи» (General History of Social Communication, 2023, May 29), що пов'язані із суспільством «у кожен історичний період» (General History of Social Communication, 2023, May 29). Наше зауваження можна звузити до двох нериторичних запитань: по-перше, наскільки варто називати пресу й радіо «найпопулярнішими комунікаційними платформами» (?); по-друге, якою одиницею слід вимірювати «кожен історичний період» (?). Відповіді на поставлені запитання могли б відкрити новий перелік проблем, що стосуються тлумачення терміна «історія соціальної комунікації» і його зв'язку з поняттям «епістема». Одразу виникає третє запитання про веб-платформи, які з'явилися лише в 70-і – 80-і роки ХХ століття з появою інтернету.

Спираючись на положення навчальної програми «General History of Social Communication» («Загальна історія соціальних комунікацій») (General History of Social Communication, 2023, May 29) (без урахування наших зауважень) визначити історію соціальної комунікації можна в такому тлумаченні: *історія соціальної комунікації* – це історичні контексти й мейнстріми комунікаційних форм (преси, радіо, плакатів, кіно, веб-платформ) у кожен історичний період.

Історію соціальних комунікацій в іспаномовній науково-методичній літературі розглядають також відносно до окремого регіону (наприклад, Канарських островів) (Mesa, 2005). Автор зосереджує увагу на методології дослідження преси й інших газетних джерел згаданої частини Іспанії. Х. Меса проаналізував газети та засоби масової інформації, розглядаючи їх як частину процесів соціальних комунікацій. Отже, замість аналізу історичних парадигм у дослідженні процесів соціальних комунікацій іспаномовні автори зосереджуються на процесах розвитку друкованих ЗМІ. Меншою мірою увагу приділяють іншим видам ЗМІ, що ми не можемо вважати повноцінним аналізом процесів соціальних комунікацій.

На сайті [TECH Universidad Tecnológica](https://www.tecn.mx/) (TECH Universidad Tecnológica, 2023) – приватного цифрового мексиканського іспаномовного онлайн-університету подано інформацію про можливість навчатися за програмою навчального курсу «Історія соціальної комунікації». Як зазначають автори онлайн-контенту, метою загаданого навчального курсу, яка орієнтована на підготовку журналістів, є «проведення історичного огляду форм спілкування, які існували в суспільстві, від первісної усної комунікації до засобів масової інформації» (Historia-comunicacion-social, 2023). Автори аналізованого навчального курсу пропонують десять ключових тем, які, на їхній погляд, розкривають суть поняття «історія соціальних комунікацій». Серед таких тем є «Історія мови» і «Логотипи та письмо: комунікація в античності»; «Середньовіччя, феодалізм і спілкування» та «Феодалізм у перехідний період і

комунікація в добу друкарства». Студенти вивчають теми «Просвітництво, революція і свобода слова» та «Підйом комунікації», а також «Золоте століття преси» і «Пропаганда». Завершується навчальний курс темами «Комунікація у воєнний час» і «Криза та реконверсія системи: комунікаційний гіперсектор».

Не вдаючись до детального аналізу показників циклограми 1 (див. далі), зазначимо, що кожний викладач в університеті в демократичному суспільстві має певну автономію під час складання навчальних програм і наповнення темами свого предмету викладання. Можливо, саме тому в приватному цифровому мексиканському іспаномовному онлайн-університеті ТЕСН Universidad Tecnológica наслідуються демократичні навчально-педагогічні традиції, що притаманні мексиканському й іспаномовному науковому товариству Латинської Америки. Важливо в такому випадку дотримуватися орієнтації на певні наукові традиції й враховувати специфіку об'єкта й предмета аналізу під час викладання матеріалу, що пов'язаний з історією соціальних комунікацій.

Циклограма 1. Співвіднесення обсягів тем, що пов'язані з історією соціальних комунікацій у плані навчальної дисципліни "Історія соціальної комунікації" (ТЕСН Universidad Tecnológica - приватний цифровий іспаномовний онлайн-університет, Мексика, 2023)

5. Огляд наукової літератури, що пов'язана з вивченням історії соціальних комунікацій.

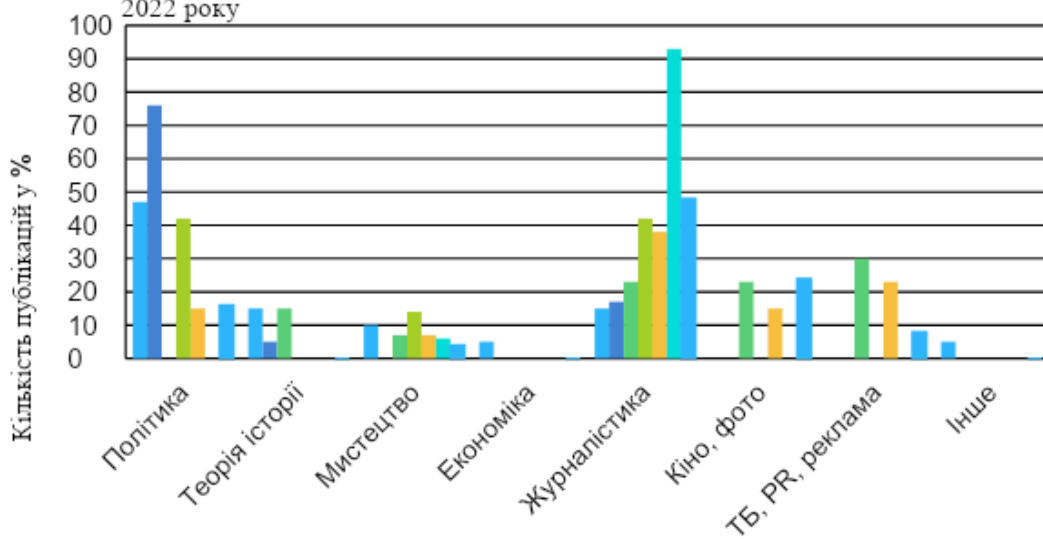
Починаючи від п'ятдесятих років ХХ століття активно здійснювалися дослідження історії соціальних комунікацій в іспаномовному науковому середовищі (Poli, 1979; Vila, 1979; Vázquez, 1985; Montalbán, 1985; Montero, & Rueda, 2001; Aranda, Javier, 1958; 2002; Mesa, 2005; Borderia, Laguna, & Martínez, 2010). Дослідженню підлягали процеси історії спілкування. Аналізувався процес розвитку преси від старого режиму до реставрації (1500–1815). Розглядалися випадки перших випусків індустріалізація преси та її взаємодію з буржуазним лібералізмом у період від 1815 року до 1870 року. Вивчали інформаційну систему в епоху демократії, обмежуючи такий процес діапазоном 1870 рік – 1914 рік. Аналізувалися воєнні мас-медіа від 1914 року до 1945 року. Дослідники звертали увагу й на активний розвиток преси, який вони назвали конкуренцією між мас-медіа (1945–1958) (Aranda, Javier, 1958; 2002).

Інша тенденція прослідковується під час аналізу публікацій у науковому журналі «Історія та соціальні комунікації» («Revista Historia y Comunicación Social»¹) (Revista Historia y Comunicación Social, 2023), що видається від 1996 року й дотепер дослідниками Університету Комплутенсе, Мадрид (Іспанія). Під час вибіркового аналізу (за методом часткової неповної індукції) нами встановлено (див. діаграму 1 далі), що в 1996 році тематика наукових публікацій журналу в 47% випадків відповідала політиці й історії, у 15% випадків публікації були присвячені проблемам теорії історії та історіографії, у 10% – проблемам мистецтва й у 15% – проблемам журналістики.

¹ «History and Social Communication» («Історія та соціальні комунікації») є науковим журналом, який публікує роботи, орієнтовані на дослідження комунікації та новітньої історії, з діахронічної точки зору. Заснований у 1996 році, журнал видається двічі на рік в електронному форматі. До публікації приймаються статті з новітньої історії, історії думки, історії соціальної комунікації, журналістики і, принципово, історії засобів масової інформації (Revista Historia y Comunicación Social, 2023).

Діаграма 1.

Показники кількості (у %) наукових статей, що опубліковані в журналі "Історія та соціальні комунікації" (Мадрид, Іспанія) від 1996 року до 2022 року

У 2001 році редактори журналу зібрали 76% публікацій, у яких автори аналізували проблеми політики та 5% – проблеми теорії історії й історіографії, а журналістичні проблеми обговорювалися лише в 17% випадків. Також нами було встановлено, що статті, у яких автори розглядали проблеми журналістики, від 1996 року до 2022 року почали займати все більше публікаційної площі (наприклад, у 1996 році статей про журналістику було 15% від кількості всіх публікацій у журналі «Історія та соціальні комунікації», а в 2016 (вип. 2) журналістичних статей вже було 93%). Збільшилася кількість публікацій, що присвячені аналізу проблем мистецтва, кінематографу й телевізійної продукції, рекламі та публік релейшнз. Отже, аналіз наукових публікацій в журналі «Історія та соціальні комунікації» дозволяє нам стверджувати, що до діапазону процесів соціальних комунікацій ми маємо право віднести політичну

проблематику (28%), проблематику мистецтва (6,8%), журналістики (39,4%), кінематографії (8,8%), телебачення, PR і рекламної справи (8,7%).

У науковому виданні «Міжнародний журнал історичної комунікації» (*Revista internacional de Historia de la Comunicación*)²), який вважаємо дотичним до аналізованої нами проблеми, від 2013 року публікує статті фахівців із комунікації. Засновником журналу була Асоціація істориків комунікації (AsHisCom).

«Міжнародний журнал історичної комунікації» «орієнтований на публікацію в цифровому виданні дослідницьких робіт з еволюції комунікації, хоча з перевагою тих, що стосуються Європи та Латинської Америки» (*Revista internacional de Historia de la Comunicación*, 2023). Аналіз 6 випусків журналу за період від 2013 року до 2022 року дав нам підстави стверджувати таку проблематику соціальних комунікацій, яка фіксувалася в публікаціях науковців (див. діаграму 2 далі).

Аналіз кількості та якості статей, автори яких опублікували результати власних досліджень проблем вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій у науковому іспаномовному й португаломовному виданні «Міжнародний журнал історичної комунікації» був здійснений нами за віднесеністю дослідження до певної галузі людської діяльності. Таких галузей ми нарахували 8, а саме: «Політика», «Історія та гендерні студії», «Історія медіа», «цифрові медіа (телебачення, радіо, соціальні мережі)», «Журналістика», «Кінематограф, фотосправа», «Телебачення, радіомовлення, паблік рилейшнз, рекламна справа» і «Мистецтво». Із восьми перелічених галузей людської діяльності, основою яких є соціальні комунікації, найактивніше дослідження здійснювалися авторами в журналістиці – 66%, у політиці – 9,2% і в галузі цифрових медіа – 7,7%. Проблеми вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій в інших галузях людської діяльності

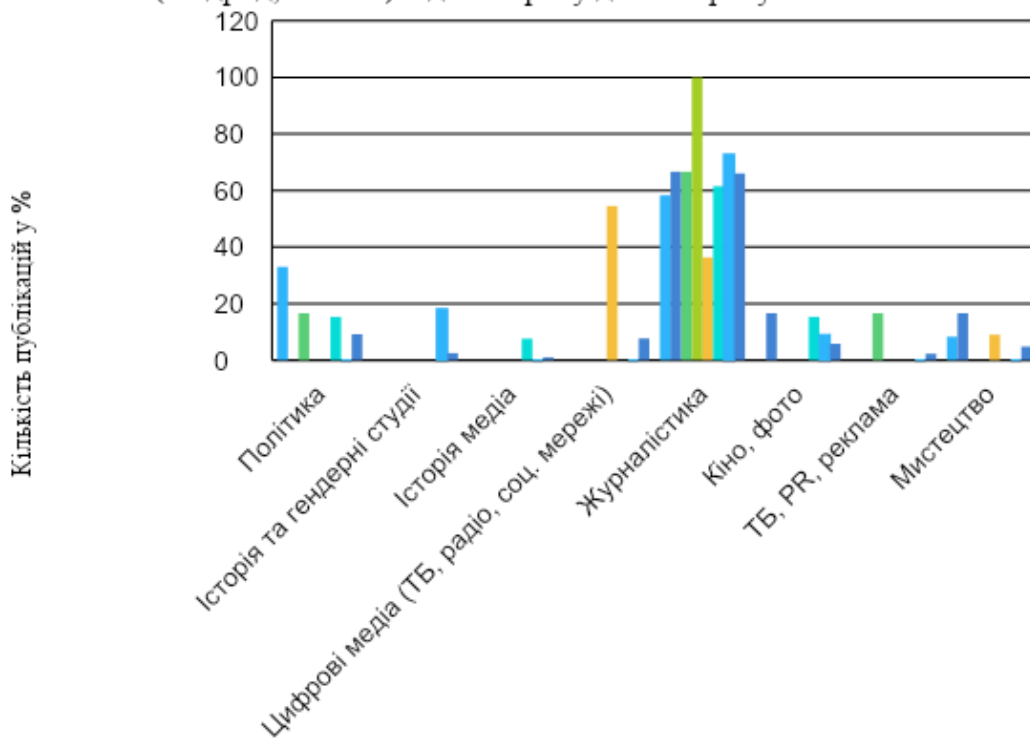
² «Revista internacional de Historia de la Comunicación» («Міжнародний журнал історичної комунікації») від 2016 року редагується фахівцями Асоціації істориків комунікації (AsHisCom) та редакційною радою університету Севільї, у якому розташована штаб-квартира Асоціації (*Revista internacional de Historia de la Comunicación*, 2023).

розподілилися таким чином: «Кінематограф, фотосправа» – 5,8%; «Мистецтво» – 4,8%; «Історія та гендерні студії» – 2,5%; «Телебачення, радіомовлення, публік рилейшнз, рекламна справа» – 2,3%; «Історія медіа» – 1%.

Ілюстрований розподіл свідчить, на нашу думку, про те, що іспаномовні й португаломовні дослідники-автори й редактори видання «Міжнародний журнал історичної комунікації» зорієнтовані на вивчення переважною більшістю (66%) проблем історії соціальних комунікацій саме в галузі журналістики.

Діаграма 2.

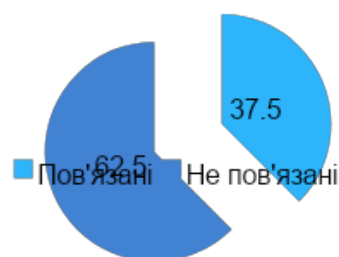
Показники кількості (у %) наукових статей, що опубліковані в журналі "Міжнародний журнал історичної комунікації" (Мадрид, Іспанія) від 2013 року до 2022 року

Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій вивчаються майбутніми фахівцями з журналістики в Навчально-науковому центрі «Школа журналістики» Чорноморського національного університету імені Петра Могили. У 2020–2021 навчальному році студентам-журналістам було запропоновано навчальну дисципліну «Теорія та історія соціальних комунікацій, глобальні та локальні медіа». Автор-розробник програми Ю.О. Сазонова сформулювала мету навчального курсу таким чином: «Вивчення та інтерпретація соціальної інформації в усіх її модифікаціях та інваріантах як соціокультурного феномену, реалізованого з допомогою (через посередництво) засобів масової комунікації, формування у студентів системи знань про розвиток темпорально-локалізованих комунікаційних процесів в історії індустріального та постіндустріального суспільства» (Робоча програма..., 2020). До набору тем і проблем, які укладач пропонувала студентам, віднесені вступ до курсу «Теорія та історія соціальних комунікацій, глобальні та локальні медіа». У межах вступу розглядаються «соціальні комунікації як наука, особливості виникнення й розвитку соціальних комунікацій» (Робоча програма..., 2020). Укладач присвятила окрему тему «історії соціальних комунікацій та соціально-комунікаційних інститутів суспільства: дописемній, писемній та документальній комунікації» (Робоча програма..., 2020). До програми внесена також проблема «історії соціальних комунікацій та соціально-комунікаційних інститутів суспільства: художня, писемна, технічна та електронна соціальні комунікації» (Робоча програма..., 2020). Підлягають аналізу «генеза соціо-комунікативних знань у світовій філософській та науковій думці» та «формування теорій масових і соціальних комунікації та інформації в ХХ-ХХІ століттях» (Робоча програма..., 2020). Увагу укладача навчального курсу притягла проблема «моделі журналістики за гендерною ознакою та закордонні теорії масових комунікацій» і проблема «прикладних соціокомунікативних теорій і їх характеристика» (Робоча програма..., 2020). У

межах навчального курсу розглядається соціальна комунікація, її «термінологічні й теоретичні особливості» та «різновиди соціальних комунікацій» (Робоча програма..., 2020). У межах проблем історії соціальних комунікацій опинилася й проблема «національних систем засобів масової інформації в системі соціальних комунікацій» та «методологічні засади дослідження інформаційного суспільства» (Робоча програма..., 2020). До аналізу проблем історії соціальних комунікацій укладач внесла аналіз «тематичних комунікацій крізь призму теорії та історії соціальних комунікацій (на прикладі спортивного сегменту)» і «поняття про глобальні та локальні ЗМІ: загальний та тематичний зрізи» (Робоча програма..., 2020). До проблем історії соціальних комунікацій колектив розробників разом із гарантом освітньої програми з журналістики приєднали «класифікацію моделей за територією розповсюдження», «трансформацію медіасистеми в умовах глобалізації», «методи дослідження соціальних комунікацій» і «економіку глобальних та локальних засобів масової інформації» (Робоча програма..., 2020).

Циклограма 2. Співвіднесення обсягів тем, що пов'язані з історією соціальних комунікацій у робочій програмі навчального предмету "Теорія та історія соціальних комунікацій, глобальні та локальні медіа" ("Школа журналістики Чорноморського національного унів

Аналіз показників циклограми 2 (див. раніше) дозволяє розуміти, що творчий колектив, який створив навчальну програму «Теорія та історія

соціальних комунікацій, глобальні та локальні медіа», прагнув стиснути об'єкти вивчення якнайменше двох навчальних предметів («Теорія та історія соціальних комунікацій» і «Глобальні та локальні медіа»). Очевидно, що такий спосіб гібридизації не дає нам чіткого уявлення про реальний предмет вивчення, але концепція навчальної програми вгадується. Ідеться про те, що в основу навчально-методичного продукту покладено стрижневу тезу про необхідність вивчати проблеми історії соціальних комунікацій на стику історії ключових моментів розвитку суспільства, з одного боку, і засобів та каналів обміну інформацією, з іншого боку. Крім зазначеного, укладач навчальної програми занотовує: «У межах дисципліни роз'яснюється як соціальні комунікації пов'язані з журналістикою та низкою інших гуманітарних, технічних та природничих наук: соціологією, філософією, політологією, історією, мовознавством, біологією, інформатикою тощо» (Робоча програма..., 2020). Отже, передбачалося, що аналізований навчально-методичний продукт дасть змогу здобувачам освіти, майбутнім журналістам, «критично поглянути на соціальні комунікації як засіб формування громадської думки, їх функціонування в площині політики та бізнесу, в умовах тоталітаризму та демократії, проаналізувати нові медіа в системі соціальних комунікацій та їх вплив на трансформацію суспільств тощо» (Робоча програма..., 2020). Зазначимо в руслі досліджуваної нами проблеми, що вбачаємо в такому тлумаченні основної ідеї навчального курсу застосування епістемного й аксіологічного підходів до аналізу процесів, що відбувалися й відбуваються в межах історії соціальних комунікацій. Такий підхід є близьким до нашого авторського бачення аналізу проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій.

В Університеті Марії Кюрі-Склодовської в Любліні проф. Владзимір Міх (Włodzimierz Mich) під час літнього семестру 2022/2023 пропонує студентам вивчити навчальний предмет «Історія соціальної комунікації» (Historia

komunikowania społecznego, 2023). Навчальна програма містить різномісний перелік, до якого автор включив аналіз соціального й культурного значення розвитку комунікаційних технологій. Розгляду підлягають початки соціального спілкування (вихід людини з тваринного світу (схожість у способах спілкування, походження відмінностей, роль біологічно зумовлених хімічних, зорових, звукових, тактильних сигналів) (Historia komunikowania społecznego, 2023).

Разом із згаданими темами студенти орієнтовані на вивчення роль «тіла, одягу й жестів у процесі спілкування», а також «зародження мовлення, розквіт усних культур» і «доісторичне мистецтво як форму спілкування» (Historia komunikowania społecznego, 2023). Під час викладання навчального курсу професор В. Міх планує розглянути «створення та функціонування журналу» і «кірографічні культури». Разом із цим, викладач планував аналізувати «співвідношення писемності та усного мовлення в античності та середньовіччі» і «створення та розвиток поліграфічної техніки, друкарські культури» (Historia komunikowania społecznego, 2023). До навчального курсу внесено розгляд процесів «створення та розвитку преси», «фотохімічні середовища та процеси візуалізації культури», «телефон і радіо та поява вторинної усності», а також «телебачення та розвиток аудіовізуальної культури» (Historia komunikowania społecznego, 2023).

Циклограма 3. Співвіднесення обсягів тем, що пов'язані з історією соціальних комунікацій у переліку тем до навчального курсу "Історія соціальної комунікації" (Університет Марії Кюрі-Склядовської, м.Люблін, Польща (2022-2023 навч. рік))

На перший погляд (див. циклограму 3), логічна структура плану навчального предмету, запропонованого В. Міхом, свідчить про те, що 91,6% навчальних тем пов'язані з історією соціальної комунікації і відповідають стрижневій тезі автора об'єднати все, що стосується комунікації (комунікаційні технології, історія появи знаків комунікації від тварини до людини, роль невербальної комунікації, створення журналу, історія писемності й усного мовлення в різні історичні епохи, візуальна культура, телефонія, радіо- та телемовлення). Вважаємо такий конгломерат досить широким і не вбачаємо доцільним викладати навчальний предмет «Історія соціальних комунікацій» за згаданою схемою. Разом із тим, В. Міх інтуїтивно, на наш погляд, вніс до навчального курсу історичний аспект і з позицій вузлових моментів розвитку історії та культури запропонував розгляд проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій.

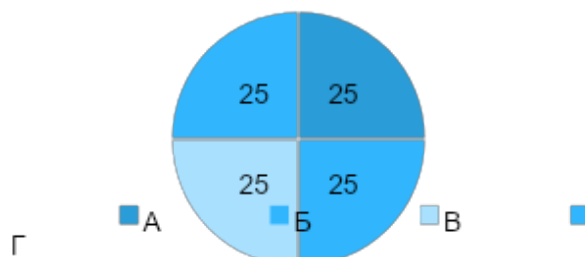
Для перевірки нашого передбачення про те, що в окремій розвинутій країні дослідження історії процесів соціальних комунікацій здійснюються активніше в порівнянні з науковою спільнотою Латинської Америки або науковими результатами, що описані в іспаномовній літературі, ми звернулися до пошукових потенцій штучного інтелекту на ім'я Bing, що функціонує на платформі «Skype». На наше прохання знайти матеріал з історії соціальних комунікацій у Німеччині ШІ Bing подав інформацію (у циклограмі інформація позначена літерами А, Б, В і Г) обсягом 407 слів і сформував її в такій послідовності:

1) літера А: «Стародавня Німеччина була населена германськими племенами, які мали свої мови, писемність, культуру та релігію. Вони опиралися римському завоюванню та зберегли свою самобутність. Першими письмовими пам'ятками германської мови є рунні написи, які датуються V–VI століттями» (Німеччина: загальна довідка, 2023); (див. циклограму 4);

2) літера Б: «Середньовічна Німеччина була частиною Священної Римської імперії, яка об'єднувала розрізнену мозаїку князівств, графств, абатств та монастирських держав» (Німеччина: загальна довідка, 2023). «Мовна ситуація була також розмаїтою: на території Німеччини говорили романськими (латинською, французькою), германськими (верхньонімецькою, середньонімецькою, низьконімецькою) та слов'янськими (польською, чеською) мовами. Латинська мова була мовою церкви, науки та дипломатії. Німецька мова поступово ставала мовою легенд, епосу, поезії та хронологіграфії» (Німеччина: загальна довідка, 2023);

3) літера В: «Новий час принесли з собою значні зміни в соціальних комунікаціях в Німеччині. Поява книгодрукування сприяла поширенню писемності та освіти серед населення» (Німеччина: загальна довідка, 2023). «Реформація Мартіна Лютера спричинила розкол християнства на католиків і протестантів і викликала потребу в перекладі Біблії на народні мови. Просвітництво принесло ідеї раціоналізму, гуманізму і наукового пізнання» (Німеччина: загальна довідка, 2023). «Романтизм виявив інтерес до народної культури, мови і фольклору. Націоналізм спонукав до створення єдиної німецької держави і мови» (Німеччина: загальна довідка, 2023);

Циклограма 4. Співвіднесення обсягів тем, пов'язаних з історією соціальних комунікацій Німеччини в інформації, що подана штучним інтелектом Bing на платформі "Skypes" від 03.07.2023

Примітки:

Укладач – д-р філол. н., проф. О.М. Холод

- А – соціальні комунікації в Стародавній Німеччині;
- Б – соціальні комунікації в Середньовічній Німеччині;
- В – соціальні комунікації в добу Нового часу в Німеччині;
- Г – соціальні комунікації ХХ століття в Німеччині.

4) літера Г: трагічні події ХХ століття («дві світові війни, нацистський режим, Голокост, поділ країни на ФРН і НДР, холодна війна, Берлінська стіна, возз'єднання Німеччини» (Німеччина: загальна довідка, 2023)) «вплинули на «соціальні комунікації в Німеччині, які переживали кризи, цензуру, пропаганду, репресії, а також розвиток, демократизацію, інтеграцію, реабілітацію. Соціальні комунікації в Німеччині також адаптувалися до нових технологій, таких як радіо, телебачення, комп'ютери, Інтернет» (Німеччина: загальна довідка, 2023).

Аналіз інформації, поданої штучним інтелектом (ШІ) Bing на платформі «Skype», дозволив нам скласти уявлення про те, який зміст і структура відомостей про історію соціальних комунікацій у Німеччині (див. циклограму 4 далі).

Співвіднесення показників циклограми 4 дає нам підстави констатувати, що структура інформації, знайденої ШІ Bing за станом на 03.07.2023 року, вибудована за історичним принципом. Спочатку подана інформація про розвиток і стан соціальних комунікацій у стародавній Німеччині (літера А), пізніше констатується інформація про процеси соціальних комунікацій у Середньовіччя (літера Б), потім – про розвиток соціальних комунікацій у добу Нового часу (літера В) і завершується виклад інформації про розвиток соціальних комунікацій у ХХ столітті (літера Г).

Лекція 2.

Журналістика та соціальні комунікації Північної Америки

(США, Мексика, Канада, Гватемала, Куба)

Питання до обговорення.

1. Ключові тенденції дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій і журналістики.
2. Дослідження журналістики й соціальних комунікацій у Сполучених Штатах Америки.
3. Соціальні мережі, гендерні відмінності в межах соціальних комунікацій.
4. Норми і практики формального і неформального спілкування: різні аспекти дослідження в США.
5. Функціонування соціальних мереж у системі соціальних комунікацій США.
6. Вплив соціальних комунікацій на соціальні явища і процеси в США.
7. Можливості й виклики нових соціальних комунікацій у США.
8. Еволюція ключових соціальнокомунікаційних концепцій і категорій у США (публічна сфера, громада і соціальний капітал)
9. Медіаефекти як вид соціальних комунікацій США.
10. Вивчення «асиметричних соціальних зв'язків» в американській науці про соціальні комунікації і журналістику.
11. Аналіз ролі нових соціальнокомунікаційних технологій в американському суспільстві
12. Проблеми дисбалансу в соціальних комунікаціях американців між роботою й особистим життям під час пандемії COVID-19.
13. Класичні теорії американських дослідників комунікації, що створюють підвалини для формування наукових підходів до вивчення соціальних комунікацій і журналістики.

14. Основні підходи до дослідження журналістики й соціальних комунікацій у Сполучених Штатах Америки.

Література.

1. *A study of the history and development of social communications in the United States* (2023, July 25). <https://poe.com/Claude-instant>
2. Adams, C. (2005). *Social communication intervention for school-age children: Rationale and description*. *Seminars in Speech and Language*, 26(3), 181–188. PMID: 16155856 <https://doi.org/10.1055/s-2005-917123>
3. Adams, C., Lockton, E., Freed, J., Gaile, J., Earl, G., McBean, K., ... & Law, J. (2012). *The Social Communication Disorders in School-Age Children*. <http://www.asha.org/PRPPrintTemplate.aspx?folderid=8589934980> PMID: 22512510 <https://doi.org/10.1111/j.1460-6984.2011.00146.x>
4. Argote, L., Aven, B. L., & Kush, J. (2018). *The effects of communication networks and turnover on transactive memory and group performance*. *Organization Science*, 29(2), 191–206. <https://doi.org/10.1287/orsc.2017.1176>
5. Bacuño, M. (2020). *Knowledge Sharing as Communication via James W. Carey's Communication as Culture*. *Multidisciplinary Research Journal*, 8(1), 31–42. DOI: 10.32871/rmrj2008.01.03
6. Bauer, N.M., Santia, M. (2023). *Gendered times: how gendered contexts shape campaign messages of female candidates*. *Journal of Communication*, 73(4), 329–341, <https://doi.org/10.1093/joc/jqac052>
7. Blumer, H. (1969). *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. University of California Press, 224.
8. Broc, L., Brassart, E., Bragard, A., Olive, T., & Schelstraete, M. A. (2021). *Focus on the Narrative Skills of Teenagers With Developmental Language Disorder and High Functioning Autism*. *Frontiers in psychology*, 12, 721283. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.721283>
9. Busby, E., Flynn, D. J., & Druckman, J.N. (2018). *Studying Framing Effects on Political Preferences. Existing Research and Lingering Questions. Book 2: Doing News Framing Analysis II*, Routledge, 36. <http://dx.doi.org/10.4324/9781315642239-2>
10. Butler, J. (2013). *Contingent foundations: Feminism and the question of “postmodernism”*. In *Feminists theorize the political* (pp. 3–21). Routledge.
11. Calvo-Armengol, A., & Jackson, M.O. (2004). *The effects of social networks on employment and inequality*. *American economic review*, 94(3), 426–454. <http://dx.doi.org/10.1257/0002828041464542>
12. Carey, J. (1989). *A Cultural Approach to Communication*. *Communication as Culture: Essays on Media and Society*. Boston: Unwin Hyman, Ch.1, 13–36.
13. Carey, J. W. (1965). *The communications revolution and the professional communicator*. *The Sociological Review*, 13(1_suppl), 23–38.
14. Carey, J. W., & Adam, G. S. (2008). *Communication as culture, revised edition: Essays on media and society*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203928912>
15. Carey, J.W. (2009). *A Cultural Approach To Communication*. *Communication As Culture: Essays On Media And Society*, New York: Routledge, 11–29.
16. Carey, J.W., & Adam, G.S. (2008). *Communication as culture, revised edition: Essays on media and society*. Routledge.
17. Carpini, M. X. D., & Entman, R. M. (2005). *News from Somewhere: Journalistic Frames and the Debate over “Public Journalism.”* In K. Callaghan & F. Schnell (Eds.), *Framing American Politics* (pp. 21–53). University of Pittsburgh Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctt6wrqk.6>
18. Carter, E. W., & Hughes, C. (2005). *Increasing social interaction among adolescents with intellectual disabilities and their general education peers: Effective interventions*. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 30(4), 179–193. <https://doi.org/10.2511/rpsd.30.4.179>
19. Castañeda, C. E. (1940). *The Beginning of Printing in America*. *The Hispanic American Historical Review*, 20(4), 671–685. <https://doi.org/10.2307/2507080>
20. Chen, C. M., & Yoon, Y.-H. (2018). *Surveillance report #112. Trends in alcohol-related morbidity among community hospital discharges, United States, 2000–2015*. Bethesda, MD: National Institute on Alcohol Abuse and Alcoholism. Retrieved from <https://www.niaaa.nih.gov/sites/default/files/HDS15.pdf>
21. Chen, E., & Ferrara, E. (2023, June). *Tweets in time of conflict: A public dataset tracking the twitter discourse on the war between Ukraine and Russia*. In *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media* (Vol. 17, pp. 1006–1013). <https://doi.org/10.1609/icwsm.v17i1.22208>
22. Chen, E., & Ferrara, E. (2023, June). *Tweets in time of conflict: A public dataset tracking the twitter discourse on the war between Ukraine and Russia*. In *Proceedings of the International AAAI Conference on Web and Social Media* (Vol. 17, pp. 1006–1013). <https://doi.org/10.1609/icwsm.v17i1.22208>

23. Chiang, P. P., Yang, C. C., & Tsai, J. Y. (2023). *Emotional response and behavioral coping associated with experienced and media discrimination among Asians and Asian Americans in the United States*. *Race and Social Problems*, 15(2), 115–126. <https://doi.org/10.1007/s12552-022-09362-7>
24. Coleman, M. C., & Mari, W. (2023). *Networks in motion: The alliances of information communication technologies and mobility technologies during the 1918 influenza pandemic*. *Mobile Media & Communication*, 11(2), 156–173. <https://doi.org/10.1177/20501579221148427>
25. Craig, K.D. (2015). *Social communication model of pain*. *Pain*, 156(7), 1198–1199.
26. Crampton, S. M., Hodge, J. W., & Mishra, J. M. (1998). *The informal communication network: Factors influencing grapevine activity*. *Public Personnel Management*, 27(4), 569–584. <https://doi.org/10.1177/009102609802700410>
27. Crawford, W. R. (1935). *Mead, George H. Mind, Self and Society, from the Standpoint of a Social Behaviorist*. Pp. xxxviii, 401, Chicago: University of Chicago Press, 1934. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 179(1), 272–273. <https://doi.org/10.1177/000271623517900175>
28. D'Angelo, P. (2012). *Studying Framing in Political Communication with an Integrative Approach*. *American Behavioral Scientist*, 56(3), 353–364. <https://doi.org/10.1177/0002764211426332>
29. Davis, A.M. (1906). *The Cambridge Press, 1638–1692: A History of the First Printing Press Established in English America, with a Bibliographic List of the Press*. By Roden, R.F. (1905). [Prominent Presses.] New York: Dodd, Mead and Company, 193. *The American Historical Review*, 11 (4), 906–907. <https://doi.org/10.1086/ahr/11.4.906>
30. Del Vicario, M., Bessi, A., Zollo, F., Petroni, F., Scala, A., Caldarelli, G., Stanley, H. E., & Quattrocioni, W. (2016). *The spreading of misinformation online*. *PNAS Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 113(3), 554–559. <https://doi.org/10.1073/pnas.1517441113>
31. Duggan, J. (2023). *Using TikTok to teach about abortion: Combatting stigma and miseducation in the United States and beyond*. *Sex Education*, 23(1), 81–95. <https://doi.org/10.1080/14681811.2022.2028614>
32. Fay, M.J. and Kline, S.L (2012). *The influence of informal communication on organizational identification and commitment in the context of high-intensity telecommuting*. *Southern Communication Journal*, 77(1), 61–76. doi: 10.1080/1041794x.2011.582921.
33. Foucault M. Hurley R. & Gros Frédéric. (1990). *The History of Sexuality (Vintage books)*. Vintage Books.
34. Garfinkel, H. (1967). *Studies in Ethnomethodology*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 288.
35. Giddens, A. (1992). *The Transformation of Intimacy. Sexuality, Love, and Eroticism in Modern Societies*. Stanford University Press, 216.
36. Goffman, E. (1959). *The Presentation of Self in Everyday Life*. N.Y.: Anchor Books, 253.
37. Goffman, E. (1969). *Strategic Interaction*. Publisher, Ballantine Books, 182.
38. González-Bailón, S., & Lelkes, Y. (2023). *Do social media undermine social cohesion? A critical review*. *Social Issues and Policy Review*, 17(1), 155–180. <https://doi.org/10.1111/sipr.12091>
39. Grunig, J.E. (Ed.). (2013). *Excellence in public relations and communication management*. Routledge.
40. Guille, A., Hacid, H., Favre, C., & Zighed, D.A. (2013). *Information Diffusion in Online Social Networks: A Survey*. *SIGMOD record*, 42(2), 17–28. [ff10.1145/2503792.2503797](https://doi.org/10.1145/2503792.2503797). [ffhal00848050f](https://doi.org/10.1145/2503792.2503797)
41. Hall, S. (1993). *Culture, community, nation*. *Cultural studies*, 7(3), 349–363. 10.1080/09502389300490251
42. Hall, S. (2007a). *The 'structured communication' of events*. In *CCCS Selected Working Papers* (pp. 381–401). Routledge.
43. Hall, S. (2007b). *Encoding and decoding in the television discourse*. In *CCCS selected working papers* (pp. 402–414). Routledge.
44. Hall, S. (2011). *Race, culture, and communications: Looking backward and forward at cultural studies*. In *Rethinking Gramsci* (pp. 11–18). Routledge.
45. Hall, S., Segal, L., & Osborne, P. (1997). *Stuart Hall: Culture and Power. Radical Philosophy*, 086, 24–41.
46. *Health and Retirement* (2023, August 05). HRS. <https://hrs.isr.umich.edu/about>
47. Ho, H. H., & Smith, D. H. (2001). *Autistic disorders: What can a physician do?* *British Columbia Medical Journal*, 43(5), 272–276.
48. Hovland, C. I. (1948). *Social Communication*. *Proceedings of the American Philosophical Society*, 92(5), 371–375. <http://www.jstor.org/stable/3143048>
49. Hughes, Th.P. (2004). *American Genesis: A Century of Invention and Technological Enthusiasm, 1870–1970*. The University of Chicago Press, 520.
50. Kant, I. (2007; original publication date 1952). *Critique of Judgement*, Translated by James Creed Meredith, Oxford: Oxford University Press, Oxford World's Classics.
51. Kimber, S.A. (1937). *The Story of an Old Press: An Account of the Hand-Press Known As the Stephen Daye Press, Upon Which Was begun in 1638 the first Printing in British North America*. Cambridge, Massachusetts: University Press.

52. Koob, G. F. (2023). *NIAAA-Supported Research and the Public Discourse Around Alcohol: A Clarification Regarding Mitchell and McCambridge (2023)*. *Journal of Studies on Alcohol and Drugs*, 84(2), 346-347. <https://doi.org/10.15288/jsad.23-00073>
53. Lacy, S., Miller, S., & Lovejoy, J. (2023). *Improving the Creation of Social Science Theory in Journalism and Mass Communication Scholarship*. *Journalism & Communication Monographs*, 25(2), 117–133. <https://doi.org/10.1177/15226379231167125>
54. Lee, C., & Jang, A. (2021). *Questing for Justice on Twitter: Topic Modeling of #StopAsianHate Discourses in the Wake of Atlanta Shooting*. *Crime & Delinquency, OnlineFirst*, 1. <https://doi.org/10.1177/00111287211057855>
55. Leeds-Hurwitz, W. (1987). *The social history of the natural history of an interview: A multidisciplinary investigation of social communication*. *Research on Language and Social Interaction*, 20(1–4), 1–51.
56. Levinson, J. A., Greenfield, P. M., & Signorelli, J. C. (2020). *A Qualitative Analysis of Adolescent Responses to YouTube Videos Portraying Sexual and Gender Minority Experiences: Belonging, Community, and Information Seeking*. *Frontiers in Human Dynamics*, 2, 598886. <https://doi.org/10.3389/fhumd.2020.598886>
57. Liao, W., Oh, Y.J., Zhang, J., & Feng, B. (2023). *Conversational dynamics of joint attention and shared emotion predict outcomes in interpersonal influence situations: an interaction ritual perspective*. *Journal of Communication*, 73(4), 342–355. <https://doi.org/10.1093/joc/jqad003>
58. Lippmann, W. (1993). *The Phantom Public*, Routledge, 244.
59. Lippmann, W. (2018). *Essays in the Public Philosophy*, Forgotten Books, 195.
60. Magdy, A., & Wanas, N.M. (2010). *Web-based statistical fact checking of textual documents*. *SMUC '10*. <https://doi.org/10.1145/1871985.1872002>
61. Manganello, J. A., Chiang, S. C., Cowlin, H., Kearney, M. D., & Massey, P. M. (2023). *HPV and COVID-19 vaccines: Social media use, confidence, and intentions among parents living in different community types in the United States*. *Journal of Behavioral Medicine*, 46(1–2), 212–228. <https://doi.org/10.1007%2Fs10865-022-00316-3>
62. Marx, K. (1867). *Capital: A critique of political economy. Vol. 1, Part 1: The process of capitalist production*. New York, NY, Cosimo, 547.
63. McQuail D. (2011). *Mcquail's mass communication theory (6th ed.)*. SAGE Publications.
64. McQuail, D. (1977). *The influence and effects of mass media*. *Mass communication and society*, 70–94.
65. McQuail, D. (2014). *Communications*. Routledge.
66. Mead, G. (1934). *Mind, Self, and Society*. United States of America: The University of Chicago Press, 173–178.
67. Miller, T. (2017). *Stuart Hall and Communication Studies*. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.46>
68. Ong, W. (1982). *Orality and Literacy: The Technologizing of the Word*. Routledge, Methuen & Co. Ltd, 203.
69. Pacey, M. S., Dikitsas, Z. A., Greenwood, E., McInroy, L. B., Fish, J. N., Williams, N., ... & Levine, D. S. (2023). *The perceived health implications of policies and rhetoric targeting transgender and gender diverse youth: A community-based qualitative study*. *Transgender health*, 8(1), 100-103. <https://doi.org/10.1089/trgh.2021.0125>
70. Park, 2023;
71. Perry, S. L. (2023). *Mating call, dog whistle, trigger: Asymmetric alignments, race, and the use of reactionary religious rhetoric in American politics*. *Sociological Theory*, 41(1), 56-82. <https://doi.org/10.31235/osf.io/xndgh>
72. Price, V., Tewksbury, D., & Powers, E. (1997). *Switching Trains of Thought: The Impact of News Frames on Readers' Cognitive Responses*. *Communication Research*, 24(5), 481–506. <https://doi.org/10.1177/009365097024005002>
73. Renckstorf, K., & McQuail, D. (1996). *Social Action Perspectives in Mass Communication Research*. <https://doi.org/10.1515/comm.1996.21.1.5>
74. Resor, J., Cooke, S., & Katz, B. (2023). *The role of social communication technologies in cognition and affect in older adults*. *Ageing & Society*, 43(1), 24-52. doi:10.1017/S0144686X21000386
75. Roden, R.F. (1905). *Famous Presses. The Cambridge Press 1638–1692. A History of the First Printing Press Established in English America, together with a bibliographical list of the issues of the press*. New York: Dodd & Mead.
76. Shannon, C.E. (1948). *A mathematical theory of communication*. *The Bell System Technical Journal*, 27(3), 379–423. <https://doi.org/10.1002/j.1538-7305.1948.tb01338.x>
77. Shao, Chengcheng & Ciampaglia, Giovanni & Varol, Onur & Flammini, Alessandro & Menczer, Filippo. (2017). *The spread of fake news by social bots*.

78. Shin, I., Riforgiate, S. E., Coker, M. C., & Godager, E. A. (2023). *Communication Technology and Social Support to Navigate Work/Life Conflict During Covid-19 and Beyond*. *Management Communication Quarterly*, 37(3), 686–707. <https://doi.org/10.1177/08933189221144996>
79. Shu, K., Sliva, A., Wang, S., Tang, J., & Liu, H. (2017). *Fake News Detection on Social Media: A Data Mining Perspective*. *ArXiv*. /abs/1708.01967
80. St. Augustine (2018). *On Christian Doctrine: A compend of exegetical theology to guide the Christians in the interpretation of the Sacred Scriptures*. Vol.1, Books on Demand, 120.
81. St. Thomas Aquinas (1947). *The Summa Theologica*. Translated by Fathers of the English Dominican Province. Benziger Bros.
82. Su, Ch. (2023). *Understanding How Communication Network Centralities and Goal Orientations are Related to Knowledge Hiding*. *Knowledge Management Research & Practice*. <https://doi.org/10.1080/14778238.2023.2229284>
83. Sultan, A. A. (2023). *The Influence of Online Communication on the English Language in Real Life*. *International Journal of English Learning & Teaching Skills*, 5(2), 1–37.
84. Tarde, G. (1989). *L'Opinion et la foule*, Paris, PUF (французькою мовою).
85. Tarde, G. (2003). *Les Transformations du pouvoir*, Paris, Les Empêcheurs de penser en rond, Le Seuil (французькою мовою).
86. *The evolution of communication concepts in the USA* (2023, August 06). *Claude-Instant*. <https://poe.com/Claude-Instant>
87. Topal, Z., Demir Samurcu, N., Taskiran, S., Tufan, A. E., & Semerci, B. (2018). *Social communication disorder: A narrative review on current insights*. *Neuropsychiatric disease and treatment*, 2039–2046.
88. Turetsky, K. M., Curley, J. P., Carter, A. B., & Purdie-Greenaway, V. (2023). *Explaining the gender gap in negotiation performance: Social network ties outweigh internal barriers*. *Journal of Social Issues*, 79(1), 50–78.
89. Walter, N., T. Murphy, S., & Gillig, T. K. (2018). *To walk a mile in someone else's shoes: How narratives can change causal attribution through story exploration and character customization*. *Human Communication Research*, 44(1), 31–57.
90. White, A. M., Castle, I. P., Hingson, R. W., & Powell, P. A. (2020). *Using death certificates to explore changes in alcohol-related mortality in the United States, 1999 to 2017*. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 44, 178–187. doi:10.1111/acer.14239
91. White, A. M., Slater, M. E., Ng, G., Hingson, R., & Breslow, R. (2018). *Trends in alcohol-related emergency department visits in the United States: Results from the nationwide emergency department sample, 2006 to 2014*. *Alcoholism: Clinical and Experimental Research*, 42, 352–359. doi:10.1111/acer.13559
92. White, C., Vanc, A., & Stafford, G. (2010). *Internal communication, information satisfaction, and sense of community: The effect of personal influence*. *Journal of public relations research*, 22(1), 65–84.
93. Wright, K. B., Riemann, W., & Fisher, C. L. (2022). *Work–life-imbalance during the COVID-19 pandemic: exploring social support and health outcomes in the United States*. *Journal of Applied Communication Research*, 50(1), 54–69. <https://doi.org/10.1080/00909882.2021.1965186>
94. Аристотель (2004); Aristotle (2004). *Rhetoric* (Roberts, W.R., Trans., Reprint ed.). North Chelmsford, MA: Courier Corporation.
95. *Дослідники 80-х – 90-х років XX століття в США вивчали взаємодію влади, історії та культури, які формують комунікацію та соціальне конструювання смислів* (2023, August 07). *Claude-Instant*. <https://poe.com/Claude-Instant>
96. Праця Г. Блумаера «*Symbolic Interactionism: Perspective and Method*», 1969 (2023, August 07). *Claude-Instant*. <https://poe.com/Claude-Instant>
97. Праця М. Фуко про комунікацію (2023, August 07). *Claude-Instant*. <https://poe.com/Claude-Instant>

1. Ключові тенденції дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій і журналістики

У робочому порядку визначимо історію соціальних комунікацій (скорочено – ІСК) як хронологічно й епістемно упорядковану інформацію про різні темпи й

особливості розвитку взаємозв'язку між засобами комунікації й соціальними структурами в суспільно важливі фрагменти різних історичних епох.

У подальшому обговоренні ми спираємося на сформульоване визначення ІСК і вважаємо, що проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій мають якнайменше три ключові тенденції: 1) вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій здійснюється по-різному; 2) вивчення ІСК залежить від суті визначення термінів «соціальні комунікації» та «історія соціальних комунікацій»; 3) вивчення ІСК здійснюється з праксеологічної сторони в країнах, що розвиваються мінімальними темпами, і з теоретико-праксеологічної сторони в країнах, що швидко розвиваються або відносяться соціологами до країн із високим рівнем життя.

Загальна тенденція, що об'єднує три згадані, полягає в тому, що дослідники різних континентів прагнуть вивчати історію розвитку процесів соціальних комунікацій завдяки різному баченню суті соціальних явищ і процесів, які пов'язані із соціальними комунікаціями.

2. Дослідження журналістики й соціальних комунікацій у Сполучених Штатах Америки

У США й Канаді активно розробляється підхід до аналізу історії соціальних комунікацій із різних аспектів (Lacy, Miller, & Lovejoy, 2023; Leeds-Hurwitz, 1987; Hovland, 1948; Craig, 2015; Topal, Demir Samurcu, Taskiran, ... & Semerci, 2018).

Вивчаються проблеми, що пов'язані з нездатністю дітей різного віку й підлітків, а також і дорослих реалізувати навички спілкування (обміну інформацією), взаємного співіснування в психологічній групі (Adams, 2005; Adams, Lockton, Freed, ... & Law, 2012; Carter, & Hughes, 2005; Broc, Brassart, Bragard, ... & Schelstraete, 2021; Ho, & Smith, 2001). До категорії таких

нездатностей у США відносять такі розлади, порушення мови, розумові порушення, вади, синдроми й порушення, що пов'язані з черепно-мозковими травмами: розлади аутистичного спектра (скорочено – ASD); специфічні порушення мови (SLI); розлади навченості (LD); розлади вивчення мови осіб з інвалідністю (LLD); розумові порушення (ID); вади розвитку (DD); синдром дефіциту уваги з гіперактивністю (ADHD); порушення, що пов'язані з черепно-мозковими травмами (ТБІ). Очевидно, що дослідження перелічених розладів, порушень мови, розумових порушень, вад, синдромів і порушень, що пов'язані з черепно-мозковими травмами ми можемо віднести до групи медико-корекційних праць.

Дослідники США (Roden, 1905; Kimber, 1937; Davis, 1906; Hovland, 1948) і ті, які вивчають історію США (наприклад, С.Е. Castañeda (1940)), аналізують проблеми вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій як комунікаційні технології, завдяки яким «друкарський верстат, телефон, радіо й телебачення зробили революцію в тому, як люди спілкуються й організуються в суспільстві» (A study of the history and development..., 2023).

3. Соціальні мережі, гендерні відмінності в межах соціальних комунікацій

1. Серед проблем історії соціальних комунікацій США, які цікавлять американських та іноземних дослідників, є проблеми, що пов'язані з появою комунікаційних мереж (наприклад, соціальних медіа), і їхнього впливу на соціальні відносини (Levinson, Greenfield, & Signorelli, 2020;).

Автори J.A. Levinson, P.M. Greenfield і J.C. Signorelli (2020) здійснили «якісний аналіз реакцій підлітків на відео YouTube, що зображують сексуальні та гендерні переживання меншин» (Levinson, Greenfield, & Signorelli, 2020). За результатами дослідження було встановлено, що під час використання

відеохостингу «YouTube» молоді представники сексуальних меншин робили запити на «соціальну підтримку та підтримку спільноти, отримання інформації, пов'язаної з ідентичністю, розвитку ідентичності та загального добробуту» (Levinson, Greenfield, & Signorelli, 2020). Очевидно, що дослідження історії розвитку соціальних комунікацій у такому випадку також є частиною регулювання соціальної взаємодії в суспільстві.

Американські дослідники соціальних комунікацій у мережах К.М., Turetsky, J.P., Curley, A.B., Carter, & V. Purdie-Greenaway (2023) встановили, що «гендерні відмінності в результатах переговорів сприяють нерівності на робочому місці та за його межами» (Turetsky, Curley, Carter,... & Purdie-Greenaway, 2023). Автори порівнювали «внутрішні та стосункові механізми гендерної диспропорції під час переговорів» (Turetsky, Curley, Carter,... & Purdie-Greenaway, 2023). Для цього дослідники звернулися до 77 керівників МВА, які повідомили, що мають «побоювання щодо переговорів, стереотипну загрозу під час переговорів, мислення щодо стресу, пов'язаного з переговорами, і соціальні мережі класу» (Turetsky, Curley, Carter,... & Purdie-Greenaway, 2023). Досліджувані після висловлення згаданих побоювань випадковим чином були об'єднані в пари, щоб завершити переговори один з одним. При цьому сценарії перемовин були реальними. Автори дослідження встановили, що чоловіки випередили жінок у перемовинах. Разом із тим, «значні гендерні відмінності виявились у стереотипі загрози, стресового мислення та центральності соціальної мережі (Turetsky, Curley, Carter,... & Purdie-Greenaway, 2023). На думку К.М., Turetsky, J.P., Curley, A.B., Carter, & V. Purdie-Greenaway (2023), «лише центральне місце в мережі, зокрема кількість і міцність зв'язків, значною мірою вплинуло на зв'язок між статтю та ефективністю переговорів» (Turetsky, Curley, Carter,... & Purdie-Greenaway, 2023). Виявилось, що «реляційні пояснення, такі як розбіжності в соціальних мережах, заслуговують на подальшу увагу» (Turetsky, Curley, Carter,... &

Purdie-Greenaway, 2023). Такий висновок підштовхнув нас до власного підсумку: соціальні комунікації в соціальних мережах «знімають» певні психологічні й гендерні обмеження, які впливають на ефективність перемовин і комунікації взагалі.

4. Норми і практики формального і неформального спілкування: різні аспекти дослідження в США.

Разом із попередньою проблемою вивчення історії соціальних комунікацій у США в синхронному аспекті до уваги дослідників попадає й проблема зміни в нормах і практиках спілкування. Центральне місце в такій проблемі займає питання «про перехід від формального до неформального стилю спілкування з появою цифрового спілкування» (A study of the history and development..., 2023). Дослідники вивчають різні проблеми формального й неформального стилів спілкування в онлайн мережах. До таких проблем вони відносять вплив онлайн-спілкування на англійську мову в реальному житті (Sultan, 2023). Автор вважає, що онлайн-комунікацією слід називати соціальний процес, завдяки якому «люди спілкуються, з'єднуються, здійснюють транзакції для надсилання, отримання чи отримання інформацію будь-якого роду через Інтернет з використанням цифрових носіїв» (Sultan, 2023). На думку дослідника, пандемія COVID-19 змусила багатьох користувачів онлайн-мереж переходити на англійську мову в процесі спілкування. Під час такого переходу виявилось, що користувачі соціальних мереж і навчальних платформ «ZOOM», «Scype» та інших онлайн комунікаційних агрегаторів, викривлюють літературну англійську мову. «Соціальні медіа змінили те, як ми говоримо, і як ми пишемо англійською, зокрема з'явився алфавітний суп з акронімів, аббревіатур і неологізмів» (Sultan, 2023). Все перелічене автор номінував як «способи негативного впливу онлайн-спілкування на англійську мову» (Sultan, 2023). Як бачимо,

дослідження А. Sultan (2023) підтвердило нашу думку про зміни в проблематиці синхронного вивчення історії соціальних комунікацій.

Ми знайшли чергове підтвердження впливу неформального спілкування, але тепер вже не на якість англійської розмовної мови, а на організаційну ідентифікацію та зобов'язання в контексті високоінтенсивної дистанційної роботи (Fay, & Kline, 2012). Дослідники дійшли висновку про те, що під час високоінтенсивної дистанційної роботи якість організації процесу соціальної комунікації пов'язана з включенням/невключенням комунікатора в сеанс зв'язку. Як свідчать дослідники, «дистанційні працівники згадували взаємодії, у яких вони відчували себе включеними або виключеними», «...їхні відповіді були закодовані для інтеграції стосунків та ідентифікаційних цілей дистанційних працівників із цілями організації» (Fay, & Kline, 2012). Під час дослідження автори помітили, що «рівень повідомлень про включення/... виключення та соціальна підтримка колег прогнозували рівень організаційної ідентифікації та відданості дистанційних працівників» (Fay, & Kline, 2012). Загальним висновком стала теза про те, що «якість стосунків дистанційних працівників із колегою, із яким вони спілкувалися, найбільше модерувала вплив повідомлень про виключення на ідентифікацію та відданість, але загальна якість стосунків колег не була модератором» (Fay, & Kline, 2012). Отже, історія дослідження процесів соціальних комунікацій у синхронному вивченні вказує на фіксацію суттєвих змін згаданих процесів. Такий факт, на нашу думку, свідчить про об'єктивну необхідність застосування інших (можливо, нових) методів не лише під час дослідження проблем, що пов'язані з історією соціальних комунікацій. Можливо, нетрадиційні, нові, суто соціальнокомунікаційні методи, необхідні в процесі вивчення сучасних, синхронних, процесів соціальних комунікацій.

Ще раніше, наприкінці ХХ століття, дослідники США (Crampton, Hodge, & Mishra, 1998) приділяли увагу проблемам неформальної комунікаційної мережі.

Автори S.M. Crampton, J.W. Hodge & J.M. Mishra (1998) дослідили фактори, що впливають на активність grapevine (або «виноградної лози»³) під час неформального спілкування. Дослідники стверджували, що неформальна соціальна комунікація завжди присутня в процесі обміну інформацією між співробітниками. Така неформальна соціальна комунікація здатна стимулювати ефективну працю в організації. Grapevine розглядається адміністраціями організацій як «дикий і неконтрольований бур'ян» (Crampton, Hodge, & Mishra, 1998), хоча, на думку дослідників, «grapevine насправді діє як послуга для працівників, надаючи інформацію особливо в незрозумілих або невизначених ситуаціях» (Crampton, Hodge, & Mishra, 1998). Цікавим, на наш погляд, є те, на що автори у висновках звертають особливу увагу. Вони вважають, що «у деяких випадках grapevine може стати домінуючою силою, якщо при офіційному спілкуванні канали закриті» (Crampton, Hodge, & Mishra, 1998). Відзначимо, що неформальна соціальна комунікація містить частіше за все великий обсяг робочої інформації. Така інформація не надається під час офіційного, формального, спілкування і може бути важливою, оскільки передається швидше й ефективніше. Також дослідники занотовують, що неформальна соціальна комунікація заповнює інформаційні прогалини, є ефективною під час розгубленості чи емоційної істерики працівників. Таким чином, чергові в нашому аналізі дослідники демонструють важливість проблеми вивчення синхронних процесів розвитку історії соціальних комунікацій.

5. Функціонування соціальних мереж у системі соціальних комунікацій США.

Наступна проблема, яку вивчають дослідники синхронного аспекту історії соціальних комунікацій у США, стосується прагнення зрозуміти, як

³ Ідіома «почути від виноградної лози» означає в англійській мові «почути новини від когось, хто почув новини від когось іншого» (Hear (Something) Through/on the Grapevine, 2023).

«формується та функціонують соціальні мережі, і як комунікація сприяє або стримує розвиток мереж» (A study of the history and development..., 2023). Разом із зазначеною проблемою дослідників цікавлять «мережеві структури та типи комунікацій, які формують поширення впливу, інформації та соціального капіталу» у США (A study of the history and development..., 2023).

Дослідники L. Argote, B. Aven і J. Kush (2018) в межах вивчення історії синхронних соціальних комунікацій дослідили вплив комунікаційних мереж і змін на трансактивну пам'ять і продуктивність групи. Вони припустили, що «вплив зміни членства на групові процеси та продуктивність залежить від комунікаційної мережі групи» (Argote, Aven, & Kush, 2018). Автори описали механізми, завдяки яким комунікаційні мережі можуть впливати на продуктивність груп. Перший механізм – прямі шляхи спілкування, другий механізм – чітка логіка координації. Згадані механізми «відображаються на двох вимірах мережі: щільність, яка впливає на поведінку групи через кількість доступних шляхів зв'язку, і централізація, яка впливає на поведінку групи через чіткість логіки координації» (Argote, Aven, & Kush, 2018). За результатами здійсненого дослідження автори встановили, що «комунікаційні мережі зумовлюють вплив зміни членства на групові процеси та продуктивність» (Argote, Aven, & Kush, 2018). Отже, соціальні комунікації, що відбуваються в соціальних мережах, залежні від специфічних соціально-інформаційних і соціально-психологічних механізмів, які формуються в сучасному світі. Такі механізми є атрибутами історії соціальних комунікацій, що формуються в реальному часі.

Вивченням проблеми розуміння того, як центральні місця комунікаційної мережі та цільові орієнтації пов'язані з приховуванням знань, займався американський дослідник Ch. Su (2023). Він, спираючись на теорії соціального капіталу та мотивації, вивчав вплив «центрального місця членів організації в мережі та мотиваційних рис на їхню реакцію на напругу між їхнім прагненням

до соціального капіталу та збереженням особистого інтелектуального капіталу» (Su, 2023). Серед досліджуваних були 200 співробітників, які працювали в 31 американській і китайській організаційних командах. Метою дослідження автор визначив те, як «центральні місця комунікаційної мережі членів робочої групи (центральні центри ступеня та проміжності) та їхні цільові орієнтації (орієнтації на продуктивність та ціль навчання) пов'язані з їхньою поведінкою приховування знань» (Su, 2023). Завдяки методу регресивного аналізу дослідник встановив, що приховування знань відбувається в позитивній залежності від місця члена в комунікаційній мережі. Навпаки, у негативній залежності знаходяться члени цільової аудиторії під час навчання, оскільки підсвідомо ни прагнуть приховати власні знання. Ch. Su доходить висновку про те, що «інтеграція як мережевої, так і мотиваційної точок зору дозволяє отримати більш всеосяжне та детальне розуміння приховування знань і пропонує прагматичне розуміння ефективного управління знаннями» (Su, 2023). На нашу думку, висновок дослідника відповідає напрямку вивчення синхронних процесів розвитку історії соціальних комунікацій, оскільки стосується якості управління соціальними комунікаціями як під час навчання, так і в процесі управління соціальними групами.

Американські дослідники S. González-Bailón та Y. Lelkes (2023) вивчають процеси (не)руйнування соціальної згуртованості завдяки/через соціальним(-і) мережам(-і). Авторів цікавлять проблеми функціонування конкретних мереж на електронних платформах. Також увагу дослідників притягує проблема обміну інформацією та нормами, які регулюють соціальні комунікації в мережах. У дослідженні автори прагнуть оцінити «умови, за яких соціальні мережі можуть бути сприятливими для формування соціального капіталу та заохочення просоціальної поведінки» (González-Bailón, & Lelkes, 2023). У критичному огляді дослідники обговорюють «психологічні механізми, які діють на індивідуальному рівні» (González-Bailón, & Lelkes, 2023) і також оцінюють

можливість соціальних мереж створювати «середовище та стимули для підтримки співпраці та конструктивного обміну» (González-Bailón, & Lelkes, 2023). У висновках свого дослідження автори звертають увагу на проблему регулювання соціальної взаємодії і соціальних відносин у мережевих структурах. Дослідники вважають, що «регуляторні органи повинні, по-перше, захищати доступ до даних і прозорість, по-друге, повинні інвестувати в дослідження, які достовірно вивчають вплив соціальних медіа в натуралістичних умовах» (González-Bailón, & Lelkes, 2023). Іншими словами, S. González-Bailón та Y. Lelkes здійснили вивчення сучасних (синхронних) процесів історії процесів розвитку соціальних комунікацій, що підтверджує загальну спрямованість зацікавленостей американських дослідників.

6. Вплив соціальних комунікацій на соціальні явища і процеси в США.

Наступною проблематикою вчених США під час вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій є спроби дізнатися про те, як комунікація впливає на соціальні явища (соціальні рухи, формування громадської думки та економіку спільного використання) (A study of the history and development..., 2023). При цьому дослідники розглядають соціальну комунікацію необхідним атрибутом «забезпечення колективних дій і спільних смислів» (A study of the history and development..., 2023). Прикладом такого дослідження в синхронній історії соціальних комунікацій є вивчення так званих «гендерних часів» (Bauer, & Santia, 2023). Автори поставили собі запитання про те, як «гендерні контексти формують повідомлення кампанії жінок-кандидатів?» (Bauer, & Santia, 2023). Під терміном «гендерні часи» дослідники N. Bauer і M. Santia (2023) мають на увазі теорію, яка «стверджує, що гендерний політичний клімат під час виборів формує ступінь, до якого

жінки-кандидати наголошують на жіночих чи чоловічих рисах у передвиборчих повідомленнях» (Bauer, & Santia, 2023). Для того, щоб здійснити дослідження «гендерних часів», автори вимірювали гендерний електоральний контекст завдяки «ретельному аналізу даних громадської думки та вмісту ЗМІ щодо головних тем під час виборів» (Bauer, & Santia, 2023). Вивчаючи виборні цикли до Конгресу США у період від 2000 року до 2018 року, N. Bauer і M. Santia (2023) ідентифікували «гендерні риси, які кандидати наголошують у передвиборчих повідомленнях» під час виборів» (Bauer, & Santia, 2023). За результатами здійсненого дослідження автори встановили, що «жіночий виборчий контекст не обов'язково спонукає кандидатів-жінок або кандидатів-чоловіків покладатися на жіночі риси» ((Bauer, & Santia, 2023). Це означає, що жінки-кандидати більше поклалися на жіночі риси під час участі у виборах до Конгресу США в означений період. Із позиції мети нашого дослідження варто занотувати, що теорія «гендерних часів» допомагає зрозуміти специфіку розвитку синхронних соціальних комунікацій, які чинять вплив на політичні (соціальні) рухи в США.

Історію розвитку синхронних соціальних комунікацій із позиції теорії ритуалів взаємодії аналізують американські дослідники W. Liao, Y. Oh, , J. Zhang та B. Feng (2023). У своєму дослідженні автори розглянули динаміку розмови в ситуаціях міжособистісного впливу. При цьому дослідники передбачили, що «моделі послідовного переходу завдань і соціально-емоційних актів можуть відобразити суть ритуалу розмовної взаємодії» (Liao, Oh, Zhang, & Feng, 2023). Автори висунули гіпотезу: якщо ритуал є успішним, він породжує «солідарність і викликає бажані результати міжособистісного впливу» (Liao, Oh, Zhang, & Feng, 2023). Щоб перевірити своє передбачення, W. Liao, Y. Oh, , J. Zhang та B. Feng (2023) провели два експерименти. Автори створили текстові онлайн-чати між незнайомими людьми й проаналізували результати

336-х спілкувань-розмов 737 студентів за зразком MTurk⁴ (Liao, Oh, Zhang, & Feng, 2023). Дослідники виявили, що «певні моделі переходів послідовно передбачають результати впливу та міжособистісне сприйняття. Згідно з нашими теоретичними очікуваннями, ці переходи вказують на миттєву появу спільної уваги та спільних емоцій, які є важливими складовими успішного ритуалу взаємодії» (Liao, Oh, Zhang, & Feng, 2023). Отже, вивчення історії синхронних соціальних комунікацій в аналізованому дослідженні експлікується завдяки дослідженню ефективності соціальних взаємин індивідів у системі MTurk.

7. Можливості й виклики нових соціальних комунікацій у США.

2. Проблеми визначення «можливостей і викликів, які створюють нові комунікаційні технології для суспільства й дезінформація, алгоритмічні упередження та стеження» (A study of the history and development..., 2023) цікавлять дослідників США, які вивчають синхронні процеси історії соціальних комунікацій. Перспективою аналізу даних під час виявлення фейкових новин у соціальних мережах зацікавилися американські дослідники K. Shu, A. Sliva, S. Wang, J. Tang і H. Liu (2017). Автори вважають, що «виявлення фейкових новин у соціальних медіа представляє унікальні особливості та проблеми, які роблять існуючі алгоритми виявлення традиційних медіа новин неефективними або незастосовними» (Shu, Sliva, Wang, Tang, & Liu, 2017). Дослідники назвали дві причини таких унікальних особливостей: по-перше, фейкові новини навмисно пишуться, щоб ввести читачів в оману, щоб вони повірили неправдивій інформації; саме це «робить обману складним і нетривіальним явищем для виявлення на основі вмісту новин» (Shu, Sliva, Wang, Tang, & Liu, 2017).

⁴ Amazon Mechanical Turk (MTurk) – «краудсорсинговий Інтернет-майданчик, який дозволяє фізичним особам і підприємцям (відомими як Заявники (Requesters)) координувати використання людського розуму для виконання завдань, які комп'ютери в даний час не в змозі зробити» (Amazon Mechanical Turk, 2023).

Виходячи із цього, для ідентифікації фейків «потрібно включити допоміжну інформацію, таку як соціальні взаємодії користувачів у соціальних мережах, щоб допомогти прийняти рішення» (Shu, Sliva, Wang, Tang, & Liu, 2017). По-друге, на думку дослідників, використання такої допоміжної інформації є складним процесом, оскільки «соціальні взаємодії користувачів із фейковими новинами створюють великі, неповні, неструктуровані та шумні дані» (Shu, Sliva, Wang, Tang, & Liu, 2017). Щоб перевірити своє припущення, К. Shu, А. Sliva, S. Wang, J. Tang і Н. Liu (2017) здійснили опитування, результатами якого автори запропонували два основних напрямки: 1) поширення фейкових новин і 2) втручання у фейкові новини. Під поширенням фейкових новин дослідники мали «шляхи поширення та шаблони фейкових новин на сайтах соціальних мереж» (Shu, Sliva, Wang, Tang, & Liu, 2017). При цьому автори стверджують, що «правдива інформація та дезінформація дотримуються різних моделей під час поширення в соціальних мережах» (Del Vicario, Bessi, Zollo, Petroni, Scala, Caldarelli, Stanley, & Quattrociochi, 2016; Magdy, & Wanas, 2010). Під втручанням у фейкові новини автори розуміли корективу контенту, який транслювався в повідомленнях. Дослідники зазначили, що у фейкових новин є свій унікальний життєвий цикл. Він залежить від однодумців і друзів у соціальних мережах. Автори зауважили, що різні соціальні ролі (виміри) членів соціальної комунікації «грають роль у поширенні фейкових новин на різні теми, такі як політика, освіта, спорт тощо» (Shu, Sliva, Wang, Tang, & Liu, 2017). У поєднанні з різними соціальними вимірами специфіку життєвих циклів фейків визначають також «увага й реакції людей із часом» (Shu, Sliva, Wang, Tang, & Liu, 2017).

Дослідники К. Shu, А. Sliva, S. Wang, J. Tang і Н. Liu (2017) дійшли висновку про існування різних життєвих циклів фейків залежно від того, чи екстренні новини подані у фейку, чи детальні новини, що підтвердили у своєму іншому дослідженні німецькі та іспанські аналітики (Castillo, El-Haddad, Pfeffer,

& Stempeck, 2014). Важливим, на наш погляд, є зауваження про те, що кожний фейк у новинах має власну траєкторію розповсюдження (Shao, Ciampaglia, Flammini, & Menczer, 2016) і певні моделі, що спираються на графі і моделі на основі еволюції (Guille, Hacid, Favre, & Zighed, 2013).

К. Shu, А. Sliva, S. Wang, J. Tang і Н. Liu (2017) з'ясували, що усіх розповсюджувачів фейкових новин умовно варто диференціювати на дві групи: 1) уточнювачі й 2) переконувачі. Серед розповсюджувачів вирізняються як люди, так і боти, або кіборги. Останні навмисно розповсюджують фейкові новини в соціальних мережах із метою пропаганди чи злочинними намірами, що стимулює дослідників до подальшого глибокого вивчення системи фейкового дискурсу. Зрозуміло, на нашу думку, що фейкові новини можуть суттєво вплинути на соціальні комунікації, їхні якість, структуру й прагматичний ефект. Разом із тим, зміна якості, структури й прагматики фейкових новин впливає на історію розвитку процесів соціальних комунікацій. Від того, який концептуальний підхід має дослідник, який спирається на певні теоретичні бази в історії соціальних комунікацій, залежить методологія, отже, інтерпретація й тлумачення фактів, отриманих в синхронічному вимірі досліджень історії соціальних комунікацій.

Серед проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у США актуальною впродовж 2019–2023 років постала проблема вивчення комунікаційних технологій та соціальної підтримки для вирішення конфлікту між роботою та особистим життям під час Covid-19 і після нього (Shin, Riforgiate, Coker, & Godager, 2023). Автори здійснили опитування 447 працівників, пмали віддалену роботу під час пандемії COVID-19. Метою наукової розвідки було з'ясування, «як різні типи комунікаційних технологій, що використовуються для роботи та приватного життя, були пов'язані з конфліктами між роботою та особистим життям і сприйняттям соціальної підтримки в усіх країнах при різних типах стосунків серед колеги, друзів і в

родині» (Shin, Riforgiate, Coker, & Godager, 2023). За результатами дослідження було встановлено, що, по-перше, «конфлікти між роботою та життям загострювалися, коли використання комунікаційних технологій порушувало норми стосунків (наприклад, мобільні текстові повідомлення з колегами та електронні листи з родиною та друзями)» (Shin, Riforgiate, Coker, & Godager, 2023). По-друге, авторам вдалося з'ясувати зменшення конфліктів між роботою та особистим життям. Такий ефект фіксувався, коли використовувалися комунікаційні технології, які «сприймалися як надання доступу до соціальної підтримки (наприклад, обмін миттєвими повідомленнями з колегами та друзями)» (Shin, Riforgiate, Coker, & Godager, 2023). Іншими словами, під час дослідження історії синхронних соціальних комунікацій автори ідентифікують суто сучасні проблеми, що мають свої коріння в постійно оновлюваних як соціальних комунікаціях, так і в соціальних взаєминах, що певним чином (вдало чи невдало) «приспособовуються» до епістемних факторів. Щоправда, висновком може бути теза й про зворотній вектор впливу, коли саме зміни прогресу тягнуть за собою зміни в епістемах учасників соціальних комунікацій.

Цікавим, на наш погляд, є дослідження історії синхронних соціальних комунікацій американськими авторами J. Resor, S. Cooke і В. Katz (2023), які вивчали роль технологій соціальної комунікації в пізнанні та афектів у літніх людей. Метою дослідження було з'ясування «взаємозв'язку між комунікацією серед людей похилого віку, опосередкованою технологіями, депресією та мірою міркування рідини, пов'язаною з виконавчою функцією» (Resor, Cooke, & Katz, 2023). Дослідники зацікавилися тим, як пов'язані між собою афект і когнітивність у людей похилого віку, які застосовують в соціальних комунікаціях соціальні мережі, телефони, електронну пошту.

Для досягнення мети J. Resor, S. Cooke і В. Katz (2023) запозичили дані з програми «Health and Retirement»⁵ (2016). Дослідники здійснили ієрархічний

⁵ Health and Retirement (з англ. – Здоров'я та пенсія), дослідження здоров'я та пенсії Мічиганського університету (HRS) – це «лонгітудне панельне дослідження, у якому опитується репрезентативна вибірка з приблизно 20 000 людей в Америці за підтримки Національного

регресійний аналіз для з'ясування можливого зв'язку між різними способами соціальної комунікації (хоча автори назвали комунікацію без уточнення щодо її соціального характеру). Формами такої були соціальні мережі, телефон й електронна пошта. Соціальна комунікація здійснювалася між 3 798 людьми похилого віку, які проживали в США, та їхніми дітьми, онуками й друзями «за допомогою міри когнітивних міркувань через поточне мислення та шкали депресії Центру епідеміологічних досліджень із контролем демографічної коваріати (зовнішня інформація – прим. наша, О.Х.)» (Resor, Cooke, & Katz, 2023). Дослідники встановили, що соціальна комунікація телефоном й електронною поштою пов'язані з депресією та пізнанням. Модель спілкування людей похилого віку з рідними й друзями активізувала пізнавальні процеси перших, пригнічуючи модель їхньої депресивної поведінки. Отже, різні види соціальних комунікацій в активності американських досліджуваних похилого віку з рідними людьми й друзями завдяки телефону й електронній пошті стимулювали когнітивні процеси учасників експерименту. Іншими словами, різні види комунікації виконували функцію активізації й регулювання соціальних дій і взаємодій, що є важливим для дослідження історії синхронних соціальних комунікацій.

8. Еволюція ключових соціальнокомунікаційних концепцій і категорій у США (публічна сфера, громада і соціальний капітал)

3. Наступною в переліку проблемою, якою опікуються сучасні фахівці США з вивчення процесів розвитку соціальних комунікацій, є «еволюція із часом ключових комунікаційних концепцій і категорій, таких як публічна сфера, громада та соціальний капітал» (A study of the history and development..., 2023), оскільки така еволюція фіксує «зміни в концептуалізації спілкування та

інституту проблем старіння (NIA U01AG009740) та Адміністрації соціального забезпечення» (Health and Retirement (2023, August 05). HRS. <https://hrs.isr.umich.edu/about>).

суспільства» (A study of the history and development..., 2023). Дослідники пропонують (The evolution of communication concepts in the USA, 2023) ідентифікувати декілька моментів в історії вивчення процесів розвитку соціальних комунікацій.

До ХХ століття дослідники (Аристотель (2004); Фома Аквінський (St. Thomas Aquinas, 1947); Августин (St. Augustine, 2018); І. Кант (2007); С. Морзе (Hughes, 2004); Г. Тард (1989; 2003); В. Ліппманн (1993; 2018) вивчали історію процесів соціальних комунікацій завдяки розумінню комунікації як передавання інформації від комунікатора до комуніканта тим способом, який вважався для них ефективним.

Від 1940 року К. Шеннон (Shannon, 1948) запропонував математичну теорію комунікації, завдяки якій основним джерелом комунікації став той, хто передає інформацію, і той, хто її сприймає на фоні ентропійних процесів і шуму. Дослідник вважав, що «всі системи надсилання та отримання інформації мають однакову базову структуру» (Goodman, 2017), а саме: джерело інформації створює повідомлення, передавач кодує повідомлення у форму, яку можна надіслати як сигнал; канал – це середовище, через яке проходить сигнал; джерело шуму представляє спотворення та спотворення, які впливають на сигнал на шляху до приймача; приймач декодує повідомлення, змінюючи дію передавача; адресат – одержувач повідомлення (Shannon, 1948). К. Шеннон «представив біт, або об'єктивне вимірювання кількості інформації, що міститься в повідомленні», що показало, як «ми можемо кодувати повідомлення в бітах, щоб стискати їх і надсилати з ідеальною точністю (Goodman, 2017).

Концепція К. Шеннона вивчення інформації з позиції математики, на наш погляд, стала поштовхом для подальших досліджень, зокрема й вивчення історії процесів розвитку соціальних комунікацій. Аналіз концепції свідчить про те, що вона дозволила умовно розбити акт комунікації на складники-кроки. Тепер кожен крок стало можливим проаналізувати окремо й виміряти інформацію. Як

вважав К. Шеннон, «інформація вимірює подив або кількість невизначеності, яку ми долаємо» (Goodman, 2017). Дослідник запропонував читачам метафору з підкидуванням монети. Очевидно, що «чесна монета має однакові шанси приземлитися з обох сторін,... така монета зберігає один біт інформації» (Goodman, 2017). Термін «чесна» К. Шеннон вжив для того, щоб підкреслити відсутність будь-яких моментів, які б могли заважати крутінню монети під час її підкидування. Автор порівняв монету з повідомленнями і запропонував вважати, що «більшість повідомлень, які ми надсилаємо, не схожі на чесні монети. Вони як зважені монети» (Goodman, 2017). Дослідник констатував, що текстові повідомлення «не є випадковими символами» (Goodman, 2017) і вони не є «зашифрованими статичними» (Goodman, 2017). Він схилився до думки про те, що для повідомлень є так звані «неявні правила, які роблять їх більш-менш передбачуваними» (Goodman, 2017). Саме тому «зважена монета містить менше одного біта інформації, тому що результат її підкидання менш дивовижний» (Goodman, 2017). Аргументом, який доводив позицію К. Шеннона, є твердження про те, що «монета з головами з обох боків не несе інформації» (Goodman, 2017). У своїй концепції дослідник стверджував, що кожне повідомлення має імовірнісний характер. Такі повідомлення, на думку К. Шеннона, можна виміряти завдяки кодам. Останні дозволять «стиснути» інформацію й транслювати її з точністю.

Під час «стискування» дослідник видалює надмірність інформації, тобто ту її частину, яка не важлива для передавання смислів інформації. Такий процес дозволяє сьогодні транслювати великі обсяги інформації (наприклад, відеоряд). Якщо ж потрібно захистити інформацію, той, хто надсилає її, може додати «шум», або малозначиму інформацію, яка безпосередньо не стосується надісланої важливої інформації. Отже, пропозиції К. Шеннона перекодування інформації в біти стала революційною та покращила якість соціальних комунікацій, зробивши її точною й захищеною.

Пізніше, в 60-х – 70-х роках ХХ століття теорія передачі інформації піддавалася критиці американськими дослідниками (Г. Блумер (Blumer, 1969), Дж.Г. Мід (Mead, 1934); В. Кроуфорд (Crawford, 1935)). Дослідники стали наголошувати на соціальному конструюванні смислів соціальної комунікації (The evolution of communication concepts in the USA, 2023). Г. Блумер, наприклад, вважав, що люди здійснюють комунікацію (у нашому розумінні соціальну комунікацію), не оперуючи безпосередньо предметами або явищами. Комунікація відбувається лише завдяки поняттям про предмети та явища. Отже, соціальна комунікація відбувається за допомогою символів, що означають предмети та явища. Таким чином здійснюється соціальна комунікація має символічну природу (Blumer, 1969; Праця Г. Блумера..., 2023). Основними ідеями Г. Блумера, які дотичні до історії вивчення процесів розвитку соціальної комунікації, варто вважати декілька. По-перше, будь-яка соціальна взаємодія містить інтерпретацію, за рахунок якої відбувається «приписування» різних значень явищам, процесам, речам. Звідси випливає висновку про те, що соціальна комунікація людей ґрунтується на їхніх уявленнях про світ (явища, процеси, речі). По-друге, самі значення явищ, процесів, речей з'являються завдяки соціальній взаємодії між людьми. Отже, такі значення не є вродженими або «приклеєними» до процесів, явищ і речей. По-третє, соціальна комунікація, що спирається на соціальну взаємодію, ґрунтується на попередньому досвіді людей і саме тому люди «обігрують» значення реалій світу. По-четверте, «люди діють не щодо речей самих по собі, а на основі значень, які вони приписують цим речам» (Blumer, 1969; Праця Г. Блумера..., 2023).

Для вивчення в США проблем історії процесів розвитку соціальних комунікацій важливими є праці Дж. Міда (Mead, 1934; Crawford, 1935). Із згаданими проблемами пов'язана його праця «Mind, Self and Society» (1934). Дослідник вважав, що людська комунікація (у нашому тлумаченні «соціальна

комунікація» – прим. О.Х.) спирається на «обмін значеннями й символами» (The evolution of communication concepts in the USA, 2023). Серед провідних постулатів в концепції Дж. Міда були твердження про те, що 1) «мова та символи є основою людської взаємодії і комунікації» (Mead, 1934); 2) і комунікація, і мислення – це процеси соціальні, які формуються під час соціальної взаємодії; 3) усі смисли й значення формуються в процесі соціальної комунікації, отже вони не можуть вважатися вродженими; 4) «самосвідомість та "Я" формуються через сприйняття інших людей» (Mead, 1934). Перелічені ідеї Дж. Міда укріплювали популярний у 60-х – 70-х роках ХХ століття символічний інтеракціонізм. Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій, рішення яких Дж. Мід (Mead, 1934) вбачав у перенесенні акцентів лише на соціальну природу комунікації, на нашу думку, є досить схематичним і близьким до уявлення марксистів про комунікацію (Marx, 1867). Останню, марксистську концепцію соціальних комунікацій ми піддаємо критиці й не вважаємо доцільним у цій статті зупинятися на її аналізі.

Продовженням еволюції «із часом ключових комунікаційних концепцій і категорій, таких як публічна сфера, громада та соціальний капітал» (A study of the history and development..., 2023), став період 1980-х і 1990-х років, коли в інтелектуальному просторі починають домінувати культурологічні підходи. Основні запитання, які цікавили американських вчених, торкалися того, як «влада, історія та культура формують комунікацію та соціальне конструювання смислів» (A study of the history and development..., 2023). Тепер увага дослідників М. Фуко (Foucault, 1990), Дж. Кері (Carey, 1989), Л. Гілліг (Walter, Murphy, & Gillig, 2018), С. Голла (Hall, 1993) зосереджується на впливі ключових факторів (статі, раси й соціальних класів) на соціальні комунікації.

М. Фуко (Foucault, 1990) піддавав аналізу «дискурси навколо сексуальності в Західній цивілізації з давнини до Нового часу» (Foucault, 1990) і вважав, що саме дискурси сексуальності «регулювали суспільство, формуючи знання,

потужі та ідентичності» (Праця М. Фуко про комунікацію, 2023) і що це відбувалося не стільки під тиском моральних норм, а під впливом «системами влади та контролю, які відтворюються через дискурс» (Foucault, 1990). Якщо б дослідник (Foucault, 1990) вживав термін «соціальні комунікації», він би констатував, що «комунікація є важливим механізмом формування норм і правил поведінки в суспільстві, насамперед стосовно таких чутливих тем, як сексуальність» (Праця М. Фуко про комунікацію, 2023). Отже, якщо регулювання соціальних взаємин і відносин у суспільстві, на думку М. Фуко, можливі за допомогою застосування теми сексуальності, значить, проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій певним чином можуть бути аналізовані із залученням результатів наукових пошуків у царині сексуального здоров'я/нездоров'я суспільства.

В американському науковому дискурсі Дж. Кері (Carey, 1989) доповнював згадану проблематику іншими аспектами. Автор вважав, що історію соціальних комунікацій варто розглядати з позицій аналізу взаємозв'язку між комунікацією і культурою (Carey, 1989; Carey, 2009), слід вивчати вплив медіа на комунікацію (Carey, 1989), формування внутрішньоорганізаційних комунікацій (Василюк, 2020), досліджувати вплив технологій на комунікацію та суспільство (Carey, & Adam, 2008). Дослідницький рух Дж. Кері є концептуальним кроком до вивчення історії розвитку синхронних процесів соціальних комунікацій.

Американські дослідники синхронної історії соціальних комунікацій N.T. Walter, S. Murphy, T.K. Gillig (2018) приділяють увагу вивченню проблем спілкування і його ролі в соціальному конструюванні гендерних відносин. Дослідники шукали відповідь на запитання про те, як наративи можуть змінити причинно-наслідкові зв'язки шляхом дослідження історії та налаштування персонажа (Walter, Murphy, & Gillig, 2018). Із позицій соціології культури американські дослідники (Hall, 1993) вивчали взаємозв'язок «між культурою, повсякденним життям і соціальними ознаками, в тому числі за допомогою

дискурс-аналізу» (Дослідники 80-х – 90-х років ХХ століття в США..., 2023). Дослідники також зосереджувалися на різних видах комунікації (міжособистісній, публічній, організаційній тощо) та їх наслідках для формування суспільства (White, Vanc, & Stafford, 2010), а також приділяли увагу досконалості у зв'язках із громадськістю й комунікаційному менеджменті (Grunig, 2013).

Широкий, на наш погляд, діапазон досліджень проблем історії соціальних комунікацій, представлений в американському науковому дискурсі, свідчить про такий самий широкий діапазон самих процесів соціальних комунікацій, а також свідчить про парадигму проблем, що пов'язані з вивченням історії проблем розвитку процесів соціальних комунікацій. У робочому порядку ми пропонуємо кваліфікувати згаданий широкий діапазон мультидисциплінарним.

9. Медіаефекти як вид соціальних комунікацій США.

У сучасному (синхронному) полі досліджень проблем історії розвитку соціальних комунікацій у США виокремлюється низка проблем, що пов'язані з різними галузями: лінгвістикою, антропологією, соціологією та психологією. Дослідники приділяють увагу аналізу фреймінгу (D'Angelo, 2012; Carpini, & Entman, 2005; Busby, Flynn, & Druckman, 2018), медіа-ефектів (Chiang, Yang, & Tsai, 2023; Duggan, 2023; Manganello, Chiang, Cowlin, Kearney, & Massey, 2023), риторики (Paceley, Dikitsas, Greenwood, McInroy, Fish, Williams,... & Levine, 2023; Brandley, & Spencer, 2023), дискурсу (Koob, 2023; Chen, & Ferrara, 2023; Lee, & Jang, 2021) й ролі нових комунікаційних технологій (Park, 2023; Coleman, & Mari, 2023; Wright, Riemann, & Fisher, 2022).

Вивчення синхронних процесів історії соціальних комунікацій дослідник здійснюється в США на рівні інтегративного підходу до аналізу фреймінгу в

політичній комунікації (D'Angelo, 2012). Інтегративність автор розглядає як двоскладовий процес, у якому є об'єднання й вписування. На думку Р. D'Angelo (2012), «знання про фреймінг зображені в моделях, які демонструють мінливий ландшафт концептуальних визначень фрейму та фреймінгу» (D'Angelo, 2012). Саме тому дослідник стверджує, що об'єднаний підхід «веде до фокусування на операційному рівні дизайну, а не на рівень пояснення концепції та розробки теорії, що є областю підходу відповідності» (D'Angelo, 2012). Разом із тим, автор звернув увагу на певну «напруженість» у сучасних дослідженнях фреймінгу між двома складниками інтегрального підходу. Досвід нашого аналізу американського наукового дискурсу останніх десятиліть за темою процесів історії розвитку соціальних комунікацій свідчить про те, що вплив фреймів автори розглядають і на рівні фахових упереджень (Carpini, & Entman, 2005). Процес формування новин залежить від журналістських фреймів. Дослідники аналізують дебати навколо «публічної журналістики», у якій фрейми журналістів відіграють важливу, а йноді й визначальну роль у регулюванні соціальних дій, взаємодій і відносин між соціальними інститутами.

Крім фахівців зі створення мас-медійних новин слід вважати залежними від фреймового впливу й політиком (Busby, Flynn, & Druckman, 2018). Дослідники зосередили свою увагу на вивченні впливу фреймів на політичні уподобання. Аналіз кадрів новин й ефектів фреймування дозволив авторам зафіксувати два моменти досліджуваного процесу.

1. Е. Busby, Д. Flynn і J. Druckman (2018) ідентифікували момент виникнення фреймінг-ефектів в умовах, коли «фрейми, що містяться в політичних комунікаціях, впливають на фрейми в думках» (Busby, Flynn, & Druckman, 2018). Дослідники зафіксували ефект фреймінгу під час здійснення політичних дебатів, у процесі передвиборчої кампанії, коли політики висловлювали атрибуційні судження. Разом із тим, автори зазначили, що такі фреймові ефекти не є стійкими, оскільки вони «розчиняються» в реальних

політичних умовах. До числа останніх автори приєднали 5 сфер, а саме: «силу ставлення, сигнали, соціальні мережі, вибір медіа та хронометраж кадрів» (Busby, Flynn, & Druckman, 2018). Зазначимо, що дослідники зважили на те, що фрейми «можуть бути менш значущими в реальному світі, ніж в опитуваннях та експериментальних лабораторіях» (Busby, Flynn, & Druckman, 2018). Із такого передбачення витікає наш проміжний висновок щодо, по-перше, невалідності обраної методики опитування; по-друге, невідповідності смислів запитань меті опитування; по-третє, наявності ефекту Пігмаліона, коли дослідник видає бажане за реальне. У такому випадку результати опитування не варто розглядати як експлікативні, а більше як каузальні.

2. У процесі фіксації фреймінгу, на думку E. Busby, D. Flynn і J. Druckman (2018), необхідно враховувати модель цінності очікування формування ставлення. Оскільки ставлення до когось чи чогось мотивовано сумою різних міркувань і важливості, наданої цим міркуванням» (Busby, Flynn, & Druckman, 2018), фреймінг-ефекти виникають, коли «фрейми в спілкуванні змінюють фрейми в думках, змінюючи виразність конкретних міркувань» (Busby, Flynn, & Druckman, 2018).

Піддаючи рефлексійному аналізу отримані в опитуванні дані, E. Busby, D. Flynn і J. Druckman (2018) порівнюють результати власного дослідження з тими, що були отримані за 20 років раніше дослідниками V. Price, D. Tewksbury та E. Powers (1977). Останні зважували на те, що для формування фреймів і їхнього впливу на міркування виборців і політиків серйозні наслідки мають норми журналістської етики. Оскільки такі норми «явно змінилися та відрізняються для різних типів ЗМІ» (Price, Tewksbury & E. Powers, 1997), необхідно зважити ефекти фреймінгу, що «діють через певний психологічний процес і сильно пом'якшуються рядом індивідуальних і контекстуальних факторів» (Price, Tewksbury & E. Powers, 1997). І саме тому необхідно уважно ставитися до тих ефектів фреймінгу, які фіксуються в синхронній історії соціальних комунікацій.

Серед проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у США певне місце посідає парадигма проблем, що пов'язані з медіа-ефектами. Дослідники P. Chiang, C. Yang та J. Tsai (2023) вивчили як джерела (досвідчені люди та засоби масової інформації) і форми (явні та приховані) дискримінації були пов'язані з емоційною реакцією та поведінковим подоланням серед азіатів та американців азійського походження під час пандемії COVID-19. Автори «у червні 2020 року отримали дані від 249 дорослих азійців і американців азійського походження, які проживають у 20 штатах США» із використанням «ієрархічної регресії для аналізу даних, контролюючи вік, стать і тривалість проживання в США» (Chiang, Yang, & Tsai, 2023). За результатами дослідження автори встановили, що дискримінація (як вияв ненормативних соціальних, або асоціальних комунікацій – прим. наше – О.Х.) пов'язана з емоційним стресом і пильністю. Окремим видом асоціальних комунікацій досліджувані називали поведінку копінгу, або поведінки уникання конфліктів на тлі дискримінацій із метою самозахисту. На ступінь прояву асоціальних комунікацій впливали факти масмедійної дискримінації, які пов'язувалися опитуваними з емоційною реакцією. Цікаво, на наш погляд, що факт меншого ступеню вираження «між пережитою дискримінацією та емоційною реакцією був серед тих, хто часто спостерігав дискримінацію в ЗМІ» (Chiang, Yang, & Tsai, 2023). Дослідники зазначають, що «тонка дискримінація через особистий досвід або вплив ЗМІ була позитивно пов'язана з поведінковим пристосуванням» (Chiang, Yang, & Tsai, 2023). За наслідками цитованих висновків є очевидною необхідність появи певних політичних ініціатив із боку держави, які будуть спрямовані на нівелювання асоціальних комунікацій у взаєминах, з одного боку, між індивідами неазійського походження й азійського походження, які проживають в США, та, з іншого боку, у певному етичному контролі журналістського контенту, який провокує й стимулює насильство.

Однією з надважливих проблем у США американські дослідники вбачають у використанні соціальної мережі «ТікТок» для навчання абортам (Duggan, 2023). Автор називає такі соціальнокомунікаційні медіа-ефекти засобами потенційної освіти та досліджує шляхи боротьби із соціальними стигмами навколо абортів. Ураховуючи кількість акаунтів у соціальній мережі «ТікТок», яких більше одного мільярду, дослідник зауважує, що «навчання абортам охоплює багато речей: управління переконаннями студентів і вчителів; державні правила щодо викладання або обговорення абортів у школах; наявні ресурси; а також культурна неправильна освіта» (Duggan, 2023). На думку автора, соціальна мережа «ТікТок» «є потенційним освітнім простором для навчання про аборти шляхом поширення точної інформації, залучення аудиторії та роботи над відкриттям комунікацій для боротьби зі стигмою щодо абортів» (Duggan, 2023). Іншими словами, синхронні процеси розвитку історії соціальних комунікацій варто вивчати саме із залученням соціальних мереж, медіа-ефекти яких можуть бути як позитивними, так і негативними.

До проблем вивчення медіа-ефектів у межах дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій американські дослідники (Manganello, Chiang, Cowlin, Kearney, & Massey, 2023) відносять ті, що виникли на тлі пандемії COVID-19. Автори «вимірювали впевненість батьків і намір/сприйняття двох підліткових вакцин (ВПЛ та COVID-19), зосереджуючись на відмінностях між типами громад, включаючи міські, приміські та сільські» (Manganello, Chiang, Cowlin, Kearney, & Massey, 2023). На думку дослідників, соціальні медіа в сучасному світі залишаються «життєздатним форумом для протидії дезінформації та залучення батьків до позитивної інформації про вакцини в різних типах спільнот» (Manganello, Chiang, Cowlin, Kearney, & Massey, 2023). Однією з цілей дослідження автори обрали прагнення визначити те, як краще залучити до оповіщення батьків, які проживають у різних типах спільнот. Для цього дослідники «у серпні 2021 року використали перехресне опитування,

запрограмоване в Qualtrics, щоб зібрати дані від 452 батьків дітей віком від 9 до 14 років, які живуть у різних типах громад у Сполучених Штатах» (Manganello, Chiang, Cowlin, Kearney, & Massey, 2023). Опитуваним необхідно було відповісти на запитання, що стосувалися демографічних показників, політичної приналежності, типу спільноти, рівня застосування в побуті соціальних мереж. Дослідники також дізнавалися від учасників опитування про те, які джерела інформації про здоров'я та вакцини вони обрали для щеплення. Разом із цим, запитання стосувалися ставлення та поведінки батьків підлітків до вакцин проти ВПЛ та COVID-19. Вибірка «батьків (n = 452) найчастіше використовувала Facebook (76%), потім YouTube (55%) та Instagram (43%)» (Manganello, Chiang, Cowlin, Kearney, & Massey, 2023). Автори встановили, що батьки довіряли вакцині й мали намір/прийняття вакцини, при цьому довіряючи різним видам соціальних мереж. Однак щодо батьків із сільських громад дослідники зафіксували менший ступінь довіри до вакцини. Автори зазначають, що «батьки, які вважали себе демократами, порівняно з республіканцями, мали більшу довіру до вакцин і мали вищі шанси на те, що їхні діти збираються/приймуть вакцину» (Manganello, Chiang, Cowlin, Kearney, & Massey, 2023). До того ж, результати аналізу показали, що місце проживання меншим чином впливало на рівень довіри/недовіри до вакцини, ніж рівень політичної заангажованості учасників опитування.

Звіти про вивчення медіа-ефектів засвідчують наше переконання в тому, що дослідники США активно аналізують проблеми дослідження історії розвитку синхронних процесів соціальних комунікацій. Причому згадана активність позначається й на вивченні ритрики (Paceley, Dikitsas, Greenwood, McInroy, Fish, Williams,... & Levine, 2023; Perry, 2023; Brandley, & Spencer, 2023) і дискурсу в межах соціальних комунікацій (Koob, 2023; Chen, & Ferrara, 2023; Lee, & Jang, 2021).

Очікувані наслідки для здоров'я політики та риторики, що спрямована на трансгендерну та гендерно різноманітну молодь отримали американські дослідники M.S. Pacey, Z.A. Dikitsas, E. Greenwood, L.B. McInroy, J.N. Fish, N. Williams та D.S. Levine (2023). Автори здійснили якісне дослідження на рівні громади й проаналізували «понад 50 законопроектів, які були введені на початку 2021 року в США і були «спрямовані на трансгендерну та гендерно різноманітну молодь (TGD)»; така «політика та риторика навколо неї пов'язана з невідповідністю здоров'ю TGD» (Pacey, Dikitsas, Greenwood, McInroy, Fish, Williams,... & Levine, 2023). Методом фокус-груп з консультативною радою з питань молодіжних досліджень TGD колектив авторів дослідив «їхні знання та сприйнятий вплив поточного політичного клімату та риторики в одному штаті Середнього Заходу» (Pacey, Dikitsas, Greenwood, McInroy, Fish, Williams,... & Levine, 2023). Аналізу підлягали тематичні групи психічного здоров'я, структурних наслідків і повідомлення для політиків. За результатами дослідження дослідники дійшли висновку про те, що «дискримінаційна політика та риторика шкодять молоді TGD; медичні працівники повинні засуджувати шкідливу дезінформацію, що поширюється цією політикою» (Pacey, Dikitsas, Greenwood, McInroy, Fish, Williams,... & Levine, 2023). Таким чином, синхронний аспект історії соціальних комунікацій в одному зі штатів США експлікувався у вивченні проблем риторики.

10. Вивчення «асиметричних соціальних зв'язків» в американській науці про соціальні комунікації і журналістику

Історію синхронних соціальних комунікацій на тлі асиметричного вирівнювання, раси й використання реакційної релігійної риторики в американській політиці вивчав S.L. Perry (2023). Автор вважає, що «асиметричні соціальні зв'язки змінюють американську партійну риторику,

зокрема те, як політики використовують заклики, засновані на ідентичності» (Perry, 2023). На думку дослідника, асиметричні релігійні, расові та ідеологічні позиції всередині Республіканської партії «роблять реакційну релігійну риторику все більш стратегічною» (Perry, 2023). Автор пропонує власну концептуальну модель для розуміння мети такої риторики. Він вважає, що згадана релігійна риторика «рекламує, закликає, активізує на спектрі від явних до підсвідомих реєстрів» (Perry, 2023). Метафоризуючи, дослідник пояснює таку риторику трьома поняттями: шлюбний крик («християнська націоналістична риторика відверто рекламує партійність» (Perry, 2023), собачий свисток («риторика, що використовує заковані терміни на кшталт «християнський» і «соціалістичний», апелює до етнокультури, пов'язуючи конкретних політичних опонентів з абстрактними етно-релігійними загрозами» (Perry, 2023) і тригер («риторика, що містить загрози «християнству», може несвідомо активувати білу расову загрозу» (Perry, 2023). Отже, запропонована автором концептуальна модель може бути застосована до «зростаючих політичних звернень до націоналістичних і популістських ідентичностей» (Perry, 2023) на тлі вивчення історії синхронних соціальних комунікацій американського соціуму.

Разом із попереднього аналізу в руслі аналізованої нами проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у США вивчається й проблема асексуальності й аллосексуальності⁶ (Brandley, & Spencer, 2023). Автори пропонують «риторичну теорію алонормативності» (Brandley, & Spencer, 2023). За результатами аналізу інтерв'ю та публікацій в інтернеті, дослідники показують, «аллонормативність обмежує життя асексуальних святих останніх днів із трьох джерел: релігійне лідерство, сім'ї та самі асексуальні святі останніх днів» (Brandley, & Spencer, 2023). Зрозуміло, що аналіз американськими дослідниками таких специфічних соціальних

⁶ Аллосексуальність – «повна нормативна присутність сексуального потягу. Аллосексуал – це, простими словами, не асексуальна людина» (Аллосексуальність, 2023).

комунікацій також є предметом вивчення їхньої синхронної історії, що збагачує загальний діапазон проблематики.

Історія соціальних комунікацій у науковому середовищі США вивчається також на рівні аналізу проблем, що пов'язані з алкоголізмом. Автори (Koob, 2023; Chen & Yoon, 2018; White et al., 2018, 2020) ставляться до алкоголізму як до надсерйозної проблеми, що впливає на регулювання соціальних дій і взаємодій, а також на соціальні відносини й формування соціальних комунікацій. Як повідомляє G.F. Koob (2023), «оцінка ризиків, пов'язаних із усіма рівнями вживання алкоголю, оскільки вони впливають на людей протягом усього життя, дасть інформацію про практику та політику, які покращать громадське здоров'я» (Koob, 2023). Отже, наша думка про те, що в США вивчення проблем синхронної історії дискурсу й соціальних комунікацій у США має широкий діапазон, підтверджується.

Не менш важливу проблему синхронного вивчення історії процесів розвитку дискурсу в межах соціальних комунікацій дослідили E.Chen та E. Ferrara (2023). Автори звернулися до аналізу проблеми функціонування твітів під час конфлікту. Увагу дослідників притягнув інформаційний конфлікт, який відбився в повідомленнях соціальної мережі «Twitter». Дослідники зібрали в одному хабі (<https://github.com/echen102/ukraine-russia>) публічний набір даних, що відстежує твітер-дискурс війни між Україною та Росією (Chen, & Ferrara, 2023). У хабі міститься «колекція з майже півмільярда твітів із 22 лютого 2022 року по 8 січня 2023 року» (Chen, & Ferrara, 2023). Ми розуміємо, що така кількість документів є стимульним матеріалом для аналізу інформаційної війни між двома державами, які беруть участь у згаданій війні. Тим самим, як декларували автори, вони сподіваються, що запропонований ними для публічності «загальнодоступний набір даних допоможе дослідницькому співтовариству глибше зрозуміти роль, яку соціальні медіа відіграють у поширенні інформації, кампаніях впливу, масовій мобілізації тощо під час

конфлікту» (Chen, & Ferrara, 2023). Аналізована публікація E.Chen та E. Ferrara (2023) свідчить про те, що дослідження історії синхронних соціальних комунікацій у США набувають передовий досвід і мають специфічний діапазон аналізу сучасних й актуальних проблем вивчення процесів розвитку соціальних комунікацій.

У науковому середовищі дослідників США вивчаються проблеми насилля серед молоді й здійснені такого насилля щодо учнів та студентів країни (Lee, & Jang, 2021). До числа проблем, що пов'язані з вивченням історії процесів розвитку синхронних соціальних комунікацій варто, на наш погляд, віднести дослідження ролі соціальних медіа у формуванні та висвітленні публічних дискурсів про соціальні явища, які можуть вплинути на цифрове правосуддя (Lee, & Jang, 2021). Автори звернулися до стрілянини в Антланті, яка відбулася 16 березня 2021 року. Під час згаданих подій загинули вісім осіб, серед яких шестеро жінок були азіатського походження. Зрозуміло, що злочин був скоєний на ґрунті «ненависті, расизму та насильства проти американців азійського походження в Сполучених Штатах» (Lee, & Jang, 2021). Дослідники звертаються до аналізу онолайн-дискурсу, який віник на тлі згаданих подій. у своєму дослідженні використали «структурне тематичне моделювання та аналіз тексту, щоб дослідити, як стрілянина в Атланті в 2021 році викликала дебати та публічний дискурс у розмовах на тему #StopAsianHate у Twitter» (Lee, & Jang, 2021). Упродовж семи днів після події автори спостерігали за контентом онлайн-розмов і дійшли висновку про те, що «основні теми та часові закономірності відрізняються щодня, але такі теми, як «підтримати спільноту AAPI» та «зупинити расизм» переважають протягом 7-денного періоду» (Lee, & Jang, 2021). Необхідно зазначити, на наш погляд, що аналізоване дослідження не лише актуалізує дискусію щодо ролі соціальних медіа «у формуванні та висвітленні публічних дискурсів» і здійсненні «цифрового правосуддя» (Lee, & Jang, 2021). Крім зазначеного додамо, що автори звертають увагу на те, яким

чином «пропонуються соціальні та політичні наслідки» (Lee, & Jang, 2021). Отже, проблеми історії розвитку процесів синхронних соціальних комунікацій у США розглядаються з позиції історико-аксіологічної платформи й певного ступеню функціонального регулювання соціальних взаємин і соціальних відносин в суспільстві.

11. Аналіз ролі нових соціальнокомунікаційних технологій в американському суспільстві

До переліку проблем, що пов'язані з вивченням історії соціальних комунікацій, американські дослідники відносять аналіз ролі нових комунікаційних технологій, які, на нашу думку, у силу інтенсивних змін сучасності створюють нові похідні проблеми функціонування синхронних соціальних комунікацій (Park, 2023; Coleman, & Mari, 2023; Wright, Riemann, & Fisher, 2022). У публікації «Дозвольте сказати вам, що штучний інтелект, схожий на ChatGPT, не змінить наш світ» автор Y.J. Park (2023) застерігає «як від святкових, так і від зловісних історій про силу генеративного штучного інтелекту» (Park, 2023). Варто пригадати думку астронома Clifford Stoll (1995) щодо ролі інтернету, яку дослідник висловив декілька десятиліть тому: ««Істина в тому, що жодна онлайн-база даних не замінить вашу щоденну газету, жоден CD-ROM не зможе замінити компетентного вчителя, і жодна комп'ютерна мережа не змінить спосіб роботи уряду» (Stoll, 1995). Y.J. Park (2023) сьогодні стверджує зворотнє: «ChatGPT OpenAI – і штучний інтелект із можливістю самонавчання загалом – вражає» (Park, 2023). Разом із позитивом, про який повідомляє автор, він вказує й на одну із серйозних проблем, із якою ми зіштовхуємося вже сьогодні. Серед новацій штучного інтелекту (ШІ) є його «здатність сканувати мільйони файлів даних, виявляти найімовірніші шаблони в існуючих базах даних й імітувати переважаючі» (Park, 2023). Як приклад, ШІ

ChatGPT робить кожного разу (із кожним запитом) самотійно, не так, як це робить «Google», використовуючи лише метадані. ChatGPT використовує «фактичний зміст для створення проксі-сервера вмісту, наближеного до вихідних файлів» (Park, 2023). Саме така «здатність» ШІ викликає «технологічно-детермінований страх щодо того, що він може зробити далі (Neuman, 2016). Іншими словами, у дослідженнях історії розвитку соціальних комунікацій вивчення ролі нових комунікаційних технологій, до яких варто віднести продукцію ChatGPT OpenAI (та подібних до нього), в американському науковому середовищі фіксується доволі відчутний дискусійний дискурс. Згадані фактори дозволяють нам віднести проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій в США до історико-епістемної й аксіологічно-технологійної платформи досліджень.

Дослідження в США ролі нових комунікаційних технологій у межах проблематики вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій здійснюється з позицій взаємодії «інформаційних комунікаційних технологій і технологій мобільності (таких як автомобіль) під час пандемії» грипу 1918 року (Coleman, & Mari, 2023). Автори вивчили газетні статті, технічні публікації, інші історичні тексти з метою демонстрації створення альянсу між телефонією 1918 року й засобом руху (зокрема, автомобілем). Такий альянс дослідники назвали «мережею руху» (Coleman, & Mari, 2023) і порівняли з тією мережею руху, яка створена сьогодні альянсом стільникових телефонів, мережею інтернет й усіма засобами руху в просторі. Автори порівняли дві мережі руху (пандемії грипу 1918 року й пандемії COVID-19) і дійшли висновку про те, що згадані мережі «утворили альянс як мережі в русі або соціальні моменти, у яких ризик і винагорода обчислюються не просто здатністю рухатися, а скоріше здатністю рухатися, залишаючись на зв'язку, розкриваючи розуміння ранніх культурних утворень, які мають подібності та відмінності з використанням сучасних мобільних медіа та технологій мобільності під час триваючої пандемії

COVID-19» (Coleman, & Mari, 2023). Із такого висновку варто сформулювати похідну тезу щодо мережі руху пандемії COVID-19: остання була мережею руху, що характеризувалася «альянсами між інформаційно-комунікаційними технологіями, технологіями мобільності та ризиком» (Coleman, & Mari, 2023). Зазначаючи, що остання пандемія 2019–2023 років нагадувала пандемію грипу 1918 року, автори декларували «унікальні зміни в соціальних і матеріальних реаліях» (Coleman, & Mari, 2023). Ми зосереджуємо увагу на тому, що з позиції вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій панепідемічних подій, між якими пройшло більше 100 років, специфіка історії розвитку процесів соціальних комунікацій може бути віднесена до подієво(івентно)-епістемної концептуальної платформи.

12. Проблеми дисбалансу в соціальних комунікаціях американців між роботою й особистим життям під час пандемії COVID-19

Вивчення такого виду історії соціальних комунікацій, як соціальна підтримка, а також наслідки для здоров'я в Сполучених Штатах на тлі дисбалансу між роботою та особистим життям під час пандемії COVID-19 здійснили дослідники К.В. Wright, W. Riemann та С.Л. Fisher (2022). Дослідники приділили увагу не лише згаданому дисбалансу, але й вивчили «соціальну підтримку під час обмежень на розміщення притулків у США навесні 2020 року, пов'язаних із COVID-19» (Wright, Riemann, & Fisher, 2022), а також дослідили вплив таких притулків «на сприйняття стресу та депресії» (Wright, Riemann, & Fisher, 2022). Автори з'ясували, що, по-перше, «при контролі за соціальною підтримкою дисбаланс між роботою та особистим життям був суттєвим предиктором (прогнозом – прим. наше О.Х.) як сприйнятого стресу, так і депресії під час обмежень у притулку» (Wright, Riemann, & Fisher, 2022). По-друге, автори зафіксували факт того, «вищий дисбаланс між роботою та

особистим життям був вагомим предиктором більшої переваги підтримки слабких зв'язків, тоді як нижча сприймана соціальна підтримка передбачала більшу перевагу мережі підтримки слабких зв'язків» (Wright, Riemann, & Fisher, 2022). По-третє, додатково дослідники з'ясували таке: «значні відмінності в перевагах підтримки слабких зв'язків на основі умов життя, а також відмінності між статтю та расовими/етнічними групами з точки зору сприйманого стресу та депресії» (Wright, Riemann, & Fisher, 2022). Аналіз результатів дослідження, здійсненого К.В. Wright, W. Riemann та С.Л. Fisher (2022), дозволяє нам класифікувати його як такий, що може бути віднесений до соціально-психологічної платформи вивчення процесів синхронних соціальних комунікацій.

13. Класичні теорії американських дослідників комунікації, що створюють підвалини для формування наукових підходів до вивчення соціальних комунікацій і журналістики.

Під час аналізу еволюції поглядів на проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій в США маємо об'єктивну необхідність згадати й перелічити декілька ключових праць відомих дослідників, ідеї яких сьогодні вважаються в науковому дискурсі США, а також у світі, такими, що мали вплив на формування сучасного стану досліджень у царині історії соціальних комунікацій. До числа ключових американських дослідників, які складають підвалини для формування ідей і тенденцій діахронного й синхронного аспектів **соціальних** комунікацій ми відносимо В. Онг (Ong, 1982), Дж. Батлер (Butler, 2013; Butler, 2021), Е. Гоффмана (Goffman, 1959; Goffman, 1969) С. Холла (Hall, Segal, & Osborne, 1997; Hall, 2007; Hall, 2011; Miller, 2017), Д. Кері (Carey, 1965; Carey, & Adam, 2008) та Д. Маккуейла (Renckstorf, & McQuail, 1996; McQuail, 2011; McQuail, 2014).

Проблеми, що наближені до історії соціальних комунікацій, висвітлював у своїх працях американський теолог і педагог Волтер Онг (Walter Ong). На думку дослідника, «перехід від усної до писемної культури був фундаментальним переломним моментом у людській історії» (Ong, 1982). Автор не вживав термін «соціальні комунікації», але логіка його ідей дозволяє нам інтепретувати його твердження про те, що «писемність призвела до розвитку нових форм мислення, нових способів навчання та нових форм соціальної організації» (Ong, 1982), як твердження, що стосується безпосередньо й появи нових соціальних комунікацій. Такі зміни стосувалися й соціального взаємовпливу жінок на чоловіків (Butler, 2013). У царині політики й поведінки виборців завдяки слову також відбулися істотні зміни (Butler, 2021). Дослідниця Дж. Батлер була впевнена в тому, що «слова можуть впливати на реальність, створюючи й сприяючи нерівноправним відносинам» (Butler, 2021). Оскільки мова може формувати реальність і створювати фрейми для нашого розуміння, яке визначає поведінку індивідів, авторка пропонує шляхи й способи таких соціальнокомунікаційних трансформацій – «повторення, цитування та імітація» (Butler, 2021). Дж. Батлер аналізує також і ненормативні висловлювання, які здатні формувати нові перформативи і стверджувала, що «перформативність мови може вважатися формуванням суспільних відносин та норм» (Butler, 2021).

Історія соціальних комунікацій у їхньому синхронному аспекті розглядалася в американському науковому дискурсі як «процеси подання себе та взаємодії індивідів у повсякденному житті» (Goffman, 1959). Вважаємо, що ідеї інтеракціонізму, які запропонував Е. Гоффман (Goffman, 1959; Goffman, 1969), не лише передбачали звернення до концепції «іміджу», «перформансу» і «подання себе», а й дозволили свого часу дослідникам (Garfinkel, 1967; Giddens, 1992; Butler, 2013; Calvo-Armengol, & Jackson, 2004) прискіпливо аналізувати соціальну взаємодію як характеристику соціальних комунікацій. Разом із тим,

до класичних американських ідей у дослідженні проблем процесів розвитку історії соціальних комунікацій варто віднести аналіз «міжособистісної взаємодії з позиції стратегій поведінки учасників» (Goffman, 1969). Така взаємодія розглядається як «стратегічна гра, де її учасники керуються певними стратегіями» (Goffman, 1969). Автор запропонував називати різні соціальнокомунікаційні стратегії «кооперацією», «уникненням конфлікту», «домінуванням» тощо (Goffman, 1969). Згадані стратегії поведінки залежать від ситуації й очікувань «однієї сторони на поведінку іншої та процес узгодження стратегій» (Goffman, 1969).

Без урахування рівня американської культури, у якій боротьба за владу й значення посідає ключове місце (Hall, 2007a; Hall, 2007b; Hall, Segal, & Osborne, 1997; Miller, 2017) вивчення історії соціальних комунікацій не є об'єктивним, на наш погляд. Саме тому слід погодитися з тезою S. Hall, L. Segal і P. Osborne (1997), які декларують культуру як інструмент влади. До того ж, у проблематиці історії розвитку процесів соціальних комунікацій американські дослідники свого часу розглядали «зв'язок расизму, колоніалізму та сучасної глобалізації у формуванні культурних процесів» (Hall, Segal, & Osborne, 1997; Hall, 2011). Аналіз складної структури соціальних комунікацій у взаємозв'язку формальних і символічних форм суспільства С. Холл (Hall, 2007b) називає ключовим:

«Я пропоную організувати свої роздуми навколо питання моментів кодування/декодування в комунікативному процесі: і, виходячи із цього, стверджувати, що в суспільствах, подібних до нашого, комунікація між виробничою елітою в телерадіомовленні та її аудиторією обов'язково є формою «систематично викривленої комунікації» (Hall, 2007b).

Виходячи з цитованої думки, дослідник високо оцінює як важливу роль соціальної комунікації (не називаючи її соціальною – прим. наша О.Х.) у

формуванні «расових і культурних гегемоній» (Hall, 2011), що функціонують у сучасних мас-медіа. Автор наголошує у своїх працях на «актуальності критичного аналізу влади та ідеології в сучасних культурних процесах» (Hall, 2011). Зауважимо, що дослідження формування згаданих гегемоній і критичного аналізу взаємин влади та культури є важливою складовою розвитку процесів соціальних комунікацій у синхронному історичному процесі.

Американські дослідники комунікації (Carey, 1965; Carey, & Adam, 2008; McQuail, 2014; McQuail, 1977; Renckstorf, & McQuail, 1996) певною мірою аналізували проблеми історії соціальних комунікацій, стверджуючи, що «комунікація не просто передає інформацію, а також формує нашу культуру і способи мислення» (Carey, & Adam, 2008). Автори зазначають важливість комунікації, оскільки вона є способом «за допомогою якого ми створюємо, розділяємо і змінюємо нашу уяву про світ» (Carey, & Adam, 2008). У такому тлумаченні комунікації дослідники вбачають основу «соціальної організації» і засіб «формування культури» (Carey, & Adam, 2008). Процес формування культури за рахунок соціальної організації, яку виконує комунікація, неможливо уявити без професійних комунікаторів, оскільки вони «відіграють важливу роль у тому, як ми сприймаємо і розуміємо світ» (Carey, 1965). Торкаючись аналізу еволюції засобів масової комунікації, американський соціолог Дж. Кейрі зазначив одну з важливих проблем вивчення історії процесів розвитку соціальних комунікацій – специфіку й роль переходу засобів комунікації від аналогових (звік і колір) до цифрових форм. На думку дослідника, така «зміна... призвела до революції в комунікації» (Carey, 1965), а саме: «по-перше, вона зробила можливим передачу інформації на великі відстані в реальному часі;... по-друге, вона зробила можливим створення нових форм комунікації, таких як соціальні медіа» (Carey, 1965). Зазначимо, що згадані зміни вимагають зміни фахових навичок фахових комунікаторів, а також новий спосіб мислення «про роль комунікації в суспільстві» (Carey, 1965). Спираючись на мету нашого

дослідження, можемо в робочому порядку назвати такий підхід до дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій як епістемно-еволюційний.

Вивчення американськими дослідниками (Carey, 1965; Carey, & Adam, 2008; McQuail, 2014; McQuail, 1977; Renckstorf, & McQuail, 1996) проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій дозволяє нам зосередити увагу на класифікації історії вивчення мас-медіа, наприклад, на 4 основні теоретичні підходи аналізу медіа-ефектів: 1) модель підшкірної голки, 2) модель обмежених ефектів, 3) підхід використання та задоволення, 4) культурологічний підхід (McQuail, 1977). Кожний підхід спрямований на специфічні аспекти мас-медіа й тих ефектів, які вони стимулюють і виробляють. Мас-медіа може безпосередньо впливати на свідомість і поведінку аудиторії (модель підшкірної голки). З іншого боку, мас-медіа мають обмежений вплив, який, до того ж, зумовлений різними факторами, як-от: «особистість індивіда, соціальне походження та попередні переконання» (McQuail, 1977) (модель обмежених ефектів). Мас-медіа можуть використовуватися аудиторією для задоволення власних потреб та інтересів (підхід використання та задоволення). Нарешті, мас-медіа можна розглядати як платформу для боротьби й перемовин, оскільки, наприклад, політичні або соціальні дискусії зумовлені сукупним впливом соціальних, політичних й економічних контекстів, у якому вони споживаються» (McQuail, 1977). Ураховуючи перелічені чотири підходи до вивчення історії соціальних комунікацій, які Д. МакКвайл називає ефектами мас-медіа, варто, на наш погляд, прийняти застереження автора:

«Не існує єдиної теорії, яка могла б адекватно пояснити складний і багатогранний вплив засобів масової інформації... найбільш плідним підходом є прийняття плюралістичної перспективи, яка враховує різні теоретичні підходи та різні способи вивчення медіа-ефектів» (McQuail, 1977).

Також варто зазначити, що американські автори К. Ренксторф і Д. МакКвайл звертають увагу на перспективи вивчення соціальних дій під час дослідження масової комунікації (Renckstorf, & McQuail, 1996). Такі соціальні дії мають потенціал впливу, адже за їхньою допомогою можна здійснити вплив мас-медіа на зміни в суспільстві (McQuail, 2014). Звертаємо увагу на те, що такий підхід у нашому пошуку, описі й інтепретації проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій варто назвати функціонально-критичним.

14. Основні підходи до дослідження журналістики й соціальних комунікацій у Сполучених Штатах Америки

Підбиваючи підсумки під аналізом праць американських вчених, які вивчали й вивчають проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій, маємо зазначити, що:

1) вивчення згаданих проблем здійснюється з різних аспектів, концепцій, платформ і підходів;

2) серед таких підходів і концептуальних платформ ми ідентифікували декілька й у робочому порядку надали їм такі імена:

1) *діахронний підхід*, який допомагає вивчати проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у їхньому історичному «розрізі», «зануренні», «заглибленні», тобто з урахуванням культурно-історичного й частково епістемного аспектів;

2) *синхронний підхід* вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій, під час застосування якого дослідник враховує лише сучасні тенденції розвитку й аналізу, що функціонують у межах наукових концепцій і відбивають їхні тенденції;

- 3) *історико-епістемна платформа* вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій спирається на вплив парадигми знань певної історичної епохи, періоду на досліджувані процеси;
- 4) *аксіологічно-технологійна платформа* дозволяє зосередитися на системі цінностей, яка сформована під впливом розвитку соціально-комунікаційних технологій і сама по собі є цінністю в процесах розвитку системи соціальних комунікацій;
- 5) *подієво(івентно)-епістемна концептуальна платформа*, критерії аналізу якої передбачають розгляд будь-якої події (івенту) із позиції системи знань певної історичної епохи (епістеми);
- 6) *соціально-психологічна платформа* (підхід) передбачає розгляд проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій із позиції взаємовпливу психічних і соціальних факторів;
- 7) *епістемно-еволюційний підхід*, завдяки якому аналіз історії розвитку процесів соціальних комунікацій здійснюється за допомогою врахування еволюційних змін у системі знань певних історичних епох;
- 8) *функціонально-критичний підхід*, який передбачає критичний аналіз історії розвитку процесів соціальних комунікацій із позиції їх ролі в змінах у суспільстві;
- 9) *конструктивний підхід* зазваний спрямувати увагу дослідника на аналізі проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій із визнанням останніх як історичного процесу, що має соціально-культурну конструкцію;
- 10) *поліплатформений підхід*, який дозволяє досліднику спиратися на досягнення різних (дотичних до історії розвитку соціальних комунікацій) наукових дисциплін і галузей знань.

Лекція 3.

Журналістика та соціальні комунікації Північної Америки

(Канада, Мексика, Гватемала, Куба)

Питання до обговорення.

1. Особливості досліджень журналістики й соціальних комунікацій у Канаді.
2. Вивчення взаємозв'язків журналістики й соціальних комунікацій у Мексиці.
3. Проблеми аналізу журналістики й соціальних комунікацій у Гватемалі.
4. Журналістика й соціальні комунікації в Кубі: результати досліджень.

Література.

1. Althoff, A. (2017). *Divided by faith and ethnicity: religious pluralism and the problem of race in Guatemala*. *International Journal of Latin American Religions*, 1(2), 331–352. <https://doi.org/10.1007/s41603-017-0026-1>
2. Ascione, F.R. (1998). *Battered women's reports of their partners' and their children's cruelty to animals*. *Journal of Emotional Abuse*, 1(1), 119–133.
3. Ascione, F.R. (2002). *Reports of Animal Care and Abuse (RACA)*. Unpublished rating scale.
4. Ascione, F.R. (2007). *Emerging research on animal abuse as a risk factor for intimate partner violence*. In K. A. Kendall-Tackett & S. M. Giacomoni (Eds.), *Intimate Partner Violence* (pp. 3–17). Kingston, NJ: Civic Research Institute.
5. Ascione, F.R., & Blakelock, H.H. (2003). *Incarcerated men's reports of animal abuse: A study of the perpetrator's perspective*. Presented at The 8th International Family Violence Research Conference. Portsmouth, NH.
6. Ascione, F.R., Weber, C.V, Thompson, T.M., Heath, J., Maruyama, M., & Hayashi, K. (2007). *Battered Pets and Domestic Violence: Animal Abuse Reported by Women Experiencing Intimate Violence and by Nonabused Women*. *Violence Against Women*, 13(4), 354–373.
7. Barrett, B. J., Fitzgerald, A. J., Stevenson, R., & Cheung, C. H. (2017). *Animal Maltreatment as a Risk Marker of More Frequent and Severe Forms of Intimate Partner Violence*. *Journal of Interpersonal Violence*. <https://doi.org/10.1177/0886260517719542>
8. Beristain, C.M., Paez, D., & González, J.L. (2000). *Rituals, social sharing, silence, emotions and collective memory claims in the case of the Guatemalan genocide*. *Psicothema*, 12, 117–130.
9. Brewer, S.W. (2002). *Spanish imperialism and the Ch'orti' Maya, (1524–1700): Institutional effects of the Spanish colonial system on Spanish and Indian communities in the corregimiento of Chiquimula de la Sierra, Guatemala* [Doctoral dissertation. State University of New York at Albany Pro] *Quest Dissertations Publishing*, 3068752. <https://www.proquest.com/openview/dfd143451eff6755b1492dfbc645746d/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>

10. Castañeda, J.G., Camín, H.A. (2010). *Un future para Mexico. 1.ed., 3. reimp. Mexico, D.F.: Santillana Ed. Generales, 111.*
11. Castañeda, J.G., Camín, H.A. (2023, August 27). *Mexico's Age of Agreement.* www.foreignaffairs.com/articles/138361/hector-aguilar-camin-and-jorge-gcastaneda/mexicos-age-of-agreement
12. *Conceptos del modelo económico y social cubano de desarrollo socialista (2021).* Mined. <https://www.mined.gob.cu/wp-content/uploads/2021/09/conceptualizacion-del-modelo-economico-y-social-cubano-de-desarrollo-socialista-y-lineamientos-de-la-politica-economica-y-social-del-partido-y-la-revolucion-para-el-periodo-2021.pdf>
13. *Congregation (2023, August 30).* Poe. <https://poe.com/chat/2j1d4rr257ydcepdzha>
14. Connolly-Ahern, C., & Castells y Talens, A. (2010). *The Role of Indigenous Peoples in Guatemalan Political Advertisements: An Ethnographic Content Analysis.* *Communication, Culture and Critique*, 3(3), 310–333, <https://doi.org/10.1111/j.1753-9137.2010.01073.x>
15. Davis, S. H. (2004). *Mouvement maya et culture nationale au Guatemala.* *Journal de la Société des Américanistes*, 90(90–2), 137–166.
16. Destefanis, M. (2018). *Los aportes de la antropología de la comunicación para el abordaje del análisis de la comunicación.* LinkedIn. <https://www.linkedin.com/pulse/los-aportes-de-la-antropolog%C3%ADa-comunicaci%C3%B3n-para-el-del-destefanis/?originalSubdomain=es>
17. *Discrete-time proportional hazards (2023, August 30).* In Wikipedia. https://en.wikipedia.org/wiki/Discrete-time_proportional_hazards
18. *Essentialization (2023, August 20).* Poe. <https://poe.com/chat/2i1i5kco1q3uhdvd13f>
19. Esteinou, J. y Esparza, L. (Coord.). (2010). *La comunicación social y la reconstrucción de la nación mexicana. Pensar el Futuro de México. Colección Conmemorativa de las Revoluciones Centenarias.* México: UAM, 219.
20. *Femenias, B. (2008). Weaving identities: Construction of Dress and Self in a Highland Guatemala Town.* *American Ethnologist*, 25(4), 757–759. <http://dx.doi.org/10.1525/ae.1998.25.4.757>
21. Fenton, I. (2013). *Problematizing the effect of rural-urban linkages on food security and malnutrition in Guatemala's Western Highlands.* *Instituto de Estudios Avanzados en Desarrollo (INESAD)*, 49. <https://www.jstor.org/stable/pdf/resrep00659.pdf>
22. Flynn, C. P. (2000a). *Battered women and their animal companions: Symbolic interaction between human and nonhuman animals.* *Society & Animals*, 8(2), 99–127. <https://doi.org/10.1163/156853000511032>
23. Flynn, C.P. (2000b). *Woman's Best Friend: Pet Abuse and the Role of Companion Animals in the Lives of Battered Women.* *Violence Against Women*, 6(2), 162–177.
24. Flynn, C.P. (2012). *Understanding animal abuse: A sociological analysis.* Brooklyn, NY: Lantern Books.
25. García, J.M. (2011). *Torture in the context of Mexico's «Guerra Sucia»: an exercise of collective memory.* *Polis*, 7(2), México.
26. Garrard-Burnett, V. (1996). *Resacralization of the profane. Government, religion, and ethnicity in modern Guatemala. Questioning the Secular State. The Worldwide Resurgence of Religion in Politics*, C. Hurst and Co.
27. Garrard-Burnett, V. (1997). *Liberalism, Protestantism, and indigenous resistance in Guatemala, 1870–1920.* *Latin American Perspectives*, 24(2), 35–55. <https://doi.org/10.1177/0094582X9702400203>
28. Gebreyes, W. A., Dupouy-Camet, J., Newport, M. J., Oliveira, C. J., Schlesinger, L. S., Saif, Y. M., ... & King, L. J. (2014). *The global one health paradigm: challenges and opportunities for tackling infectious diseases at the human, animal, and environment*

- interface in low-resource settings. PLoS neglected tropical diseases*, 8(11), e3257. <https://doi.org/10.1371/journal.pntd.0003257>
29. Halperin, C.T., Flynn-Arajdal, Y., Wolf, K.A.M., & Freiwald, C. (2021). Terminal Classic residential histories, migration, and foreigners at the Maya site of Ucanal, Petén, Guatemala. *Journal of Anthropological Archaeology*, 64. <https://doi.org/10.1016/j.jaa.2021.101337>
30. Herrera-Aguilar, M. (2015). La construcción de la antropología de la comunicación: hacia una propuesta teórico metodológica. *CIENCIA ergo-sum*, 22(2), 125–135. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-458408>
31. Herzog, T. (2018). Indigenous Reducciones and Spanish Resettlement: Placing Colonial and European History in Dialogue. *Ler História*, 72, 9–30. <https://doi.org/10.4000/lerhistoria.3099>
32. Holbrock, M. J. (2016). *Mayan literacy reinvention in Guatemala*. University of New Mexico Press, 249.
33. *Indigenous Peoples in Guatemala* (2023, August 29). IWGIA. <https://www.iwgia.org/en/guatemala.html>
34. Irvine, L. (2013). *My dog always eats first: Homeless people and thier animals*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publishers, 197.
35. Jethava, V., Kadish, J., & Kakonge, L. (2022). Early Attachment and the Development of Social Communication: A Neuropsychological Approach. *Frontiers in Psychiatry*, 13, 838950. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2022.838950>
36. Larson, A. M. (2008). Indigenous Peoples, Representation and Citizenship in Guatemalan Forestry. *Conservation and Society*, 6(1), 35–48. <http://www.jstor.org/stable/26392909>
37. Lindstrom, D.P. (2003). Rural-urban migration and reproductive behavior in Guatemala. *Population research and policy review*, 22, 351–372. <https://doi.org/10.1023/A:1027336615298>
38. Lizarazo A.D., Martinez, S., Alberto, J., Sustaita, A. (2018). *Horrores Estridentes. Arte, Violencia Y Ruina Social*. Gedisa, 2019.
39. Lizarazo, A.D. (2010). ¿México digital? Incertidumbre sobre la nación en la era de Internet. In: Esteinou, J. y Esparza, L. (Coord.). (2010). *La comunicación social y la reconstrucción de la nación mexicana. Pensar el Futuro de México. Colección Conmemorativa de las Revoluciones Centenarias*. México: UAM, 187–216.
40. Lizarazo, A.D. (2021). *Horizontes Digitales*. Gedisa, 320.
41. Lovell, W.G. (1988). Surviving Conquest: The Maya of Guatemala in Historical Perspective. *Latin American Research Review*, 23(2), 25–57. <http://www.jstor.org/stable/2503234>
42. Lyons, B. (2003). Cultural Logics and Global Economies: Maya Identity in Thought and Practice. *American Ethnologist*, 30, 172–174. <https://doi.org/10.1525/ae.2003.30.1.172>
43. Matlai, L. (2015). Mexico in international integration: political and economic aspect. *Epistemological Studies in Philosophy, Social and Political Sciences*, 4, 62–68. Retrieved from <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/715>
44. McCarthy, D. (2016). Dangerous Dogs, Dangerous Owners and the Waste Management of an 'Irredeemable Species.' *Sociology*, 50(3), 560–575. <https://www.jstor.org/stable/26555046>
45. McCleary, R.M. (2023, September 07). Protestant Innovative Evangelizing to Oral Cultures in Guatemala. https://www.academia.edu/19468660/Protestant_Innovative_Evangelizing_to_Oral_Cultures_in_Guatemala
46. McLuhan, M. & Powers B. (1989). *The Global Village: Transformations in World Life and Media in the 21st Century*. Oxford University Press, 220.

47. McLuhan, M. (1951). *The Mechanical Bride: Folklore of Industrial Man*. New York: Vanguard Press, 464.
48. McLuhan, M. (1964). *Understanding Media: The Extensions of Man*. The MIT Press, 365.
49. McLuhan, M. (1962). *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man*. University of Toronto Press, 293.
50. Medina, H.S., Pérez, D.O., Salomón, Y.P., Muro, M.L. (2018). *Campo De La Comunicación Social En Cuba*. *Revista Anales de la Academia de Ciencias de Cuba*, 8 (1), 1–9.
51. Molden, B. (2015). *La guerra civil guatemalteca: historias y memorias cruzadas en el entorno global de la guerra fría*. *Anuario de Estudios Centroamericanos*, 41, 67–91. <http://www.jstor.org/stable/44735168> (In Spanish).
52. Oakah, L.J. (1994). *Guatemala in the Spanish Colonial Period*. Univ of Oklahoma Press, 344.
53. *Peculiarities of the study of the history of the development of social communication processes in Guatemala* (2023, August 28). Poe. <https://poe.com/chat/2j6eq0mp0neqlxse78v>
54. Philpot-Munson, J. J. (2009). *Understanding Evangelical Resistance to the Peace Process in a Postwar Guatemalan Town*. *Mayas in postwar Guatemala: Harvest of violence revisited*, 42-53.
55. Prato-Previde, E., Fallani, G., & Valsecchi, P. (2006). *Gender Differences in Owners Interacting with Pet Dogs: An Observational Study*. *Ethology*, 112(1), 64–73. <https://doi.org/10.1111/j.1439-0310.2006.01123.x>
56. *Problems of researching the history of the development of social communication processes in Canada* (2023, August 20). Bard. <https://bard.google.com/u/1/>
57. *Problems of studying the history of the development of social communication processes in Mexico* (2023, August 22). Bard. <https://bard.google.com/u/1/>
58. Ramirez, M. (2006). “My Dog’s Just Like Me”: Dog Ownership as a Gender Display. *Symbolic Interaction*, 29(3), 373–391. <https://doi.org/10.1525/si.2006.29.3.373>
59. Restall, M. (1998). *Guatemala in the Spanish Colonial Period*. *Latin American Research Review*, 33(2), 207 <https://link.gale.com/apps/doc/A20815481/AONE?u=anon~b8190dbd&sid=googleScholar&xid=93bec258>
60. Roht-Arriaza, N., & Bernabeu, A. (2008). *The Guatemalan Genocide Case in Spain*. Center for Latin American Studies, UC Berkeley. https://cja.org/wp-content/uploads/downloads/Guatemala_U.C.Review_fall08.pdf
61. Sanders, C.R. (1993). *Understanding dogs: Caretakers’ attributions of mindedness in canine-human relationships*. *Journal of Contemporary Ethnography*, 22(2), 2015–226.
62. Simmons, C. A., & Lehmann, P. (2007). *Exploring the Link Between Pet Abuse and Controlling Behaviors in Violent Relationships*. *Journal of Interpersonal Violence*, 22(9), 1211–1222. <http://dx.doi.org/10.1177/0886260507303734>
63. Stevenson, R.A. (2018). *Men’s Voices: Masculinities, Companion Animals, and Intimate Relationships*. *Electronic Theses and Dissertations*. 7573. <https://scholar.uwindsor.ca/etd/7573>
64. Sullivan-González, D. (2008). *Piety, Power, and Politics: Religion and Nation Formation in Guatemala, 1821–1871 (Vol. 31)*. University of Pittsburgh Pre.
65. Valdes Vega, M.E. (2022). *Comunicación política y legitimidad en el gobierno de Andrés Manuel López Obrador (2018–2021)*. *Polis [online]*, 18(2), 7–38. <https://doi.org/10.24275/uam/izt/dcsh/polis/2022v18n2/valdes>.
66. Walsh, L. V. (2006). *Beliefs and rituals in traditional birth attendant practice in Guatemala*. *Journal of Transcultural Nursing*, 17(2), 148–154. <https://doi.org/10.1177/1043659605285412>

67. Wilson, R. (1991). *Machine guns and mountain spirits: the cultural effects of state repression among the Q'eqchi'of Guatemala*. *Critique of Anthropology*, 11(1), 33–61. <https://doi.org/10.1177/0308275X9101100103>
68. Woodward, R.L. (1965). *Economic and Social Origins of the Guatemalan Political Parties (1773-1823)*. *Hispanic American Historical Review*, 45(4), 544–566. <https://doi.org/10.1215/00182168-45.4.544>

1. Особливості досліджень журналістики й соціальних комунікацій у Канаді

Багатонаціональна Канада має складний і багатогранний історичний процес формування й розвитку соціальних комунікацій (Problems of researching the history... in Canada, 2023). Оскільки Канада знаходиться на перехресті торговельних шляхів, історія її соціальних комунікацій пов'язана з різними народами, націями й народностями, які привносили в соціальні процеси своєрідні суспільні взаємодії й формували різні соціальні інститути. Умовно розподілимо етапи формування й розвитку канадських соціальних комунікацій та їхнього вивчення дослідниками на декілька етапів.

Етап 1: *період колонізації*, коли соціальні комунікації здійснювалися завдяки розвитку друкованої преси (до другої половина XIX століття).

Етап 2: *винахід телеграфу, телефону й радіо*, що стимулювало й пришвидшло стибкообразний розвиток соціальних комунікацій (від другої половини XIX століття до початку XX століття).

Етап 3: *поява телебачення й інтернету*, мобільного зв'язку тощо, що різко збільшило діапазон соціальних комунікацій канадців з усім світом (XX століття).

Етап 4: *повний діапазон застосування інтернету й мобільного зв'язку*, що перетворило Канаду на частину великого «глобального села» (McLuhan, & Powers, 1989) (перша чверть XXI століття).

Дослідження історії процесів розвитку соціальних комунікацій у Канаді має проблему недоступності для широкого загалу великої кількості «джерел

інформації про соціальні комунікації в Канаді... Вони зберігаються в приватних колекціях або в державних архівах, які не завжди відкриті для відвідування» (Problems of researching the history... in Canada, 2023). До того ж, є проблема з різними офіційно функціональними мовами в Канаді – канадською англійською та французькою. Існуюча мовна розбіжність не завжди сприяє дослідникам історії соціальних комунікацій.

У Канаді дослідники (Jethava, Kadish, & Kakonge, 2022) вивчають історію розвитку процесів соціальних комунікацій, наприклад, із позицій нейропсихологічної платформи. Автори в межах вивчення синхронних соціальних комунікацій аналізують ранню прихильність і розвиток соціальної комунікації. Також науковці різних країн світу (Gebreyes, Dupouy-Camet, Newport,... & King, 2014) у співавторстві з канадським дослідником С.Ж. Oliveira (2014) вивчають виклики та можливості для боротьби з інфекційними захворюваннями на поєднанні людей, тварин і навколишнього середовища в умовах обмежених ресурсів, вважаючи такий підхід до історії соціальних комунікацій між людиною та тваринами базою для формування глобальної єдиної парадигми охорони здоров'я в Канаді. Також канадські дослідники (Irvine, 2013; Prato-Previde et al., 2006; McCarthy, 2016; Ramirez, 2006; Sanders, 1993; Stevenson, 2018) вивчають синхронні соціальні комунікації, що виникають між тваринами-супутниками й жінками-господарями тварин. Вивчаються також агресія, сексуальне насилля, образи й незаслужені покарання, що виявляють чоловіки до тварин-компаньонів (Ascione, 1998; Ascione, 2002; Ascione, 2007; Ascione, & Blakelock, 2003; Ascione, Weber, Thompson,..., & Hayashi, 2007; Barrett, Fitzgerald, Stevenson..., 2017; Flynn, 2000a; Flynn, 2000b; Flynn, 2012; Simmons & Lehmann, 2007; Stevenson, 2018).

Яскравим прикладом дослідження історії синхронних соціальних комунікацій, що виникають на тлі насильства над тваринами в рамках домашнього насильства (IPV) здійснив й описав канадський дослідник R.A.

Stevenson (2018). Автор занотував, що «більшість досліджень на перетині IPV і жорстокого поводження з тваринами використовували точку зору жінок, які пережили жорстоке поводження» (Stevenson, 2018). Аналізуючи наукові публікації на тему IPV, дослідник зауважив, що у звітах про вивчення насилля над тваринами «відсутні точки зору кривдника в стосунках» (Stevenson, 2018). Дослідник зібрав й проаналізував 21 інетрв'ю з чоловіками, «вісім із яких не повідомляли про вчинення інтелектуального насильства, залучених із громади, і тринадцять, які жорстоко поводитися з інтимним партнером і які перебували у в'язниці або брали участь у програмі подолання насильства в сім'ї за рішенням суду» (Stevenson, 2018). Дисбаланс щодо улюбленців сім'ї розподілявся таким чином, що один член родини любив домашню тварину, інший не любив її. У дослідженні «не було помітної різниці в тому, як концептуалізували тварин-компаньйон між чоловіками, які жорстоко поводитися з інтимним партнером, і тими, про кого не повідомлялося про жорстоке поводження» (Stevenson, 2018). Образ господаря тварини-компаньйона був маскуліним «від «крутого хлопця з жорстким собакою» до батька-турботи» (Stevenson, 2018). За результатами обробки та інтерпретації отриманих даних R.A. Stevenson (2018) зроби висновок про те, що 1) чоловіки по-різному сприймали агресію по відношенню до людей; 2) агресія до тварин неприйнятна, хоча до сексуального партнера припустима; 3) есенсуалізація, або «процес надання пріоритету вивченню внутрішньої сутності, природи явища, а не його зовнішніх ознак» (Essentialization, 2023) не є атрибутом чоловіків, оскільки «чоловіки, які жорстоко поводяться зі своїми партнерами, не обов'язково жорстоко поводяться з тваринами, і насправді можуть мати позитивні стосунки з тваринами» (Stevenson, 2018). Загальний висновок дослідження дозволяє констатувати, що «тварини-компаньйони, яких все частіше вважають членами сім'ї та стосунки з якими високо цінують, відіграють важливу роль в інтимних стосунках як з ПІВ, так і без нього» (Stevenson, 2018). Вважаємо, що згідно з метою нашого

дослідження підхід, який запропонував R.A. Stevenson (2018), у робочому порядку можна іменувати «соціально-аніمالістичний».

Найбільший, на нашу думку, діапазон аналізу проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій запропонував канадський дослідник М. Маклуен (McLuhan, 1951; McLuhan, 1962; McLuhan, 1964; McLuhan, 1989). Комунікацію М. Маклуен не називав соціальною, але аналіз проблем, які запропонував автор, суголосний сучасним проблемам історії розвитку процесів соціальних комунікацій та є актуальним сьогодні. До основних ідей, які ми вважаємо дотичними до вивчення історії соціальних комунікацій, варто віднести, наприклад, розгляд медіа як «продовження людських органів», які «мають потужний вплив на нашу свідомість, мислення та поведінку» (Problems of researching the history... Canada, 2023). Дослідник вважав, що «різні медіа мають різні «коди» і що ці коди впливають на те, як ми сприймаємо світ» (Problems of researching the history... Canada, 2023). Без винаходу друкарського верстату й супітніх до нього винаходів (папір, прес, пульпа, шрифти), на переконання М. Маклуена, не змогли б народитися «галузеві» суспільства. Саме таке розшарування в суспільстві породило індивідуалізм та автономію. Найпродуктивнішою, на наш погляд, ідеєю М. Маклуена варто вважати умовну «ізоляцію» людей одне від одного завдяки електронним медіа. Така «умовність» мотивується створенням «глобального» села, яким назвав дослідник сучасне суспільство, об'єднане завдяки електронним засобам комунікації. Із розвитком соціальних комунікацій, як вважав М. Маклуен, буде все більше виникати небезпека застосування електронних медіа у маніпулятивному й пропагандистському планах. Разом із тим, дослідник підкреслював, що мирні ініціативи можна було б ефективно поширювати в електронних медіа, тим самим потужно впливаючи на культуру.

У вивченні проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій праці М. Маклуена варто, на наш погляд, віднести до культурно-функціональної платформи (підходу).

Отже, дослідження канадських фахівців у царині вивчення історії соціальних комунікацій умовно можна поділити на якнайменше три платформи (підходи): 1) нейропсихологічна платформа (підхід); 2) «соціально-аніمالістичний» підхід; 2) культурно-функціональний підхід.

2. Вивчення взаємозв'язків журналістики й соціальних комунікацій у Мексиці

Історія розвитку процесів соціальних комунікацій у Мексиці є складною і багатогранною. Вона охоплює період з доіспанських часів до сучасності і характеризується низкою проблем, які ускладнюють її вивчення (Problems of studying the history... in Mexico, 2023).

Основні проблеми вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Мексиці визначаються декількома позиціями (The specifics of the problems... in Mexico, 2023).

Перша проблема полягає у відсутності доступу до повних історичних джерел через неповноту архівних фондів та знищення документів. Особливо це стосується періоду до ХХ ст. (The specifics of the problems... in Mexico, 2023). Доіспанські культури Мексики не мали писемності, а писемність, яка з'явилася після іспанського завоювання, була здебільшого створена іспанцями. Це ускладнює вивчення доіспанської історії соціальних комунікацій (Problems of studying the history... in Mexico, 2023).

Другою проблемою слід вважати складність реконструкції системи соціальних зв'язків і комунікацій у багатоетнічному суспільстві з його плюралістичною культурою (The specifics of the problems... in Mexico, 2023).

До складу *третьої* проблеми вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Мексиці варто віднести «відсутність комплексних досліджень розвитку журналістики, реклами, засобів масової інформації в історичному контексті» (The specifics of the problems... in Mexico, 2023).

Зазначимо, що *четвертою* проблемою слід назвати «труднощі з вивчення особливостей функціонування усних форм комунікації, народних традицій тощо» (The specifics of the problems... in Mexico, 2023).

П'ятою за порядком, але не за важливістю, є проблема політизації теми з приводу колоніальної політики іспанців та відносин з індіанцями, що ускладнює об'єктивний аналіз.

Шоста пробелма вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Мексиці окреслюється «необхідністю включати в дослідження культурологічний аналіз для кращого розуміння специфіки комунікацій різних етнічних груп» (The specifics of the problems... in Mexico, 2023).

Нарешті, *сьомою* проблемою ми вважаємо брак узагальнюючих праць, наявність одиночних досліджень окремих аспектів історії вивчення соціальних комунікацій. Супутною, *восьмою*, проблемою назвемо «відсутність уваги до вивчення проблем історії розвитку соціальних комунікацій у мексиканських наукових дослідженнях» (Problems of studying the history... in Mexico, 2023). Дослідження історії соціальних комунікацій у Мексиці переважно зосереджені на сучасному періоді, а доіспанська історія цієї галузі залишається маловивченою. До зазначеного необхідно додати ще й ускладнюючі фактори: відсутність уваги до цієї теми в мексиканських наукових дослідженнях; труднощі перекладу джерел з доіспанських мов; недостатня кількість

досліджень з історії соціальних комунікацій у Мексиці в англійській мові (Problems of studying the history... in Mexico, 2023).

Глибокий аналіз процесів розвитку соціальних комунікацій завдяки реконструкції мексиканської нації (Esteinou, Esparza, 2010) також спирається на окремий своєрідний науковий підхід, який можна кваліфікувати як філософсько-соціологічний підхід. Автори стверджували, що під час обговорення різних аспектів історії Мексики важливо зосередитися на засобах масової інформації, які функціонували в системі соціальних комунікацій. Саме таке зосередження дозволить «побачити» важливі видимі й невидимі наслідки дії медіаіндустрії, повідомлень, контенту й аудиторії. Дослідники запропонували під час вивчення в навчальних закладах країни історії соціальних комунікацій здійснювати децентралізований аналіз ролі й наслідків мексиканської революції ХХ століття. Таке переосмислення, на думку J. Esteinou й L. Esparza (2010), вже здійснили X. Кастанеда і X. Камін (Castañeda, & Camín, 2010; Castañeda, & Camín, 2023). Свого часу про політико-економічний потенціал Мексики в міжнародній інтеграції повідомляв L. Matlai (2015). Перелічені автори вважали, що «соціальна комунікація та реконструкція мексиканської нації є колективними зусиллями» (Esteinou, Esparza, 2010). Нерозробленість культурної політики для цифрових медіа стала, на думку дослідників (Esteinou, Esparza, 2010), гальмівним фактором у процесі розвитку політичних й економічних соціальних комунікацій, як, наприклад, у галузі просування соціал-демократичних засад організації мексиканського суспільства. Цікавою, на наш погляд, особливістю згаданого процесу став би «виклик інтегрованого освітнього використання та стимулювання більш автономного та творчого типу студента в режимах соціальної участі» (Esteinou, Esparza, 2010). І задля успішності здійснення процесу розвитку соціальних комунікацій на базі соціал-демократії в Мексиці варто, на думку дослідників (Esteinou, Esparza, 2010), відмовитися державі від «законодавчого регулювання

телекомунікацій, яка історично мала місце» (Esteinou, Esparza, 2010). Основним ідентифікаційним фактором для виявлення користі від зміни соціальних комунікацій в країні J. Esteinou й L. Esparza (2010) вважали створення спеціальної програми розвитку загального соціального блага, яке задовольняло б суспільні інтереси мексиканців. Очевидно, що перелічені навковці достатньо серйозно аналізують проблему недостатнього рівня соціальної комунікації між владою і соціумом, що багато десятиліть не дає відчутного поступу в процесі розвитку культури й економіки, а також і політики Мексики.

У тому ж руслі, як ми вважаємо, докоряє мексиканській владі й суспільству колектив дослідників на чолі з A.D. Lizarazo (Lizarazo, Martinez, Alberto, & Sustaita, 2018). Автори аналізували «привиди насильства» (Lizarazo, Martinez, Alberto, & Sustaita, 2018), а саме жах і різкість, які в синхронних соціальних комунікаціях слід розглядати як заперечення реальності, з одного боку, і як реальність уяви (соціальний вимір), із другого боку (гуманістичний вимір). Автори аналізують «насильство в трансдисциплінарному діалозі» (Lizarazo, Martinez, Alberto, & Sustaita, 2018).

«Жах проглядається як видимість руйнування соціальної та культурної структури, зокрема парадокс припущення про те, що деструктивне насильство соціального є тим самим, що засновує соціальне. У гуманістичному вимірі розділи створюють Корпус для відкритих дискусій у сучасному світі, вони пропонують ауру розуміння...» (Lizarazo, Martinez, Alberto, & Sustaita, 2018).

A.D. Lizarazo (2010) констатує невизначеність мексиканської нації щодо інтернет-часу й наполягає на тому, щоб якнайшвидше здійснити на державному рівні трансформації соціальних комунікацій у форми електронної комунікації. Дослідник доцільно, на наш погляд, захищає нові технології, які, на його думку,

здатні змінити конфігурацію деяких аспектів їхнього використання. Важливо врахувати специфіку кволого розвитку синхронних соціальних комунікацій, що впроваджує влада, яка зосередилася на використанні електронних медіа «у шкільному середовищі та адміністративних процедурах» (Lizarazo, 2010). Надалі, розглядаючи «процеси та умови символічної реорганізації сучасного суспільства, що базується на питанні інтенсивного та постійного технологічного оновлення» (Lizarazo, 2021), дослідник пропонує шлях, у який «наш час реконструює спосіб бачення себе, як завдяки оцифруванню свого погляду, так і за рахунок оцифрування того, що він бачить» (Lizarazo, 2021). Прогресивні для мексиканського соціуму ідеї, які висловили свого часу згадані мексиканські дослідники, умовно ми назвали філософсько-соціологічним підходом, варто доповнити означенням «культурна, соціально-політична й соціально-економічна платформа». Разом із тим, ми розуміємо, що така назва платформи дослідження не відбиває повною мірою суті процесів, що пов'язані зх вивченням проблем історії розвитку соціальних комунікацій в Мексиці. Саме тому схилиємося до думки про назву «системний підхід», або «синкретичний підхід». Найбільш відповідатиме означеному вузлу проблем назва «синергетичний підхід».

Ідеї й думки, що дотичні до проблеми вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Мексиці, ми знайшли серед праць про історію мексиканських соціальних комунікацій (Esteinou, Esparza, 2010; García, 2011; Valdes Vega, 2022).

Історія синхронних соціальних комунікацій відбита в дослідженні, що присвячено подіям «брудної війни» («guerra sucia»), які вивчав J.M. García (2011) за допомогою контент-аналізу спогадів жертв «таврування, побиття, каліцтво й навіть введення предметів у тіло» (García, 2011). Специфічні соціальні комунікації війни й насильництва «брудної війни» у Мексиці в 60-х – 70-х роках ХХ століття автор здійснює на базі кількох свідчень «представлених

як вправа колективної пам'яті» (García, 2011). Дослідник реконструює «деякі з досвіду тих десятиліть і... прояснює застосування тілесного насильства тими, хто застосовує терор за допомогою влади» (García, 2011). Особистості, які змінили уявлення мексиканців про історію соціальних комунікацій, ідентифіковані народом серед політикуму країни в період президенства Лопеса Обрадора у період від 2018 року до 2021 року (Valdes Vega, 2022). Автор дослідження «теоретично й емпірично визначив причину того факту, що президент Лопес Обрадор стикався зі щоденними запитаннями преси в першій половині свого терміну, незважаючи на можливі ризики, пов'язані з надмірною експозицією для іміджу будь-кого» (Valdes Vega, 2022). Як зазначає М.Е. Valdes Vega (2022), у той період розвитку історії синхронних соціальних комунікацій у Мексиці мас-медіа визначали порядок денний і тим самим впливали на свідомість суспільства. Разом із тим, дослідник акцентує увагу на тому, що така

«комунікаційна вправа AMLO (Andrés Manuel López Obrado – прим. наше О.Х.) була інструментом для піднесення та захисту кожного кроку його трансформаційного проекту, щоб зміцнити легітимність, яку він отримав, коли був обраний першим президентом Республіки від лівих у Мексиці» (Valdes Vega, 2022).

Здійснений М.Е. Valdes Vega (2022) аналіз історії розвитку політичних соціальних комунікацій у Мексиці 2018–2022 років дозволяє нам ідентифікувати запропонований автором підхід як комунікаційно-технологічний.

3. Проблеми аналізу журналістики й соціальних комунікацій у Гватемалі

У Гватемалі наукові дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій здійснюються на рівні тих складних проблем, які характеризують непрості процеси розвитку багатонаціонального суспільства, яке до ХХ століття було колонією Іспанії, а з початку ХХ століття потрапило від культурної, економічної й політичної експансії з боку США. Саме тому вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій спирається на декілька ключових моментів (Peculiarities of the study of the history... in Guatemala, 2023).

Перший проблемний момент полягає в мовному розмаїтті Гватемали, у якій «окрім іспанської, досі розмовляють понад 20 мовами корінних народів» (Peculiarities of the study of the history... in Guatemala, 2023). Саме згаданий момент «вимагає» від дослідників історії соціальних комунікацій звертати увагу на різні моделі спілкування в різних спільнотах країни. Дослідники факультетів соціології, антропології та комунікацій з Університету Сан-Карлос у Гватемалі вивчають «локальні особливості спілкування» (Peculiarities of the study of the history... in Guatemala, 2023). Специфіку соціальних комунікацій різних етнічних груп, що населяють Гватемалу, вивчають антропологи й історики Інституту антропологічних досліджень та історії, некомерційної організації «Проект для мовного та етнічного розмаїття». Дослідники останнього вивчають вплив мовних особливостей на культуру спілкування. Автор В. Lyons (2003) дослідив культурну логіку й глобальну економіку майя, що маркує інтерес до історії соціальних комунікацій окремої історичної народності Гватемали. Вплив конструкції одягу на процес самоконструювання в місті Гватемала, що розташовано на високогір'ї, описує дослідник В. [Femenías](#) (2008). Автор назвав такий вид конструювання соціальних комунікацій «ткацькою ідентичністю» (Femenías, 2008). У Гватемалі процеси як діахронних, так і синхронних соціальних комунікацій дослідники вивчають із позицій антропології (Destefanis, 2018). У межах соціальних наук, що вивчають у Гватемалі, розглядається теоретико-методологічна пропозиція конструювання антропології

комунікації (Herrera-Aguilar, 2015). Такий методологічний підхід до вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій умовно назвемо «антропологічний підхід».

Другим проблемним моментом вивчення історії соціальних комунікацій є вплив наслідків громадянської війни, яку пережила Гватемала впродовж довгих 36 років (1960–1996). Оскільки суспільство довгий час знаходилося в дихотомічних соціальних відносинах, моделі соціальних комунікацій мали відчутний вплив. «Імовірно, цей конфлікт порушив традиційні комунікаційні мережі та норми» (Peculiarities of the study of the history... in Guatemala, 2023). Досліджуючи внутрішні й зовнішні чинники громадянської війни у Гватемалі, В. Molden (2015) зауважив, що відбулася «глобальна констеляція деколонізації та холодної війни» (Molden, 2015), що створило контекст, який відбився «не лише перехресними історіями, але й перехресними спогадами» (Molden, 2015). Вийшло так, що

«з одного боку, функціонували історії, представлені в наративах про гватемальських і центральноамериканських антагоністів, які відображали події, визначені транснаціональними констеляціями, а з іншого боку, самі ці наративи були сконструйовані в транснаціональних дискурсивних просторах» (Molden, 2015).

Логічно було б передбачити, що описані умови в Гватемалі породили унікальне двоїсте явище в історії розвитку соціальних комунікацій: одні наратори повідомляли історію зі свого боку, інші наратори тлумачили історію (зокрема, історію соціальних комунікацій у країні) з інших позицій. Отже, дві історії соціальних комунікацій одночасно функціонували й дотепер функціонують в науково-навчальному дискурсі країни.

Під час вивчення проблем історії розвитку процесів соціальних комунікацій *третім проблемним моментом* варто вважати дієвість моделей соціальних комунікацій корінного населення. Суть проблеми полягає в тому, що корінні народи тисячоліттями проживали в Гватемалі з власними традиціями спілкування й тому «розуміння їх ролі та впливу може забезпечити дослідникам важливий історичний контекст соціальних комунікацій» (Peculiarities of the study of the history... in Guatemala, 2023). Сьогодні

«населення Гватемали становить 14,9 мільйона осіб, із яких 6,5 мільйона (43,75%) належать до 22 племен майя (ачі, акатеки, авакатеки, хальчітеки, чорті, чуй, іца, іксіль, жакальтеки, как-чікель, я'мам, мопан, покомам, покомчі, к'анджоб'ал, к'екчі, сакапултек, сіпакапенсе, тектітек, ц'утуджіль і ус-пантек), один гаріфуна, один синка та один народ креольського або африканського походження» (Indigenous Peoples in Guatemala, 2023).

І саме статистичні показники (Indigenous Peoples in Guatemala, 2023) демонструють серйозні проблеми в моделях синхронних соціальних комунікаціях як в освіті, так і в галузі доступу до вакансій на ринку праці. Іншими словами, у Гватемалі існує «стійкий расизм і дискримінація корінних народів» (Indigenous Peoples in Guatemala, 2023). Навіть у політичній рекламній продукції Гватемали корінні народи країни зображені як «учасники натовпу», і їм ніколи не надають важливих ролей, таких як «підтримувач кандидата» або «виборець, що не визначився» (Connolly-Ahern, & Castells y Talens, 2010). Дослідники застосували етнографічний контент-аналіз і проаналізували «ролі та характеристики корінних народів у 67 телевізійних рекламних роликах з усього політичного спектру Гватемали» (Connolly-Ahern, & Castells y Talens, 2010). Результати дослідження продемонстрували в черговий раз, що траєкторія

синхронних соціальних комуїнкацій корінного населення Гватемали пов'язана з визначенням «безпорадність і відокремленість» (Connolly-Ahern, & Castells у Talens, 2010). Корінне населення Гватемали також називають «історично виключені або пригноблені групи» (Larson, 2008), що відбивається на «боротьбу рухів корінних народів Латинської Америки, що борються за нові концепції демократії та практики представництва, які визнають колективні права та повагу до звичаєвого права та влади» (Larson, 2008). Автор порівняв роботу обраних муніципальних органів влади та традиційні корінні органи влади, які «представляють інтереси корінних громад у лісовому господарстві» (Larson, 2008). Саме в такому порівнянні, на думку А.М. Larson (2008), «простежується історичний контекст відносин між корінним населенням і державою в регіоні» (Larson, 2008).

Четвертим моментом дослідження проблем історії розвитку процесів соціальних комунікацій вважається «розрив між сільською та міською місцевістю» (Peculiarities of the study of the history... in Guatemala, 2023), що стимулює процес диференціації комунікаційних потоків і технологій» (Peculiarities of the study of the history... in Guatemala, 2023). Гватемала вважається країною із «найвищим рівнем народжуваності з усіх країн Латинської Америки» (Lindstrom, 2003) і найменш урбанізованою. Дослідження «ретроспективних даних історії життя, що зібрані в районах походження та призначення мігрантів у Гватемалі» (Lindstrom, 2003), мало на меті «порівняння народжуваності жінок-мігранток із сільської та міської місцевості з фертильністю сільських та міських немігрантів» (Lindstrom, 2003). У дослідженні були задіяні «регресійні моделі небезпеки в дискретному часі для створення союзу, перших пологів, третіх і вищих народжень» (Lindstrom, 2003). Відомо, що «моделі рівня небезпеки широко використовуються для моделювання даних тривалості в широкому діапазоні дисциплін, від біостатистики до економіки» (Discrete-time proportional hazards, 2023).

Результати дослідження D.P. Lindstrom (2003) показали, що відкладене одруження в сільській місцевості та швидке запровадження практики народжуваності в містах після міграції призводять до «проміжної народжуваності мігрантів, яка є ближчою для місцевих жителів, ніж для сільських немігрантів» (Lindstrom, 2003). Зафісована різниця є свідченням не лише образу життя, що притаманний сільським мешканцям, серед яких переважна більшість представників корінного населення Гватемали, але й специфічні синхронні соціальні комунікації, які беруть своє начало в традиційно усталених моделях соціальних комунікацій пращурів представників різних корінних племен країни. У такому випадку ми маємо підстави в робочому порядку назвати описані D.P. Lindstrom (2003) моделі, як такі, що відповідають демографічній соціально-комунікаційній концепції (платформі).

Якість синхронних соціальних комунікацій між корінними сільськими мешканцями Гватемали й міськими некорінними мешканцями країни оцінюється з двох боків: і як ефективна, і як неефективна (Fenton, 2013). Згадані соціальні комунікації між селом і містом породжують міцні зв'язки для «досягнення сталого розвитку засобів існування та продовольчої безпеки в країні» (Fenton, 2013). Не всі такі зв'язки є позитивними. Наприклад, існують «злочинні мережі в селі та місті, які негативно впливають на засоби існування та продовольчу безпеку Гватемали» (Fenton, 2013). До того ж, між місцевими адміністраціями й урядом функціонують неякісні соціальні комунікації, що робить надання продовольчих послуг населенню неефективним. Така ситуація тягне за собою недоїдання серед корінного населення, яке мешкає в сільській місцевості. Такий висновок дозволяє нам констатувати, що якість синхронних соціальних комунікацій прямо впливає на вітальний цикл корінного населення Гватемали. Пропонуємо такий підхід у вивченні історії синхронних соціальних комунікацій назвати економіко-соціальнокомунікаційний.

Суть *п'ятого моменту* дослідження проблем історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Гватемалі полягає в іноземному впливі, який до ХХ століття характеризувався колоніальною політикою Іспанії, а з початку ХХ століття експансією США. Очевидно, що економічні, політичні, соціальні й культурні соціальні комунікації Гватемали змінювалися, простосовуючись до новацій. Публічний дискурс змінювався завдяки новим медіа (*Peculiarities of the study of the history... in Guatemala, 2023*). До таких медіа (посередників) у системі діахронічних соціальних комунікацій, що функціонували в народів Гватемали наприкінці класичного періоду (317–987 p.p.) на низовині Майя можна віднести нові інформаційні потоки. Вони «прийшли» разом із вторгненням народів Путун/Чонтал з узбережжя Мексиканської затоки (Halperin, Flynn-Arajdal, Wolf, & Freiwald, 2021) у місто Уканал (департамент Петен, Гватемала). Розкопки, що здійснила група дослідників С.Т. Halperin, Y. Flynn-Arajdal, К.А.М. Wolf та С. Freiwald (2021) дозволили встановити, що «хоча можливість іноземного правління залишається, гіпотеза вторгнення не може повністю охопити складну динаміку, різноспрямовані рухи та плюралістичні впливи цього періоду часу» (Halperin, Flynn-Arajdal, Wolf, & Freiwald, 2021). За результатами дослідження автори констатували факт двоїстого впливу експансії завойовників на місцеве населення: з одного боку, корінне населення Гватемали відчувало вплив соціальних комунікацій, з іншого боку, такий вплив не дозволив забути власні соціальні комунікації, традиції яких старанно зберігалися представниками корінного населення. Зважаючи на методи археології й методики ізотопного аналізу людських залишків такий підхід вивчення діахронічних соціальних комунікацій пропонуємо назвати археологічно-соціальнокомунікаційний.

Діахронічні дослідження іспанського впливу на корінне населення Гватемали в період до ХХ століття (Brewer, 2002; Lovell, 1988; Oakah, 1994; Restall, 1998; Woodward, 1965) і синхронічні дослідження згаданого впливу в

XX столітті (Roht-Arriaza, & Bernabeu, 2008) засвідчують історичні зміни соціальних комунікацій гватемальських племен під тиском як економічних, політичних, так і культурних чинників. Разом із тим варто, на наш погляд, звернути увагу на іншу специфіку в синхронних і діяхронних соціальних комунікаціях. Ідеться про створення в іспанській Америці (зокрема й у Гватемалі) поселень, які мали назви *reducciones* (скорочення), або *congregaciones* (конгрегації) (Herzog, 2018). Нагадаємо, що в іспанській Америці конгрегацією називали «адміністративно-територіальну одиницю, що існувала в колоніальний період» (Congregation, 2023). На чолі конгрегації, яка об'єднувала кілька сіл або хуторів, стояв алькальд, який виконував «функції самоврядування в рамках колоніальної системи», «збирав податки, здійснював нагляд за дорогами, мостами, сільським господарством тощо» (Congregation, 2023). «Часто кілька конгрегацій об'єднувалися в паррохію, що очолювалась священником» (Congregation, 2023). Саме в конгрегаціях і паррохіях ключовими факторами зміни соціальних комунікацій були не матеріальні, економічні проблеми, а «відносини, які пов'язували мешканців один з одним, і правовий режим, який їх пов'язував» (Herzog, 2018). Отже, підсумовуючи свій аналіз, вважаємо доцільним в робочому порядку назвати вивчення конгрегаційних соціальних комунікацій періоду іспанської колонізації Гватемали дослідниками конгрегаційно-соціальнокомунікаційним підходом.

Шостий момент у дослідженнях проблем історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Гватемалі пов'язаний із роллю релігії в суспільстві. У колоніальний період розвитку країни потужною інституцією була католицька церква (Peculiarities of the study of the history... in Guatemala, 2023). Логічним є припущення щодо того, що релігійні свята з різноманітними формами обрядовості й символізму відігравали суттєву роль у синхронних соціальних комунікаціях XX століття. Однією з таких форм життя гватемальських майя варто вважати емоційні ефекти «колективного запам'ятовування за допомогою

соціального обміну та похоронних ритуалів» (Beristain, Paez, & González, 2000). Під час порівняння ритуально-обрядових дій, з одного боку, гватемальських майя, які були жертвами геноциду 80-х років ХХ століття, та, з іншого боку, інших латиноамериканських громад (наприклад, громадою ладіно), дослідники С.М. Beristain, D. Paez і J.L. González (2000) дійшли висновку про те, що «суб'єкти майя не повідомили про нижчий рівень суб'єктивних та емоційних реакцій порівняно з латиноамериканськими громадами» (Beristain, Paez, & González, 2000). Для племін гватемальських майя ритуали мали більш важливий буферний ефект у порівнянні з народом ладіно. Втрата одноплемінників для обох народів (і майя, і ладіно) однаково негативно впливала на соціальні комунікації. Разом із тим, найбільше шанованою пам'яттю була та, що стосувалася суб'єктів, які «постраждали від колективних масових вбивств» (Beristain, Paez, & González, 2000). Ритуальною формою вшанування пам'яті жертв репресій 80-х років ХХ століття у народів Гватемали дотепер залишається мовчання, або тиша навколо поховань. Зауважимо, що форми релігійних синхронних соціальних комунікацій характеризують поведінку гватемальських корінних мешканців у різні періоди розвитку країни. Наприклад, відомо, що формування релігії та нації в Гватемалі в період від 1821 року до 1871 року відбувалося за рахунок конфліктних соціальних стосунків між владою і корінними мешканцями країни (Sullivan-González, 2008). Пізніше в історії розвитку країни соціальнокомунікаційні конфлікти вже були пов'язані певним чином із лібералізмом і протестантизмом, з одного боку, й опором корінного населення в період від 1870 року до 1920 року у Гватемалі, з іншого боку (Garrard-Burnett, 1997). Свою роль відіграли у Гватемалі державні репресії, які потягнули за собою певні культурні наслідки для народності кекчі (Wilson, 1991). Соціальні комунікації сучасної Гватемали можуть розглядатися як такі, що стимулюють процес ресакралізації профанного, ставлячи під сумнів світську державу (Garrard-Burnett, 1996).

Ще два десятиліття тому у гватемалі дослідник L.V. Walsh (2006) розглядав високі показники смертності й захворюваності дітородних жінок і немовлят, пов'язуючи тривожні процеси з «віруваннями й ритуалами традиційних помічників (ТВА) в одній корінній громаді Гватемали (Walsh, 2006). Автор розглядав вплив священного покликання, священного знання й священного ритуалу на синхронні соціальні комунікації корінних народів Гватемали (Walsh, 2006). Іншого розуміння набув соціальнокомунікаційний конфлікт під час євангельського опору мирному процесу в післявоєнному гватемальському місті (Philpot-Munson, 2009).

У сучасній Гватемалі соціальнокомунікаційні конфлікти ґрунтуються на диференціації населення за вірою та етнічною приналежністю, демонструючи релігійний плюралізм і расові проблеми у Гватемалі (Althoff, 2017). У країні відслідковується «драматичний підйом нового релігійного плюралізму, а саме поширення п'ятидесятницького християнства – як католицького, так і протестантського – і зростання місцевих рухів за відродження» (Althoff, 2017). У Гватемалі сьогодні нараховується «найвища кількість католиків і протестантів-п'ятидесятників серед населення» (Althoff, 2017). Аналіз порядку денного релігійних рухів країни дозволив автору стверджувати, що «релігійний плюралізм у Гватемалі робить більше для увічнення етнічного розколу у Гватемалі, ніж для його руйнування» (Althoff, 2017). Описаний підхід у вивченні проблем історії процесів розвитку соціальних комунікацій ми в робочому порядку пропонуємо назвати соціально-релігійний.

Сьомий момент у дослідженнях проблем історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Гватемалі стосується усної традиції передавання розповідей про історію, що формує специфічний засіб як діахронних, так і синхронних соціальних комунікацій (Peculiarities of the study of the history... in Guatemala, 2023). Автори (Davis, 2004) вивчають різні спекти усної трансляції знань, наприклад, у національній культурі майя (Davis, 2004); у використанні

інноваційних усних, візуальних та аудіо стратегій в евангелізації (McCleary, 2023); смисли розмов мовами майя серед найстаріших жителів, які зосереджені на питанні зміни мови з наголосом на усній передачі (Holbrock, 2016). Умовно такий підхід (платформу) вивчення проблем історії розвитку процесів соціальних комунікацій ми назвали «усно-інформаційний підхід».

Аналіз досліджень проблем історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Гватемалі дозволив нам виокремити якнайменше 7 концептуальних підходів, до яких ми віднесли такі:

- 1) антропологічний підхід;
- 2) археологічно-соціальнокомунікаційний підхід;
- 3) демографічний соціально-комунікаційний підхід;
- 4) економіко-соціальнокомунікаційний підхід;
- 5) конгрегаційно-соціальнокомунікаційний підхід;
- 6) соціально-релігійний підхід;
- 7) усно-інформаційний підхід.

4. Журналістика й соціальних комунікацій у Кубі:

результати досліджень

На Кубі багато років історія соціальних комунікацій розглядається через призму фахової підготовки спеціалістів до втілення соціалістичних ідей (Medina, Pérez, Salomón, Muro, 2018). Від 2004 року розпочалося дослідження під назвою «Сфера соціальної комунікації, особливості на Кубі». Воно стало частиною наукового напрямку «Теоретичні дослідження комунікації та інформації», що активно розроблялися фахівцями факультету комунікації з університет м. Гавана. Вже в 2013 році згаданий напрям був «zareєстрований як інституційний науково-дослідний проект факультету комунікації з університету м. Гавана «Академічна галузь соціальної комунікації на Кубі» (Medina, Pérez,

Salomón, Muro, 2018). У межах проєкту вивчалися два напрямки дослідження: «(1) Теорія та історія спілкування й інформації; (2) Навчання та професійна діяльність» (Medina, Pérez, Salomón, Muro, 2018).

Фахівці проєкту визначили соціальну комунікацію як «досить складне й мультимедійне явище» (Medina, Pérez, Salomón, Muro, 2018), що декларує «потребу в більшій і кращій артикуляції між різними професійними практиками, які об'єктивуються в професійному навчанні й у наукових дослідженнях» (Medina, Pérez, Salomón, Muro, 2018). Цитоване визначення соціальних комунікацій подано як програмне й озвучено в Концепції Кубинської економічної та соціальної моделі соціалістичного розвитку. У документі наголошено про те, що «соціальна комунікація є важливою складовою процесу економічного та соціального розвитку як стратегічного ресурсу для управління державою та урядом, установами, і компаніями, політичними, масовими, громадськими організаціями та ЗМІ» (Conceptos del modelo económico y social cubano de desarrollo socialista, 2021). Зрозуміло, що наведене визначення соціальної комунікації (термін вживається в однині – прим. наша О.Х.) повністю підпорядковано дослідниками під ідеали соціалістичного будівництва на Кубі. Разом із тим ідея вивчення історії соціальної комунікації в різних її формах і видах є очевидною та новою для кубинської наукової спільноти. Наша думка про новизну такого підходу (умовно назвемо його «соціальнокомунікаційний підхід») підтверджується намірами авторів документу, що спрямований на вивчення «взаємодії комунікативних та соціокультурних медіа в повсякденних просторах, як тих, що виникають безпосередньо, так і тих, що генеруються традиційними та новими засобами масової інформації в найрізноманітніших громадських місцях, як в інституційних, так і соціальних» (Medina, Pérez, Salomón, Muro, 2018).

Про те, що вивчення історії соціальних комунікацій на Кубі має серйозний характер, свідчить рішення III-го пленарного засідання Центрального Комітету

Партії Комуністів Куби (РСС), під час якого був затверджений документ «Концептуалізація економічної моделі і кубинського суспільства з розвитку соціалізму» (*Conceptos del modelo económico y social cubano de desarrollo socialista, 2021*).

Згідно з положеннями згаданого партійного документу, «соціальна комунікація є важливою складовою процесу економічного та соціального розвитку як ресурс стратегічний для Держави й Уряду, установ, компаній, організації політики, масових, соціальних і комунікаційних медіа, які служать сприянню участі в громадянських дебатах навколо суспільних справ, навчання цінностям і культурі в цілому» (*Conceptos del modelo económico y social cubano de desarrollo socialista, 2021*). Цікаво, що партійний циркуляр вбачає в соціальній комунікації «існування сучасної й ефективної системи комунікаційних засобів масової інформації, якою володіє весь народ із виразним покликанням суспільства» (*Conceptos del modelo económico y social cubano de desarrollo socialista, 2021*). Іншими словами, комуністична партія Куби вважає, що прийшов час врахувати потенціал соціальних комунікацій, оскільки «комунікаційний менеджмент сприяє системності, прозорості, якості та своєчасності публічної інформації, а також доступ до нього, тому він регулюється та контролюється з урахуванням політики, викладеної Комуністичною партією Куби, завдяки відповідним правовим нормам» (*Conceptos del modelo económico y social cubano de desarrollo socialista, 2021*).

Отже, дослідження історії соціальних комунікацій на Кубі спирається лише на визнання провідної ролі професійного вдосконалення особистості, яка спрямовує свої суспільно-політичні потенції на досягнення рішень правлячої партії. На жаль, ми не зафіксували в аналізованому декларативному партійному документі акцентів на вивчення подій, засобів і форм соціальних комунікацій, які функціонували до панування авторитарної суспільно-політичної системи.

Лекція 4.

Південна Америка:

дослідження історії соціальних комунікацій і журналістики

(Бразилія, Колумбія, Чилі).

Питання до обговорення.

1. Журналістика та історія соціальних комунікацій Бразилії.
2. Колумбійські дослідження взаємозв'язку журналістики й історії соціальних комунікацій.
3. Журналістика та історія соціальних комунікацій у Чилі
4. Додаткова література для поглибленого вивчення теми лекції 4.

Рекомендована (вибіркова) література.

1. Herrera, I.R. & Joost, D. (2023). «We are not Drug Traffickers, We are Colombian Peasants»: The voices and history of cococaleros in the substitution programme of illicit crops in Colombia. *Geoforum*, 123, 1–11.
2. Manrique, C.A. (2019). Religious Practices, State Techniques and Conflicted Forms of Violence in Colombia's Peacebuilding Scenarios. *Revista de Estudios Sociales*, 67, 56–72. <https://doi.org/10.7440/res67.2019.05>
3. Long, T. (2020). Borderland battles: violence, crime, and governance at the edges of Colombia's war. *International Affairs*, 96(2), 562–564, <https://doi.org/10.1093/ia/iiaa003>
4. *Nuevo informe: Programa Nacional Integral de Sustitución de Cultivos Ilícitos (2023)*

1. Журналістика та історія соціальних комунікацій Бразилії

Вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Бразилії має притаманну лише цій країні специфіку й здійснюється завдяки декільком підходам.

1. **Документально обмежений підхід**, сутність якого полягає в тому, що в країні дотепер відсутній суворий порядок документів, які містять результати досліджень історії соціальних комунікацій. У нас є інформація про те, що за деякі періоди розвитку соціальних комунікацій науково виважена інформація

відсутня (Problemas de estudar a história das comunicações sociais no Brasil, 2023; Vicente, 2009; Barbosa, & Roriz, 2021; Freitag, 2022).

Дослідники (наприклад, М.М. Vicente (2009) засвідчують відсутність «досліджень походження та наслідків соціальних мереж», вони «підкреслюють наявність прогалини щодо актуальних, складних для заповнення, необхідних для розуміння не лише походження ЗМІ, а й їх еволюції» (Vicente, 2009). Автор впевнений, що заповнення порожнини дослідницьких результатів історії соціальних комунікацій у Бразилії могло б матеріалізувати історію ЗМІ, що «заснована на міцній основі знання. Разом із тим, відсутність історичних дослідницьких джерел «стає все більш критичною, коли ми віддаляємося від нового часу» (Vicente, 2009). Історик зауважує, що нині існують країни, в архівах яких у приватних колекціях, а також у державних закладах є збережені відокремлені наукові праці з історії соціальних комунікацій, але з кожним роком дістатися до таких архівів все важче й складніше (Vicente, 2009). Історія соціальних комунікацій Бразилії від 1975 року також має обмежені джерела. Оцінка практики бразильської Пасторальної земельної комісії (СРТ) «щодо документування насильства та конфліктів, що мали місце в бразильській сільській місцевості з 1975 року» (Barbosa, & Roriz, 2021), дозволяє стверджувати дослідникам факт приховування документів. Зрозуміло, що вивчення згаданих фактів утруднюється й унеможливується, але стараннями наукових активістів-істориків мають сьогодні певний прогрес у вирішенні питання:

«Хоча держава виграє від приховування таких знань, зусилля СРТ проливають світло на конфлікти в сільській місцевості та оформлюють їх як такі. Документування як технологія опору було вирішальним для бразильських громадських рухів і вчених-активістів і має значний потенціал для відтворення в інших країнах» (Barbosa, & Roriz, 2021).

Для запобігання втрати результатів, наприклад, соціолінгвістичних досліджень у Бразилії пропонується «створити контекст для бразильської португальської мовної документації та збору даних для створення лінгвістичних репозиторіїв на основі соціолінгвістичного огляду» (Freitag, 2022). Автор вбачає таку справу актуальною й нагальною для Бразилії й вважає, що його пропозиція викликана тим, «щоб відобразити проблеми, які необхідно подолати, пропонуючи стандартизоване та професійне мовне сховище для розміщення колекцій лінгвістичних даних, отриманих від звітних проектів та інших, відповідно до принципів руху відкритої науки» (Freitag, 2022). Важливість збереження результатів соціолінгвістичних досліджень автор мотивує мінімізацією «проблеми старіння та захисту даних», «сприяння циркуляції та автоматизації аналізу за допомогою алгоритмів обробки природної мови» (Freitag, 2022).

У Бразилії вивчення проблем дослідження процесів розвитку історії соціальних комунікацій має вплив політичних та економічних факторів. Оскільки «історія комунікацій часто була пов'язана з інтересами уряду та панівних еліт, які можуть приховувати певні аспекти» (Problemas de estudar a história das comunicações sociais no Brasil, 2023), науковий підхід, що дотичний до вивчення згаданих питань і проблем, умовно назвемо «політико-економічний вплив». У Бразилії вивчаються проблеми інтерпретації надійності уряду за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій під час електронного голосування. Оскільки синхронні соціальні комунікації, що обслуговуються «системою електронного голосування Бразилії... мають широку довіру громадян країни та міжнародних спостерігачів» (Avgerou, Ganzaroli, Poulymenakou, & Reinhard, 2009). Автори стверджують, що «віра в надійність лише частково пояснюється сприйняттям достоїнств технічної системи та процедур її впровадження» (Avgerou, Ganzaroli, Poulymenakou, & Reinhard,

2009). Дослідники встановили високий рівень довіри громадян Бразилії до інформаційно-комунікаційних технологій під час електронного голосування ґрунтувалися на соціальних інституціях, які відповідали за вибори. Ідеться про Вищий і Регіональний виборчі суди, які формували переконання виборців. Автори дійшли висновку про те, що високий рівень довіри до інформаційних технологій політичних виборів у Бразилії «залежить від сприйняття громадянами їхньої надійності» (Avgerou, Ganzaroli, Poulymenakou, & Reinhard, 2009). Додамо від себе: такий рівень довіри забезпечений нормативними соціальними комунікаціями, які змогли налагодити згадані інституції Бразилії, ЗМІ та демократичний устрій країни (Matos, 2017). Автор вважає, що національний розвиток у країні може зміцнюватися за рахунок публічної комунікації і процесів демократизації. При цьому варто звернути увагу на результати порівняльного аналізу рівня демократизації мас-медіа Бразилії та інших країн Латинської Америки.

«Країни Латинської Америки мають слабкий державний сектор і прагнуть зміцнити існуючі публічні простори дебатів, щоб розширити права громадян на інформацію та створити засоби для ширшої культурної емансипації. Саме тоді, коли суспільні мовники є найбільш вразливими в Європі, їх починають сприймати як актуальні в інших частинах світу» (Matos, 2017).

С. Matos (2017) розглядає історичну еволюцію публічних комунікаційних платформ і пов'язує їх із суспільними інтересами. Автор вважає, що такі зв'язки мають перспективу не лише в Бразилії, а в країнах Латинської Америки за зразком ідентичних європейських соціальних комунікацій мас-медіа й суспільства. Згаданий зв'язок між політиками й суспільством ефективно налагоджується в інтернеті, що довели дослідники (Nicolás, Bragatto, &

Sampaio, 2013), вивчивши звіти про результати досліджень представників соціальних наук. Автори проаналізували 299 документів, що були представлені «на 11 конференціях із соціології, політології та соціальних комунікацій із 2000 по 2011 рік у Бразилії» (**Nicolás, Bragatto, & Sampaio, 2013**). За висновками було встановлено, що «40,5% базувалися переважно на якісних дослідженнях, а 56,5% мали наголос на напрямі громадянського суспільства» (**Nicolás, Bragatto, & Sampaio, 2013**). Настрої громадянського суспільства Бразилії серйозно залежать від політичного й економічного устрою сучасної країни, а також від ставлення політиків і представників державної еліти до зміни клімату. Можна було б передбачити, що синхронні соціальні комунікації також будуть орієнтуватися на традиційну популярність в Бразилії католицької церкви. Дослідники S.N. Soroka, D.A. Stecula й Ch.Wlezien (**2015**) вважають, що «релігія буде мати вплив як культурний фактор на громадську думку країни щодо зміни клімату» (**Soroka, Stecula, & Wlezien, 2015**). Під час дослідження виявилася зворотна тенденція: керівництво країни визначило пріоритет у подоланні бідності, а не проблемі зміни клімату із-за вирубки амазонських лісів. Такий рівень синхронних соціальних комунікацій між владою, економікою і мас-медіа та релігією робить подальший розвиток Бразилії вразливим. «Поки кліматична зміна створює економічні ризики на додаток до фізичних ризиків, зміни клімату в Бразилії політика пом'якшення наслідків, здається, зосереджена на поточних економічних ризиках, із якими стикається країна» (**Soroka, Stecula, & Wlezien, 2015**). Причина такого ставлення й неухаги бразильців до глобальної проблеми зміни клімату криється, на думку дослідників, у тому, що рівень економічного розвитку країни впливає на громадську думку її мешканців. «Тоді як бразильці вірять що захист навколишнього середовища є важливим, вони неохоче погоджуються з тим, що люди повинні бути готові платити вищі ціни, щоб протистояти глобальному потеплінню» (**Soroka, Stecula, & Wlezien, 2015**). Отже, специфікою синхронних соціальних комунікацій, з економічної і

політичної позицій, полягає в тому, що на перший план висувається проблема сьогодення, а саме: важливість викорінення бідності й підвищенні соціального розвитку.

Сьогодні в Бразилії у процесі вивчення проблем дослідження процесів розвитку історії соціальних комунікацій фіксується так звана європоцентрична перспектива, яка знаходиться на початковому етапі, оскільки дослідникам знадобився час, щоб «включити бразильську культурну та соціальну специфіку в дослідження комунікації» (Problemas de estudar a história das comunicações sociais no Brasil, 2023), що орієнтована на європоцентризм. До такої специфіки варто віднести процеси «деколонізації інтернаціоналізації в бразильських університетах» (Jane Blithe, & Pereira Lima de Carvalho, 2023). Звернемо увагу на те, що такі процеси зосереджені на «розвитку мови, програмах навчання за кордоном і розвитку міжнародної репутації професорів» (Jane Blithe, & Pereira Lima de Carvalho, 2023). Із метою впровадження європоцентрованих соціальних комунікацій у бразильських університетах сьогодні практикуються спеціальні тренінги з інтернаціоналізації. Дослідники S. Jane Blithe та R. Pereira Lima de Carvalho (2023) на своє запитання про розуміння національної/організаційної ініціативи з інтернаціоналізації отримали від респондентів-професорів відповіді, які фіксують два парадоксальні вектори. З одного боку, відзначається примус до англійської мови, з другого боку, знання англійської мови дозволяє професорам мати академічну мобільність. Автори стверджують, що «інтернаціоналізація університетів є високополітичним комунікативним актом, який увічнює системи гноблення та домінування та може культивувати дискурсивне та матеріальне насильство» (Jane Blithe, & Pereira Lima de Carvalho, 2023). Саме такий фактор повинний підштовхнути дердавну політику Бразилії до врахування перспектив різних глобальних місць для розгортання деколонізованих програм. На наш погляд, такий підхід до вивчення історії соціальних комунікацій має право називатися «методично орієнтований».

Оскільки бразильська культура має сьогодні орієнтацію на європоцентричний вектор та її інтернаціоналізацію, необхідно підтримувати таку тенденцію в синхронних соціальних комунікаціях у масмедійному просторі. Згадана тенденція не завжди зберігає свою чіткість і перетинає межу популізму й критичних інцидентів у журналістиці. Деталізованим прикладом нечіткості згаданого вектору є порушення президентом країни (2019–2023) Жаїром Болсонаром (Жаїр Болсонару, 2023) етичних принципів діяльності головної преси в Бразилії (Marques, 2023). Автор аналізує наслідки конфліктів між медіа та популістськими лідерами й констатує факт того, що «такі зіткнення викликають зміни в нормах і практиках журналістики» (Marques, 2023). Дослідник ідентифікує чотири трансформаційні соціальнокомунікаційні виміри в роботі бразильських журналістів (за станом на 2023 рік), а саме: «1) інституційні реакції та кампанії ЗМІ; 2) виробництво новин; 3) виробництво редакційних статей і 4) те, як медіа-професіонали відреагували на популістські атаки» (Marques, 2023). На наш погляд, перелічені F. P. J. Marques (2023) виміри породжують нові, а іноді трансформують вже існуючі синхронні фахові соціальні комунікації в журналістиці. Варто зауважити, що автор каталогізував зміни у процедурах виробництва новин, як-от: «вагання редакторів надсилати репортерів для висвітлення деяких політичних подій), використання редакційних статей для посилення метажурналістських дискурсів і зміни в тому, як професіонали розуміють свою роботу» (Marques, 2023). За наслідками дослідження автор робить висновки про те, що традиційні цінності синхронних соціальних комунікацій журналістів переглядаються під час інституційних криз. Також дослідник зауважує:

«...нашу аналітичну структуру можна застосувати до інших засобів масової інформації, які відчувають подібну напруженість, і допомогти

створити основу для побудови емпіричних змінних для розуміння значущих змін у цій галузі» (Marques, 2023).

Дослідження Е. Saad та S. C. da Silveira (2023) процесів розвитку історії соціальних комунікацій у Бразилії свідчать про те, що за останні 28 років особливими темпами розвивається цифрова журналістика. Така тенденція притаманна країнам Латинської Америки й також впливає на формування нових соціальних комунікацій завдяки розвитку цифрових компаній. Автори аналізують «сценарій зростання для цих компаній, зокрема в Бразилії, де незалежні цифрові ЗМІ значно розширилися за останнє десятиліття» (Saad, & da Silveira, 2023). Дослідниці стверджують, що нині в Бразилії відбувається трансформація журналістського бізнесу. Для доведення своєї думки Е. Saad та S. C. da Silveira (2023) провели дослідження, у якому були задіяні 45 провідних компаній. «На додаток до огляду цього зразка, був проведений поглиблений аналіз п'яти компаній, які становлять неоднорідну та репрезентативну групу бразильського журналістського сценарію» (Saad, & da Silveira, 2023). Як встановили дослідниці, аналізовані синхронні фахові соціальні комунікації в згаданих компаніях мають певний зв'язок з «з традиційними моделями журналістської галузі..., і професіонали, які відповідають за цю групу підприємств, все ще погано розуміють концепцію інновацій» (Saad, & da Silveira, 2023). Констатований авторами дослідження висновок дозволяє нам занотувати факт недостатнього темпу трансформаційних змін в історії розвитку соціальних комунікацій. Крім того, описаний авторами підхід ми в робочому порядку пропонуємо назвати фахово-трансформаційний та інноваційно-масмедійний.

Під час вивчення процесів розвитку історії соціальних комунікацій у Бразилії відслідковується невелика інтеграція між різними сферами. Іншими словами, історія преси, радіомовлення, телебачення тощо «зазвичай вивчається

сегментовано, що ускладнює ширший погляд» (**Problemas de estudar a história das comunicações sociais no Brasil, 2023**). Сьогодні відомо про вивчення діахронних і синхронних соціальних комунікацій, притаманних журналістиці й мас-медіа (**Sodré, 1966; Dassin, 1984; Lustosa, 2000; Lustosa, 2003; Candiani, 2009**).

У пробелматичі вивчення історії журналістики як виду соціальних комунікацій Н.Р. Candiani (**2009**) звертався до асоціювання журналістської роботи з діяльністю колоніальної аристократії, які фіксувалися в період від 1808 року до 1822 року. Разом із згаданим автор вважав, що бразильська журналістика взяла своє начало в середовищі громадської і підприємницької діяльності представників інтелектуальної еліти й католицької церкви. Подібний підхід призвів до «майже повного стирання різниці між журналістами й інтелектуалами, особливо в перші роки консолідації в бразильській журналістиці» (**Candiani, 2009**). На той час у бразильській пресі фіксувалися напружені дебати, іноді з порушенням етики. Нині в бразильській пресі залишилася згадана традиція сприйняття журналістів як інтелектуалів. Автор аналізує діяльність двох відомих бразильських журналістів (Іполіто Хосе да Коста та Хосе да Сілва Лісабоа, діяльність яких «відіграла важливу роль у створенні практика аргументації бразильської четвертої влади» (**Candiani, 2009**)). За своєю змістовою якістю сучасні телевізійні мас-медіа Бразилії відповідають технічній стороні журналістської справи. Ідеться про перехід бразильського телебачення на цифрове мовлення. За останні 50–60 років бразильська телевізійна система відчуває глобальну трансформацію, оскільки зазнає кілька модифікацій системи мовлення. Дослідники M.S. Alencar, W.T.A. Lopes і F. Madeiro (**2010**) проаналізували наслідки проекту розвитку бразильської цифрової телевізійної системи (SBTVD), яку в Бразилії було введено в 2003 році. Пізніше згадану систему назвали Міжнародною системою цифрового телебачення (ISDB-Tb). Автори характеризували проєкт ISDB-Tb, як:

«...еталонну модель для бразильського стандарту цифрового телебачення, яка включає не лише саму технологію, але й способи використання прав на передачу та модель переходу від аналогового до цифрового телебачення. Проект ISDB-Tb спрямований на забезпечення населення доступом до цифрових телевізійних технологій, сприяючи соціальній інтеграції та демократичному доступу до інформації» (Alencar, Lopes, & Madeiro, 2010).

Отже, дослідження історії соціальних комунікацій у Бразилії спирається як на діахронні, так і синхронні аспекти преси й телебачення, починаючи від початку XIX століття. Продовжуючи тенденцію фрагментарності у процесі вивчення історії розвитку соціальних комунікацій, А. Chong й Е. La Ferrara (2009) аналізують зв'язок між телебаченням і розлученням у Бразилії. Згаданий зв'язок був зафіксований дослідниками після того, як аудиторія в муніципальних районах Бразилії набувала можливість доступу до сигналу інформаційної мережі «Rede Globo». Від 1970-х років «Rede Globo» мала монополію на трансляцію теленовин у країні. Дослідники А. Chong й Е. La Ferrara (2009) звернулися до трьох раундів перепису населення Бразилії, які здійснювалися впродовж трьох десятиліть у 1970, 1980 й 1991 роках. Здійснюючи контроль за «фіксованими ефектами території та характеристик, що змінювалися в часі» (Chong, & La Ferrara, 2009), автори дійшли висновку про те, що «частка жінок, які розлучилися, значно зростала після того, як сигнал «Rede Globo» ставав доступним. Ефект був стійкий для контролю потенційних детермінант стратегії входу «Rede Globo» і сильніший для відносно менших територій, де сигнал досягав більшої частки населення» (Chong, & La Ferrara, 2009). Отже, потік телевізійних новин і, можливо, розважального контенту, у муніципальних районах Бразилії у період від 1970 року до 1991 років впливав

на соціальні комунікації різних прошарків населення й спричиняв зміни в соціальній структурі бразильського суспільства. Вважаємо, що дослідникам необхідно було враховувати також не лише вплив появи корпорації «Rede Globo» на динаміку розлучень, а також звернути увагу на вплив з боку інших суттєвих, на наш погляд, факторів, як-от: стать і соціальний статус, час проживання подружжя в певних муніципальних районах, на причини розлучення, на які вказували члени родини. Підводячи ризик під описом дослідження А. Chong й Е. La Ferrara (2009), зазначимо загальну тенденцію, яку підтвердили автори. Суть такої тенденції зведена до фрагментарного характеру вивчення історії соціальних комунікацій в країні.

Після стислого опису результатів згаданих досліджень (Alencar, Lopes, & Madeiro, 2010; Candiani, 2009; Chong, & La Ferrara, 2009) у нас з'явилося право такий методологічний підхід до вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у робочому порядку називати «історико-фрагментарний соціологічний підхід».

Наступний підхід вивчення історії соціальних комунікацій у Бразилії пов'язаний із «розривом медіа» (Problemas de estudar a história das comunicações sociais no Brasil, 2023). Суть такого розриву полягає в тому, що «швидкі технологічні зміни призводять до постійної появи та зникнення транспортних засобів, що ускладнює відображення еволюції» (Problemas de estudar a história das comunicações sociais no Brasil, 2023). Отже, під розривом медіа будемо розуміти історіографічний розрив, який стимульовано «швидкими технологічними змінами в засобах масової інформації та комунікації» («Media divide» in Brazil, 2023). Поява нових засобів комунікації ускладнила систематичне дослідження історії соціальних комунікацій, оскільки дослідникам стало важко простежувати еволюцію в часі. Саме таку явище стимулювало «розрив» в історіографії: «певні періоди важко дослідити через відсутність даних про тогочасні засоби комунікації» («Media divide» in Brazil,

2023). Разом із тим, історію розвитку процесів соціальних комунікацій, відбитих у бразильських мас-медіа, активно вивчали дослідники кінця минулого століття й початку поточного століття: історію радіо й телебачення Бразилії (Sampaio, 1984); соціальну теорію медіа (Thompson, 1998); історію радіо XXI століття (Moreira, & Del Bianco, 2001); теорію та дослідження комунікації та медіа (Sousa, 2004); комунікацію, мас-медіа й технології (Straubhaar, & Larose, 2004).

У Бразильській науковій літературі, незважаючи на «розрив медіа, сьогодні здійснений лонгітюдний аналіз «досліджень преси та журналістів, проведених у Бразилії з 1840-х до 1940-х років» (Daros, 2023). Автор констатує ситуацію, при якій «першими інтелектуалами, зацікавленими в дослідженні цього питання, були лікарі, інженери, юристи та теологи, а також самоучки» (Daros, 2023). Метою свого дослідження О. Daros (2023) визначив ідентифікацію ролі перелічених інтелектуалів у розвитку журналістики. Свій підхід автор назвав ліберальним, тому що аналізував абсолютистську Португалію, яку вважали «перешкодою у запровадженні преси в колоніальній Бразилії» (Daros, 2023). З іншого боку, дослідник номінує свій методологічний підхід як нативістський, оскільки «він переоцінює розвиток бразильської журналістики протягом періоду імперії, ототожнюючи його з британським і французьким випадками» (Daros, 2023). Досліджуючи походження та розвиток досліджень онлайн-медіа та онлайн-політичних комунікацій у Бразилії, А. De Albuquerque, R. Rescuero і М. Alves dos Santos Junior (2023) проаналізували чинники, що вплинули на зародження й розвиток онлайн-медіа в країні. За твердженнями авторів, 1) Бразилія є «напівпериферія» дослідницької системи згаданого виду медіа; 2) ще до появи онлайн-медіа в Бразилії вже існувала певна система й традиція вивчення комунікації; 3) у Бразилії сьогодні є організована комунікаційна освіта й дослідження онлайн-медіа зокрема. Автори запропонували власне бачення історії вивчення процесів розвитку досліджень онлайн-медіа й умовно

диференціювали таку історію на три етапи: 1) початковий, 2) консолідований і 3) «нові межі» (Daros, 2023). Як видно, не варто довіряти окремим джерелам (Media divide in Brazil, 2023), у яких констатується так званий «розрив медіа». Скоріше варто констатувати те, що окремі джерела є недосягнуті під час пошукової роботи дослідників. Щодо причин такої недосяжності можна лише висловити передбачення, що стосується знищених джерел історії вивчення соціальних комунікацій, зокрема журналістики.

Аналіз бразильської наукової продукції в царині взаємозв'язку та взаємовпливу науки й медіа (Massarani, Rocha, 2018) дозволяє констатувати, що з 154 статей (100%) результати досліджень соціальних комунікацій у 88% випадків написані португальською мовою. Разом із тим, 60% дослідників аналізують газети і журнали, тоді як в 52% статей автори застосовують якісні, а не кількісні методи аналізу. До того ж, варто врахувати, що

«Спільнота авторів зосереджена в установах Ріо-де-Жанейро та Сан-Паулу. Хоча вони географічно близькі, ці автори співпрацюють з декількома парами, що призводить до фрагментарного наукового співтовариства» (Massarani, Rocha, 2018).

Констатований факт певної фрагментарності ми можемо віднести до заяв дослідників щодо «розриву медіа», маючи на увазі фрагментарну історіографію соціальних комунікацій. Зокрема, варто звернути увагу й на такі причини «розриву медіа», як-от: еволюція суспільства й «розвитком економіки та суспільства» (Miranda, 2007). Вивчення історії еволюції медіа в Бразилії та в усьому світі дало підґрунтя автору стверджувати, що «книги, газети, а також журнали по-своєму трансформували цивілізацію і певним чином сформували її суспільну сферу, відповідно змінили культуру» (Miranda, 2007). Дослідник декларує вплив на мас-медіа й соціальні комунікації відповідно (хоча й не

називає журналістику соціальними комунікаціями – *прим. наше О.Х.*) соціальних катаклізмів (на кшталт Французької революції), розвитку чи занепаду економіки тощо. На думку G.L. de Miranda (2007), варто розглядати процеси розвитку журналістики й мас-медіа в Бразилії з урахуванням їх трансформації та еволюції. Разом із тим, необхідно враховувати відчутний вплив із боку процесів еволюції мас-медіа на поведінку людей як сьогодні, так і в майбутньому. На наш погляд, теоретичний підхід, запропонований для вивчення ефекту «розрив медіа» в історії соціальних комунікацій Бразилії може в робочому порядку називатися «історико-фрагментарний».

Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Бразилії стосується й обмеження участі населення в процесах соціальних комунікацій. До того ж згадана проблема пов'язана сьогодні з проблемою реконструкції голосів і впливів різних соціальних груп на розвиток соціальних комунікацій (Problemas de estudar a história das comunicações sociais no Brasil, 2023). Дослідники соціальних комунікацій звернули увагу на вивчення можливості для шкільного викладання історії про участь народу в політичних процесах незалежності Бразилії та Аргентини (Moreno, & Crescêncio, 2022). Автори тлумачать специфіку згаданого процесу, не називаючи його соціальними комунікаціями, із позицій традиційних наративів незалежності колонізованих країн Латинської Америки, у яких «виключається участь темношкірого населення в їх боротьбі за незалежність» (Moreno, & Crescêncio, 2022). Згадану ситуацію дослідники пояснюють тим, що виникає «початковий зв'язок між проектом національної ідентичності, історіографією та шкільним викладанням» (Moreno, & Crescêncio, 2022).

«Модель національної держави була європеїзуючою моделлю, і процеси конструювання цього дискурсу ідентичності (Moreno, 2014) із деякими нюансами йшли за кроками внутрішнього колоніалізму з боку еліти,

криолізованої частини населення в Бразилії та інших країнах континенту» (Moreno, & Crescêncio, 2022).

Автори предметом дослідження обрали традиційні наративи незалежності цих країн. Метою дослідження було порівняння й виявлення прогалин у вивченні згаданих традиційних наративів. Разом із тим, J. Moreno й V.V. Crescêncio (2022) прагнули «зрозуміти способи «розповісти» історію елементів ідентифікації та апроксимації» (Moreno, & Crescêncio, 2022). За результатами дослідження автори запропонували власний шлях щодо побудови «дидактичного включення інших історій у процес формування цих національних держав і дати видимість історії темношкірого населення, яка була прихована розповідями про незалежність, які привілеюють лише кількох історичних агентів» (Moreno, & Crescêncio, 2022). Близькою до описаної є ситуація, що повторюється в Бразилії з недорослою частиною населення в прагненні корситуватися власними правами (Lazzaretti De Souza, Finkler, Dalbosco Dell'aglio, & Koller, 2010). Дослідники аналізували «права дітей і молоді на участь й активність на основі досвіду конференцій з прав дітей і підлітків у Бразилії та соціології дитинства» (Lazzaretti De Souza, Finkler, Dalbosco Dell'aglio, & Koller, 2010). Результат вивчення згаданих синхронних соціальних комунікацій дозволили авторам стверджувати, що «участь молоді в останніх конференціях зростає» (Lazzaretti De Souza, Finkler, Dalbosco Dell'aglio, & Koller, 2010).

«Однак необхідно сприяти систематичній і справжній участі шляхом побудови демократичних відносин у всіх контекстах розвитку, де живуть діти та підлітки, щоб змінити їхнє життя та практику участі в суспільстві» (Lazzaretti De Souza, Finkler, Dalbosco Dell'aglio, & Koller, 2010).

Сучасні дослідження синхронних соціальних комунікацій, що присвячені з обмеженням участі населення в зазначених процесах (Wimmer, & Pieranti, 2023) свідчать про те, що Бразилія має певні проблеми із захистом прав громадян на розвиток і зміцнення таких прав у царині обміну інформацією з мас-медіа. Така інформація, на думку авторів, зазвана регулювати процеси соціальних комунікацій у країні. Дослідники «критично аналізують існуючі правові та конституційні рамки й виносить конкретні питання на дискусію, аналізуючи історичні аспекти розвитку ЗМІ в Бразилії та досліджуючи те, як політичні практики сформували право на спілкування в цій країні» (Wimmer, & Pieranti, 2023). Зважимо на те, що автори зосередили свою увагу на з'ясуванні основних аспектів, тобто на праві доступу громадянського суспільства до традиційних мас-медіа Бразилії. Хоча в останні десятиліття проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій набувають характеру поглибленої розробки, на думку М. Wimmer й О.Р. Pieranti (2023), варто подолати прогалини в бразильському історичному контексті. Описаний підхід до вивчення історії соціальних комунікацій пропонуємо назвати «соціальної ідентичності й соціальної активності».

Завершуючи аналіз нагальних проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Бразилії, пропонуємо звести їхній перелік до тих теоретичних підходів і концепцій, які були викоремлені нами впродовж обговорення. Вважаємо доцільним ідентифікувати такі підходи авторів:

- 1) документально обмежений підхід,
- 2) підхід з позицій політико-економічного впливу;
- 3) методично орієнтований підхід»;
- 4) фахово-трансформаційний та іноваційно-масмедійний підхід;
- 5) історико-фрагментарний соціологічний підхід»;
- 6) ліберальний і нативістський підхід;

- 7) історико-фрагментарний підхід;
- 8) підхід соціальної ідентичності й соціальної активності.

2. Колумбійські дослідження взаємозв'язку журналістики й історії соціальних комунікацій

Вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Колумбії має стрижневі вісім особливостей (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia, 2023).

1. *Географія та регіональне розмаїття.* Оскільки Колумбія є географічно різноманітною країною з прибережними регіонами, Андськими горами, низовинами та джунглями Амазонки, це «по-різному вплинуло на розвиток комунікацій у регіонах» (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia, 2023), зокрема й на розвиток історії соціальних комунікацій.

2. *Етнічне розмаїття.* Остання спрямована на «аналіз процесів взаємосхрещування та культурного обміну, висвітлених у конституції модернізму та в процесах модернізації в Латинській Америці» (Vásquez-Rivera, 2019). Автор дослідив три колумбійські корінні виробничі організації (КВО), які «були сформовані з традиційними корінними ідеалами та в середині ринкової динаміки організаційної економіки, потім трансформували свої ідеали та культурні аспекти з сучасними західними адміністративними та культурними практиками» (Vásquez-Rivera, 2019). За допомогою спостереження за участю, напівструктурованого інтерв'ю та аналізу вітчизняних документів дослідник проаналізував етнічну приналежність працівників КВО, які належали НАСА в Колумбії. О.І. Vásquez-Rivera (2019) встановила, що культурна гібридизація працівників мала різні ступені для кожного виробництва. У меншій за чисельністю працівників КВО був зафіксований опір і пізніше прийняття, а в

більшому КВО спостерігалася сегрегація і прийняття. Така сама тенденція відслідковувалася в старшому за віком працівників КВО. Автор зробив висновок про те, що культурна сегрегація в колумбійських трьох підприємствах НАСА має різні ступені прояву й різноманітні культурні характеристики. Можливо, такий диференціальний характер культурної сегрегації пов'язаний із тим, що в Колумбії лише від 1991 року діє положення конституції країни, за яким мови меншин отримали юридичне визнання (Uribe-Jongbloed, & Anderson, 2014). Також соціальні комунікації Колумбії між представниками корінних меншин Колумбії та інших некорінних культур, які функціонують на території країни, були покращені законодавчо дією «Закону про освіту» (1994). Згаданий Закон «визнав особливі права на освіту за етнічними громадами» (Uribe-Jongbloed, & Anderson, 2014) і, передбачаємо, тим самим юридично закріпив межі соціальних комунікацій у процесі «розвитку освіти мовами корінного населення, доступ до ЗМІ та інші відповідні положення» (Uribe-Jongbloed, & Anderson, 2014), та використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), із метою «заохотити засвоєння мови» (Uribe-Jongbloed, & Anderson, 2014).

Соціальні практики корінних народів Колумбії завжди накладали свій відбиток на соціальні комунікації не лише в галузях, що пов'язані безпосередньо з освітою та культурою. Згаданий вплив відслідковується багато століть і на аграрній діяльності корінних народів Колумбії. Специфічними є синхронні соціальні комунікації в середовищі кокалерос (cocaleros), або фермерів, які вирощують впродовж багатьох десятиліть коку (кокове дерево). Останнє «є джерелом кокаїну та традиційно використовується корінними народами Південної Америки як медична рослина та для ритуальних цілей. Листя коки (coca leaves) є основним стимулятором та жувальним засобом в цих регіонах» (Cocaleros, 2023). До числа кокалерос відносять фермерів, які мають невеликі ферми й традиційно вирощують коку як культуру прожиткового

мінімуму. Разом із тим, саме ферми кокалерос стають місцем виробництва кокаїну, що «створює конфлікт між ними та урядами країн, які намагаються боротися з наркотиками» (Cocaleros, 2023). Кокалерос в Колумбії вважаються посередниками наркобізнесу. На фоні конфліктних соціальних комунікацій, що виникають між фермерами й державними органами влади, перші традиційно захищають свої багатовікові традиції і права на вирощування коки. Дослідники I.R. Herrera й D. Joost (2023) «за допомогою етнографічної роботи та контент-аналізу запитів виробників коки... демонструють, як виробники кока є тими, хто найкраще розуміє історичні причини, які спонукали їх брати участь» в економіці розвитку, що була запропонована державою завдяки спеціальній програмі PNIS («Programa Nacional Integral de Sustitución de Cultivos Ilícitos» (Nuevo informe: Programa Nacional Integral de Sustitución de Cultivos Ilícitos, 2023). Критика згаданої програми спирається на те, що «розробка та реалізація політики щодо наркотиків і розвитку в Колумбії були здійснені без урахування історичних причин появи незаконних посівів або різницю в потужності між соціальними акторами, залученими до вирощування та обробки незаконних посівів» (Herrera, & Joost, 2023). Разом із тим, автори вважають, що так звана мирова угода між кокалеросами й державою є помилковою, оскільки припускає, що «реалізація політики відбуватиметься в районах без громадянства» (Penaranda, Chumbler, & Hung, 2021). Така ситуація не сприятиме розвитку й підтримці синхронних соціальних комунікацій у Колумбії. Цікавим фактом у справі соціальної активності кокалерос є те, що вони постійно знаходяться в центрі політичних дебатів (Penaranda, Chumbler, & Hung, 2021). При цьому як кокалерос, так і представники держави розуміють позиції один одного щодо майбутнього економічного розвитку країни. Щоправда, кокалерос

«...значно краще розуміють складні соціальні структури, у яких вирощуються та переробляються незаконні культури. Їхні знання

включають історичні причини, які привели їх до участі в цій нелегальній економіці, а також враховують різницю у владі серед соціальних суб'єктів, залучених до виробництва незаконних посівів. Проте їх спроби пояснити цим політекономічні перспективи в різних випадках і за допомогою різних засобів органів влади, агенцій розвитку та державних установ є невдалі» (Herrera, & Joost, 2023).

Отже, проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій, що спираються на етнічне розмаїття корінних народів Колумбії вивчаються з позиції **етносоцологічного й соціо-політико-економічного підходів**.

3. *Роль релігії* в соціальних комунікаціях Колумбії є наступною проблемою вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій. Оскільки католицька церква впродовж багатьох століть «відігравала важливу роль у комунікації через місіонерську роботу, літературу та освітні програми» (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia, 2023), маємо визнати факт впливу католицької церкви на соціальні комунікації й медіаландшафт Колумбії.

Варто, на наш погляд, звернути увагу на перетин релігійних обрядів, державних методів і конфліктних форм насильства в сценаріях розбудови миру в Колумбії (Manrique, 2019). Автор аналізує «політичні масштаби й наслідки різних релігійних дискурсів і практик у поточній історичній ситуації «розбудови миру» у Колумбії» (Manrique, 2019) і доходить висновку про те, що між релігійністю, державністю й насильством можуть виникати складні відносини в період після угоди про розбудову миру в країні. Щоб згадані складнощі не виникали, С.А. Manrique (2019) радить детально вивчити праці К. Шмітта (Schmitt, 2005), Ж. Дерріда (Derrida, 2002) та М. Фуко (Foucault, 2008). Ідеї соціального устрою, запропоновані в згаданих працях, які характеризують

«теологічно-політичної конфігурації» (Manrique, 2019), на думку С.А. Manrique (2019), можуть зберегти претензії Колумбії на те, щоб називатися світською державою. Автор висловлює надію:

«У такий спосіб ми могли б краще зрозуміти й оцінити декілька помітно різних душпастирських практик, якими керують не лише різні, але й антагоністичні богословсько-політичні фігури, а також соціальні та політичні наслідки та наслідки цих практик» (Manrique, 2019).

Хоча перетин релігійних, політичних, економічних і соціальних практик у Колумбії має проблемне рішення в синхронних соціальних комунікаціях, необхідно звернути увагу й на проблему перетину так званого «народного католицизму» і католицизму (Bastidas Meneses, Kaden, & Schnettler, 2021). Колумбійський народний католицизм знаходиться на перетині «інституціоналізованої релігії та неінституціоналізованих релігійних практик» (Bastidas Meneses, Kaden, & Schnettler, 2021). Разом із тим, такий перетин не породжує прямого антагонізму. Поклоніння народним святим формально узгоджено католицизмом Колумбії, хоча воно «забирає» певну паству в оціційної католицької церкви. Народні святі пов'язані більше з побутом простого народу, народними традиціями й сільськогосподарчими циклами, а офіційні католицькі святі відірвані від народних традицій. Описане неспівпадіння породжує свої характерні соціальні комунікації й різноманітні індивідуальні життєві обставини.

«...прихильники «народної релігії» переслідують раціонально зважені цілі у формі чудес чи послуг, які відбуваються на землі, а не обіцянки спасіння в потойбіччі, оскільки популярний католицизм не стимулює спасіння та добробут як продукт добрих справ, винагороджених Богом. Це надає

народній релігії явного магічного характеру» (Bastidas Meneses, Kaden, & Schnettler, 2021).

Синхронні соціальні комунікації Колумбії, що спираються на «народний католицизм», не передбачають концепцію гріха й відплати за антисоціальну поведінку, адже всі люди можуть помилятися й мати невдачі. Відсутність релігійних санкцій у «народному католицизмі» Колумбії відрізняє його від офіційного католицизму й не створює відкритого антагонізму. Незважаючи на такі протиріччя, священники офіційного католицизму наділені владою церкви регулювати соціальні комунікації представників «народного католицизму» «через надання та відмову в благах спасіння» (Bastidas Meneses, Kaden, & Schnettler, 2021). Отже, існує певна спорідненість між народною релігією та церковною релігією, що впливає на якість синхронних соціальних комунікацій у Колумбії.

Підсумовуючи дослідження проблем вивчення процесів розвитку історії соціальних комунікацій, що пов'язані з аналізом ролі релігії в суспільному житті колумбійського суспільства, пропонуємо назвати такий підхід **соціорелігійним підходом**.

Не меншу роль у вивченні історії соціальних комунікацій у Колумбії відіграє вплив політичних потрясінь, які країна переживала у формі насильства й громадянських війн, партизанських конфліктів і «наркотичних» війн у ХХ столітті (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia, 2023). У науковому середовищі дослідників суспільних процесів і соціальних комунікацій сучасної Колумбії циркулює термін «битви на кордоні» (Long, 2020), який тлумачиться як процес фіксації перманентного «насильства, злочинності й управління на межі війни» (Collins, & Alarcón, 2021; Long, 2020; Rochlin, 2012).

У периферійних районах Колумбії гостро відчуються ознаки процесу перетину політичного й кримінального насильства (Long, 2020). Такі периферійні місця країни часто «перебувають на межі державного контролю і прямо чи опосередковано керовані низкою повстанців і злочинців» (Long, 2020). Синхронні соціальні комунікації тзгаданих регіонів Колумбії здійснюються між колишніми повстанцями, воєнізованими формуваннями та жертвами й мають специфічний характер.

«Якщо дивитися з прикордонних територій, колумбійський конфлікт є набагато складнішим, ніж те, що часто представляють, і залучає більше учасників, ніж державу, повстанські армії, згуртовані воєнізовані формування та наркокартелі» (Long, 2020).

Специфікою таких синхронних соціальних комунікацій є їхня плинність, розмитість і мінливість. Як дослідниками, так і державною владою такі спільноти не «помічаються», оскільки вони мають зброю та є небезпечними. Незахищеність місцевого населення є трималою й багатовимірною, що у свою чергу «змінює та часто руйнує соціальну структуру» (Long, 2020). Над згаданою проблемою несистематично працюють урядовці й представники громадських організацій Колумбії, що в сукупності називається в дослідницьких працях і в державних документах як «політика витіснення щодо наркотиків» (Collins, & Alarcón, 2021). Дослідники J.Collins і К.Т. Alarcón (2021) ставлять під сумнів ефективність «ортодоксальної інтерпретації національної державної влади у глобальних нарковійнах» (Collins, & Alarcón, 2021). Автори вбачають у колумбійських урядових ініціативах прояв пасивної країни-клієнта, яка «просто дотримується гегемонійної війни Сполучених Штатів із наркотиками» (Collins, & Alarcón, 2021). Можливо, такі ініціативи колумбійського уряду й надалі будуть корисним прикладом процесу витіснення

Колумбією «дилем із державного будівництва, включно з контролем над наркотиками» (Collins, & Alarcón, 2021). Відомо (Rochlin, 2012), що деморкратичні ліві Колумбії мають декілька серйозних проблем у впровадженні засобів боротьби й протистояння згаданим проблемам. До таких проблем відносять 1) «гегемоністський дискурс політики та безпеки, який є вкрай правим, 2) «постійну політику страху», 3) «наслідки для безпеки нещодавнього божевілья як для легального, так і для нелегального транснаціонального капіталу, особливо щодо робочої сили та стратегічних проблем, пов'язаних із контрабандою», 4) «наслідки успіху колишнього президента Урібе у вгамуванні спраги порядку після хаотичних 1990-х років, включаючи колосальну та зростаючу стратегічну присутність США в країні» (Rochlin, 2012).

Звернемо увагу на те, що сучасне населення Колумбії може впливати на політичну ситуацію і політичні рішення лідерів думок, не завжди маючи таку можливість, оскільки різні комунікаційні засоби різною мірою стимулюють таке вираження думок. Прикладом є різні реакції користувачів у різних соціальних мережах. До того ж, варто враховувати ткий фактор, як комунікаційна компетентність користувачів соціальних мереж (Velasquez, & Rojas, 2017). Під час ведення політичних дискусій у Колумбії активно використовуються соціальні медіа. Дослідники А. Velasquez і Н. Rojas (2017) помітили ознаки нового рівня політичного вираження на стику й перетину «контенту, створеного користувачами, міжособистісного та масово-опосередкованого» (Velasquez, & Rojas, 2017). Автори запропонували аналіз об'єднаного контенту міжособистісної комунікації й масової комунікації. Метою дослідження авторів було прагнення зрозуміти «політичне вираження соціальних медіа шляхом вивчення впливу комунікаційної компетентності та очікуваних результатів на експресивну поведінку» (Velasquez, & Rojas, 2017). Дослідники завдяки

Укладач – д-р філол. н., проф. О.М. Холод

«репрезентативному опитуванню дорослого міського населення колумбійських «Facebook» (n = 598) і «Twitter» (n = 185) користувачів припустили, що комунікаційна компетентність у соціальних мережах та очікуваний статус, новизна та соціальні результати впливають на політичне самовираження в соціальних мережах» (Velasquez, & Rojas, 2017).

Висунуте припущення було доведено, оскільки результати згаданих двох соціальних мереж відрізнялися. Отже, виявилось, що фактор міжособистісної соціальної комунікації для вираження політичних дискусій є важливим.

Ми встановили, що вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Колумбії на синхронному й діахронному рівнях відбувається з урахуванням підходу, який ми в робочому порядку назвали «політико-кримінальний» і «суспільно-політичний».

Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Колумбії вивчаються також із позиції розриву між селом і містом, оскільки «міські центри модернізувалися швидше, тоді як віддалені сільські райони ще довше поклалися на традиційні народні засоби масової інформації та міжособистісні мережі» (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia, 2023). Згадана ситуація породжена швидкими темпами урбанізації населення Колумбії, що у свою чергу стимулює нестачу робочих рук у сільському господарстві й тягне за собою продовольчу кризу в країні. Разом із згаданими факторами різко змінюються форми синхронних соціальних комунікацій (Parra-Peña, Ordóñez, & Acosta, 2012). Не меншою проблемою розвитку й змін у синхронних соціальних комунікаціях вбачаємо в проблемі внутрішньої мірації населення Колумбії. Зазначимо, що «мобільність між колумбійськими містами є переважно повторною та зворотною міграцією» (Curiel, Domínguez, Lora, & O'Clery, 2022). Повторною міграцією дослідники

R.P. Curiel, M.Q. Domínguez, E. Lora й N. O'Clery (2022) називають ситуацію, при якій мігранти з одного місця проживання декілька разів виїжджають до іншого місця проживання. Зворотною міграцією вважається така, під час якої внутрішні мігранти повертаються до попереднього місця проживання. Дослідження лонгітюдних даних 3,3 млн працівників Колумбії із залученням моделі міграції дозволило авторам R.P. Curiel, M.Q. Domínguez, E. Lora й N. O'Clery (2022) «порівняти характерну частоту на основі міграції та показників повернення між чоловіками та жінками, а також між різними віковими групами та групами доходу» (Curiel, Domínguez, Lora, & O'Clery, 2022). За результатами такого порівняння автори встановили, що «більшість людей взагалі не рухаються, і майже три з чотирьох випадків, коли людина переїжджає принаймні двічі, вона повертається до попереднього міста» (Curiel, Domínguez, Lora, & O'Clery, 2022). Якщо молоді й самотні люди мігрують часто й повторно, то такої тенденції не спостерігається щодо жінок і людей похилого віку. Авторами також було встановлено, що міграція населення Колумбії з невеликих міст має вищі показники (особливо щодо повторної міграції) і менші показники, якщо ідеться про великі міста (наприклад, Богота чи Медельїн). Зазначимо, що мігранти з великих місць частіше не повертаються до колишніх місць проживання (Curiel, Domínguez, Lora, & O'Clery, 2022). Необхідно зазначити, на наш погляд, що згадані види міграції населення Колумбії гіпотетично щільно пов'язані із суттєвими змінами в їх синхронних соціальних комунікаціях на рівні зміни лексики, збільшення діапазону синтаксичних одиниць і розширення «когнітивного горизонту». Під останнім розуміємо процес симуляції пізнавальних потреб мігрантів у зв'язку з переміщенням в інше соціальне оточення й необхідністю залишатися функціонально востребуваними на ринку праці. Описаний підхід в робочому порядку ми назвали «міграційно-соціальнокомунікаційний».

Проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Колумбії пов'язані з нерівномірним поширенням сучасних комунікаційних технологій і засобів, що умовно можна назвати «технологічними прогалинами в опануванні соціальних комунікацій» (Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia, 2023). Згадані технологічні прогалини стимулювалися нерозвинутою у всіх районах Колумбії інфраструктурою й економічними бар'єрами, що виникали на шляху розповсюдження комунікаційних засобів і технологій та доступу до них місцевого населення. Для подолання розбіжностей у думках населення щодо налагодження миру в постконфліктний період у різних регіонах Колумбії слугувало громадське радіо (Vega Casanova, Tapias Hernández, & Pérez Quintero, 2019).

3. Журналістика та історія соціальних комунікацій у Чилі

Чилійська дослідницька частина інтелігенції (A study of the history of social communication in Chile, 2023) схильна аналізувати процеси розвитку історії соціальних комунікацій, звертаючись до історії комунікації, зокрема звертаються до історії журналістики (Díaz, 2021). Автор вважає, що періодичні видання були «значною частиною культурної історії Чилі (Díaz, 2021). Прикметним у таких твердженнях є те, що «вивчення періодичних видань стосується діалогів, які перейшли від специфіки їхньої дисциплінарної практики до політичного та соціального контекстів» (Díaz, 2021). Вважаємо, що описана дослідником «реконструкція траєкторії періодичних видань» констатує об'єктивну необхідність вивчати історію соціальних комунікацій завдяки різним «голосам» різних авторів. Вони презентують різні літературні й соціальні течії, вибудовують «конфігурацію дисциплін, теоретичних і культурних настанов, що визначають епоху» (Díaz, 2021).

C.Z. Díaz вибудовує історію соціальних комунікацій Чилі другої половини ХХ століття завдяки аналізу культурних і літературних періодичних видань. При цьому автор пропонує диференціювати історію на два періоди. *Перший період* розвитку соціальних комунікацій у Чилі автор називає проектом Unidad Popular («Народна єдність»). Згаданий проєкт контролювався урядом Сальвадора Альєнде впродовж трьох років від 1970 року до 1973 року. *Другий період* автор визначає як «перерву» на державний заколот, результатом якого стала сімнадцятирічна диктатура Junta de Gobierno de Chile (або дослівно «Урядові збори»), яку очолив Аугусто Піночет Угарте, а пізніше, від 1981 року до 1990 року, уряд під головуванням адмірала Хосе Торібіо Меріно (**Військовий переворот у Чилі (1973), 2023**). Обидва періоди в історії соціальних комунікацій Чилі другої половини ХХ століття постають як антагоністичні. Якщо в першому періоді проблеми соціальних комунікацій були «сформульовані в рамках рішучої співпраці художників і письменників» (**Díaz, 2021**), то в другому періоді соціальні комунікації змінили свій вектор на протилежний до розвитку. Влада Піночета стимулювала, на думку C.Z. Díaz, переслідування творчої інтелігенції та її «розрив із державою під час диктатури» (**Díaz, 2021**). Саме в ці два моменти журнали, що були посередниками соціальних комунікацій в Чилі «відкривали дебати й пропонували та обговорювали ідеї конкретного історичного часу, а також проблематизували здійснення своєї інтелектуальної практики та розмірковували про дисциплінарні обмеження, які їх підтримують» (**Díaz, 2021**).

Історія соціальних комунікацій Чилі в другій половині ХХ століття ілюструє неоднозначність поняття «розвиток історії соціальних комунікацій». Як повідомляє C.Z. Díaz, «у Чилі до кінця 1970-х років диктатура систематично цензурувала літературу та думала через Національний відділ соціальних комунікацій (DINACOS), який давав дозвіл на публікацію книг та періодичних видань» (**Díaz, 2021**). Пізніше, у 1980-х роках, регулювання соціальних

комунікацій здійснювали фахівці Міністерство внутрішніх справ Чилі. Нагадаємо, що в перший аналізований автором етап історії соціальних комунікацій відслідковувався їх сталий розвиток. Отже, аналіз траєкторії періодики як форми прояву соціальних комунікацій в історії культури Чилі визнає «соціальні, політичні та культурні трансформації цих двох моментів в історії Чилі» (Díaz, 2021).

На наше прохання штучний інтелект (далі – ШІ) під іменем «ChatGPT» (version dated 24 May 2023) аналізував історію соціальних комунікацій Чилі. Програма ChatGPT подала текст обсягом 448 слів. Аналіз відповіді ШІ на наше запитання «Які ти знаєш дослідження історії соціальної комунікації в Чилі?» дав підґрунтя для диференціації історії соціальних комунікацій на такі етапи: 1) спілкування корінних народів, 2) іспанська колонізація, 3) незалежний період, 4) поява радіо й телебачення; 5) диктатура та цензура; 6) демократизація та цифрова ера. Програма ChatGPT сформулювала висновок про те, що «історія соціальної комунікації в Чилі відображає культурні, політичні та технологічні перетворення країни» (A study of the history of social communication in Chile, 2023). Чат «підкреслює незмінну важливість медіа у формуванні публічного дискурсу, сприянні демократичній участі та об'єднанні спільнот» (A study of the history of social communication in Chile, 2023). Наш аналіз відповіді програми ChatGPT свідчить про те, що штучний інтелект знайшов і сформулював (структурував) інформацію про історію процесів розвитку соціальних комунікацій з позицій ідентифікації кореляції між історичними епохами (або періодами) і процесами соціальних комунікацій, які були стимульовані згаданими історичними епохами (або періодами). Варто додати, що слід враховувати напрямок вектору таких змін, оскільки як історичні події можуть змінювати соціальні комунікації, так і самі процеси розвитку соціальних комунікацій можуть породжувати історичні події й змінювати історичні епохи, або періоди.

Дослідник із *Болівії* (Bernabé, 2020) прагне розглядати історію соціальних комунікацій в країні через призму загальної світової історії соціальних комунікацій. Автор звертається до аналізу як історичних відомих епох, так і до лідерів думок певної історичної епохи. Такий підхід дає нам можливість віднести його дослідження до групи історико-епістемних праць про історію соціальних комунікацій. Так само, як і попередній дослідник (Bernabé, 2020) болівійський автор Naygovi Herrera (1917) схиляється до аналізу історичних процесів завдяки процесу концептуалізації. Хоча дослідник не вживає термін «соціальні комунікації», виклад праці побудований з опорою на чіткі історичні межі комунікації, що пов'язана з преісторичним періодом знань й історичним періодом. У межах історії Н. Еррера ідентифікує прероманську епоху й романську, середньовічні види комунікації, що функціонували від 1095 року до 1291 року (до 1453 року) у построманську епоху. У Сучасній Добі (від XIV століття до XVI століття) автор вирізняє століття Відродження й до XVIII століття – століття Просвітництва. Вже від 1789 року й дотепер автор відраховує сучасне століття (епоху). Кожну епоху (століття) дослідник характеризує описом соціальних комунікацій у політичному й економічному руслі, хоча сам термін «соціальні комунікації» не вживає. Отже, концепція аналізу дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій, запропонована ґрунтується Н. Еррера, спирається на загальноприйнятий підхід, що дає нам підстави віднести такий аналіз до групи історико-епістемних праць.

4. Додаткова література для поглибленого вивчення теми лекції 4

- Bastidas Meneses, L., Kaden, T. & Schnettler, B. (2021). The NN's souls-cult: a case study of catholicism and popular religion in Colombia. *Z Religion Ges Polit* 5, 31–52. <https://doi.org/10.1007/s41682-021-00075-z>
- Cocaleros (2023, October 8). Poe. <https://poe.com/chat/2m2cc2m5tvw6xieaftd>

- Collins, J., & Alarcón, K.T. (2021). Colombia, the Drug Wars and the Politics of Drug Policy Displacement – from La Violencia to UNGASS 2016. *Journal of Illicit Economies and Development*, 3(2), 190–205. DOI: <https://doi.org/10.31389/jied.93>
- Curiel, R.P., Domínguez, M.Q., Lora, E., & O'Clery, N. (2022). Mobility between Colombian cities is predominantly repeat and return migration. *Computers, Environment and Urban Systems*, 94, <https://doi.org/10.1016/j.compenvurbsys.2022.101774>
- Derrida, J. (2002). *Acts of Religion*. New York, Routledge.
- Foucault, M. (2008). *The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences*. London; New York, Routledge.
- Herrera, I.R. & Joost, D. (2023). «We are not Drug Traffickers, We are Colombian Peasants»: The voices and history of cocaleros in the substitution programme of illicit crops in Colombia. *Geoforum*, 123, 1–11.
- Manrique, C.A. (2019). Religious Practices, State Techniques and Conflicted Forms of Violence in Colombia's Peacebuilding Scenarios. *Revista de Estudios Sociales*, 67, 56–72. <https://doi.org/10.7440/res67.2019.05>
- Long, T. (2020). Borderland battles: violence, crime, and governance at the edges of Colombia's war, *International Affairs*, 96(2), 562–564, <https://doi.org/10.1093/ia/iaa003>
- Nuevo informe: Programa Nacional Integral de Sustitución de Cultivos Ilícitos (2023, October 08). UNODC. https://www.unodc.org/colombia/es/nuevo-informe_-_programa-nacional-integral-de-sustitucion-de-cultivos-ilicitos.html
- Parra-Peña, R.I., Ordóñez, L., & Acosta, C. (2012). *Policies for bridging the urban–rural gap in Colombia*. CIAT Policy Brief, 7. Centro Internacional de Agricultura Tropical (CIAT), Cali, Colombia, 6.
- Peculiarities of studying the history of social communications in Colombia (2023, September 24). Poe. <https://poe.com/chat/2lg131kr66m4momen6s>
- Penaranda, C., Chumbler, N. M., & Hung, D. T. (2021). Dual transcriptional analysis reveals adaptation of host and pathogen to intracellular survival of *Pseudomonas aeruginosa* associated with urinary tract infection. *PLoS Pathogens*, 17(4), <https://doi.org/10.1371/journal.ppat.1009534>
- Rochlin, J. (2012). Colombia's New Left and the Challenges of Security. *Latin American Perspectives*, 39(1), 10–27. <http://www.jstor.org/stable/23238965>
- Schmitt, C. (2005). *Political Theology: Four Chapters on the Concept of Sovereignty*. Chicago, University of Chicago Press.
- Uribe-Jongbloed, E. & Anderson, C. (2014). Indigenous and minority languages in Colombia: The current situation. *Zeszyty Łużyckie*. 48. https://www.researchgate.net/publication/273319481_Indigenous_and_minority_languages_in_Colombia_The_current_situation
- Vásquez-Rivera, O.I. (2019). Cultural hybridization in three colombian indigenous productive organizations. *Cuadernos de Administración (Universidad del Valle)*, 35(63), 26–41. <https://doi.org/10.25100/cdea.v35i63.6916>
- Velasquez, A., & Rojas, H. (2017). Political expression on social media: The role of communication competence and expected outcomes. *Social Media+ Society*, 3(1), <https://doi.org/10.1177/2056305117696521>

Лекція 5.

Дослідження журналістики й історії соціальних комунікацій у європейських країнах

(Іспанія, Велика Британія, Німеччина, Португалія, Україна).

Питання до обговорення.

5. Вивчення взаємозв'язку журналістики й історії соціальних комунікацій в Іспанії.
6. Велика Британія: дослідження журналістики й історії соціальних комунікацій.
7. Німецькі дослідження журналістики і соціальних комунікацій в історичному ракурсі.
8. Журналістика й історія соціальних комунікацій в Португалії.
9. Українські дослідники про взаємозв'язок журналістики й історії соціальних комунікацій.
10. Польський досвід вивчення проблем взаємозв'язку історії розвитку соціальних комунікацій і журналістики.

Рекомендована (вибіркова) література.

1. Ohme, J., Araujo, T., Boeschoten, L., Freelon, D., Ram, N., Reeves, B. B., & Robinson, T. N. (2023). Digital Trace Data Collection for Social Media Effects Research: APIs, Data Donation, and (Screen) Tracking. *Communication Methods and Measures*, 1–18. <https://doi.org/10.1080/19312458.2023.2181319>
2. Вивчення взаємозв'язку журналістики й історії соціальних комунікацій в Іспанії (2023, жовтень 29). Рое. <https://poe.com/chat/2o77rbx5ioe7s8r0v1a>
3. Історія соціальних комунікацій Великої Британії, (2023, жовтень 29). Рое. <https://poe.com/chat/2o77rbx5ioe7s8r0v1a>
4. Проблеми дослідження у Великій Британії взаємозв'язку журналістики й історії соціальних комунікацій (2023, жовтень 29). <https://poe.com/chat/2o77rbx5ioe7s8r0v1a>
5. Проблеми дослідження історії соціальних комунікацій у Німеччині (2023, жовтень 29). Рое. <https://poe.com/chat/2o77rbx5ioe7s8r0v1a>

6. Історія соціальних комунікацій Португалії (2023, жовтень 29). Chat. <https://chat.openai.com/>
7. Історія вивчення проблем історії розвитку соціальних комунікацій в Україні (2023, жовтень 29). Chat. <https://chat.openai.com/>

1. Вивчення взаємозв'язку журналістики й історії соціальних комунікацій в Іспанії.

Для вивчення взаємозв'язку журналістики й історії соціальних комунікацій в Іспанії ми звернулися до штучного інтелекту Claude–insntant (<https://poe.com/chat/2o77rbx5ioe7s8r0v1a>)який порадив нам зорієнтуватися на такі сім векторів і проблем дослідження.

1. Брак повної і доступної статистики щодо розвитку преси та ЗМІ в різні історичні періоди.
2. Труднощі з отриманням первинних історичних джерел, особливо за часів цензури та авторитарних режимів.
3. Складність узагальнення та порівняння різних моделей журналістики та стилів подачі інформації.
4. Відсутність єдиної думки щодо впливу окремих подій і змін на розвиток преси та комунікацій.
5. Політизація деяких історичних періодів, що ускладнює об'єктивний аналіз.
6. Мовні бар'єри при використанні іншомовних джерел та наукових досліджень.
7. Невизначеність ролі окремих осіб і видань через брак достовірної інформації.
8. Складність виділення причинно–наслідкових зв'язків між подіями в пресі і суспільстві. (Вивчення взаємозв'язку журналістики й історії соціальних комунікацій в Іспанії, 2023).

В Іспанії дослідники історії соціальних комунікацій (наприклад, автори наукового журналу «Історія та соціальні комунікації» (*Revista Historia y Comunicación Social*, 2023) та наукового журналу «Міжнародний журнал історичної комунікації» (*Revista internacional de Historia de la Comunicación*, 2023) вважають, що вивчення історії процесів розвитку соціальних комунікацій повинно здійснюватися з опорою на історичні події, аналіз ролі лідерів суспільної думки, вагомі суспільно–політичні процеси. Такий аналіз ми здійснювали в межах лекції 1 і тому не будемо заглиблюватися повторно.

2. Велика Британія: дослідження журналістики й історії соціальних комунікацій.

Загальними тенденціями дослідження журналістики й історії соціальних комунікацій у Великій Британії ШІ «Claude–instant» із вірогідністю називає дев'ять (*Проблеми дослідження у Великій Британії взаємозв'язку журналістики й історії соціальних комунікацій*, 2023).

1. Відсутність єдиного централізованого архіву преси та ЗМІ. Джерела розпорошені по різних бібліотеках й архівах.
2. Труднощі з пошуком маловідомих чи локальних періодичних видань минулих років.
3. Складність охоплення всієї багатомовної історії преси у Великій Британії (англійська, шотландська, валлійська мови).
4. Вплив політичних подій та цензури на об'єктивність преси в певні періоди історії.
5. Відсутність єдиного погляду на роль окремих видань та журналістів у суспільстві.
6. Зміна форматів та стилів журналістики з плином часу ускладнює порівняння.

7. Мовні бар'єри при використанні джерел, написаних до 19–20 століттях.
8. Брак статистики щодо аудиторій, накладів, реклами в давні періоди.
9. Складність виділення безпосереднього впливу ЗМІ на суспільні процеси.

Дослідники *Великої Британії* під час вивчення проблем, що пов'язані з історією соціальних комунікацій, зосередили свою увагу на специфіці функціонування зв'язків із громадськістю, рекламної справи, соціальних мереж і стільникового зв'язку, а також на особливостях аналізу кореляції між історією та соціальними комунікаціями (Korte, & Pirker, 2011; Panini, & Fiorini, 2015). Дослідники R. Panini й F. Fiorini вважають, що «історія та розвиток комунікації поділяється на історичні періоди, вони є складні й прив'язані до умов періоду та до соціальної референтної спільноти» (Panini, & Fiorini, 2015). Отже, ми знову можемо констатувати, що дослідження історії процесів розвитку соціальних комунікацій автори пропонують вивчати завдяки кореляції між історичними епохами й періодами, з одного боку, і зміною якості соціальних комунікацій, з іншого боку.

Констатована нами думка була перевірена за допомогою штучного інтелекту (ШІ) на ім'я «Bing», який функціонує на платформі «Skype». На наше запитання «Що ти знаєш про історію соціальних комунікацій у Великій Британії?» ШІ «Bing» запропонував текст обсягом 367 слів. Текст–відповідь містила визначення соціальних комунікацій як «процесів обміну інформацією, ідеями та думками між людьми через різні канали, такі як мова, письмо, засоби масової інформації, інтернет тощо» (Історія соціальних комунікацій Великої Британії, 2023). У тексті–відповіді на наше запитання ШІ «Bing» подав тезу про те, що історія соціальних комунікацій Великої Британії «пов'язана з історією країни та її культурним розвитком» (Історія соціальних комунікацій Великої Британії, 2023). Аналіз запропонованої відповіді ШІ «Bing» дозволив

виокремити ключові моменти, до яких з історичної позиції було віднесено декілька.

1. Усна традиція часів до римської експансії (передавання мови, музики, легенд та міфів кельтських племен, що населяли Британські острови до римського завоювання) (Історія соціальних комунікацій Великої Британії, 2023).

2. Писемна традиція римської експансії (культура письма, зумовлена римськими потребами в адміністративній і військовій справах, а також старання ченців християнських монастирів, «які зберегли багато античних текстів та створили нові релігійні твори» (Історія соціальних комунікацій Великої Британії, 2023)).

3. Соціальні комунікації середньовічної літератури Великої Британії (англосаксонська поезія, латинська хронологія, франко–норманський роман, кельтські легенди й середньоанглійські вірші) (Історія соціальних комунікацій Великої Британії, 2023).

4. Соціальні комунікації Ренесансу й Реформації (винахід друкарства, збільшення доступності книг і газет, поширення протестантських ідей і боротьба за релігійне самовизначення; розвиток англійської літератури) (Історія соціальних комунікацій Великої Британії, 2023).

5. Соціальні комунікації періоду зародження англійської буржуазії XVII–XVIII століть (колоніальна політика, промислова революція й наукові відкриття; «соціальні комунікації в цей період відображали суспільні зміни, такі як розвиток парламентаризму, боротьба за громадянські права, розквіт просвітництва та романтизму» (Історія соціальних комунікацій Великої Британії, 2023). У царині соціальних комунікацій описуваного періоду засоби масової інформації (газети, журнали, памфлети та карикатури) «стали важливими знаряддями політичної та культурної дискусії» (Історія соціальних комунікацій Великої Британії, 2023).

6. Соціальні комунікації періоду розвитку англійської буржуазії XIX–XX століть («промислова криза, світові війни, деколонізація, соціальні реформи та глобалізація»); соціальні комунікації набувають розмаїтості й демократичності, «завдяки появі нових технологій (телефон, радіо, телебачення, кіно, інтернет)» (Історія соціальних комунікацій Великої Британії, 2023).

Аналіз відповіді ШІ Bing вкотре підтвердив одне з наших передбачень щодо корелятивно–історичних шляхів дослідження проблем історії процесів розвитку соціальних комунікацій у Великій Британії.

3. Німецькі дослідження журналістики і соціальних комунікацій в історичному ракурсі.

Під час вивчення історії соціальних комунікацій у Німеччині виникає ряд проблем, які можна гіпотетично сформулювати в декількох пунктах.

1. Брак повних архівів ранніх друкованих видань через втрати у війнах.
2. Цензурні обмеження періодів авторитарних режимів утруднюють аналіз об'єктивності ЗМІ.
3. Відмінності у розвитку комунікацій у Західній та Східній Німеччині після Другої світової.
4. Відсутність єдиних підходів до оцінки ролі окремих видань та журналістів.
5. Зміни форматів та стилів журналістики з часом ускладнюють порівняння.
6. Брак достовірної статистики накладів, аудиторій давніх періодів.
7. Мовні бар'єри при роботі з історичними джерелами XVII–XVIII ст.

8. Вплив сучасної політики може спотворювати інтерпретацію історичних фактів.

9. Щораз складніше відслідковувати взаємодії нових цифрових комунікацій (Проблеми дослідження історії соціальних комунікацій у Німеччині, 2023).

Німецькі дослідники взаємозв'язку історії соціальних комунікацій і журналістики схильні констатувати декілька векторів своїх наукових пошуків, називаючи конкретні історичні межі тих соціальних процесів, що мали вплив на розвиток процесів як діахронних, так і синхронних соціальних комунікацій.

1. 15–16 ст. – зародження друкарства і поява перших друкованих видань. Однак цензура обмежувала вільний обмін інформацією. –

2. 17–18 ст. – поширення приватного друкарства і видавництва. Вихід перших регулярних газет і журналів.

3. 19 ст. – зростання рівня освіти населення. Розквіт преси, розширення її аудиторії. Формування національних ЗМІ.

4. 1871–1914 – "золота доба" преси. Зниження цін, збільшення накладів, різноманіття видань.

5. 1918–1933 – розквіт демократичних ЗМІ у Веймарській республіці.

6. 1933–1945 – жорсткий контроль нацистів над засобами масової інформації.

7. 1945–1990 – розділення Німеччини, формування моделей ЗМІ у ФРН і НДР.

8. 1990–ті – вплив інтернету, дигіталізація, комерціалізація ЗМІ.

9. У 21 столітті – сильні традиції друкованих ЗМІ поряд із цифровими каналами.

4. Журналістика й історія соціальних комунікацій в Португалії.

У португаломовній літературі (*Comunicação social, 2022*) соціальна комунікація слідом за думкою С. Сраіг, визнається як «наука про комунікацію» і «академічна дисципліна, яка займається процесами спілкування та поведінкою людини, моделями спілкування в міжособистісних стосунках, соціальною взаємодією та спілкуванням у різних культурах» (Craig, 2011). Вбачаємо в такому визначенні ознаки поняття «комунікація», а не поняття «соціальна комунікація» і тому не можемо в подальшому аналізі спиратися на таку дефініцію. Разом із тим, у португаломовній статті зустрічаємо й інше визначення соціальної комунікації як соціальної науки, «яка використовує різні методи емпіричного дослідження та критичного аналізу для розробки сукупності знань, що охоплюють різноманітні теми, від повсякденних розмов і взаємодій до систем соціальної та культурної комунікації на макрорівні» (Craig, 1999; Goffman, 1959). В останньому визначенні вже відчувається вплив соціологічної точки зору в поглядах на процеси соціальної комунікації. Такий підхід наближує нас до розуміння того, що процеси соціальних комунікацій є результатом застосування комунікаційних технологій. У свою чергу соціальні комунікації є засобом для створення соціального інжинірингу (Холод, 2016; Холод, 2017). Відповідно до визначення терміна «соціальні комунікації» чи терміна «історія соціальних комунікацій» у португальських наукових колах подається бачення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій і шляхи їх вирішення.

Схематичним відображенням історії соціальних комунікацій у Португалії є структура, яка була запропонована чат-ботом штучного інтелекту ChatGPT і відбивала соціально-історичний підхід до проблеми нашого дослідження (*Історія соціальних комунікацій Португалії, 2023*). Усю історію соціальних комунікацій було поділено на декілька етапів.

1. *Давні часи* (від XII століття до початку XV століття; усна народна творчість: легенди, пісні й народні казки).

2. Вік відкриттів (від початку XV століття до початку XVI століття; географічні відкриття, «розвиток друкованого слова», «поява книг і карт, які допомагали поширювати інформацію про відкриття і здобутки португальських мореплавців» (Історія соціальних комунікацій Португалії, 2023)).

3. Колоніальна епоха (від початку XVI століття до XX століття; «Португалія розпочала колонізацію та розширення своїх володінь в Африці, Азії та Південній Америці» (Історія соціальних комунікацій Португалії, 2023)). Штучний інтелект ChatGPT зазначає, що саме в цей період важливу роль у розвитку соціальних комунікацій «відіграли колоніальні газети та письменство, які поширювали інформацію про колоніальні землі, торгівлю та політику» (Історія соціальних комунікацій Португалії, 2023).

4. Диктатура та революція: (XX століття; диктатура А. де Олівейри Салазара впродовж 36 років (1932–1968); обмеження свободи слова, контроль над мас–медіа; Революція Гвоздик (1974); розквіт незалежних мас–медіа).

5. Сучасність (перша чверть XXI століття; «розмаїття форм та каналів» соціальної комунікації; популярність таких засобів соціальної комунікації: «інтернет, соціальні мережі, блоги та подкасти» «із метою спілкування, обміну інформацією та вираження думок» (Історія соціальних комунікацій Португалії, 2023)).

Отже, аналіз відповіді чат–боту штучного інтелекту ChatGPT (версії 24 травня 2023 року) свідчить про застосування у вивченні проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій соціально–історичного підходу.

5.Українські дослідники про взаємозв'язок журналістики й історії соціальних комунікацій.

В *Україні* дослідження історії соціальних комунікацій здійснюється з позиції трьох тенденцій (Холод, 2018), а саме: методологічної (поглиблення методології вивчення історії соціальних комунікацій), праксеологічної (поглиблення вивчення практичної діяльності, що пов'язана з історією соціальних комунікацій) та синергетичної («сукупна потужність групи речей, коли вони працюють разом, яка перевищує загальну потужність, досягнуту кожною роботою окремо» (Synergy, 2023)). Однак детальний аналіз свідчить про те, що «історія вивчення проблем історії розвитку соціальних комунікацій в Україні є досить розгалуженою» (Історія вивчення проблем історії розвитку соціальних комунікацій в Україні, 2023). ChatGPT виокремив 3 ключових періоди:

- 1) початок вивчення (середина ХХ століття; із позицій загальної історії, журналістики та соціології);
- 2) радянський період (від 1917 року до 1991 року; розробка «власної методології вивчення історії соціальних комунікацій, яка базувалася на марксистсько–ленінській теорії» (Історія вивчення проблем історії розвитку соціальних комунікацій в Україні, 2023)); вивчаються ЗМІ та «їхня роль у соціалістичному суспільстві» (Історія вивчення проблем історії розвитку соціальних комунікацій в Україні, 2023));
- 3) Незалежна Україна (від 1991 року до 2007 року; вивчення історії соціальних комунікацій як галузевої навчальної й наукової дисципліни в межах соціології й журналістики, політології).

Вважаємо за доцільне додати четвертий етап історії розвитку процесів соціальних комунікацій в Україні й назвати його синергетичним (від 2007 року дотепер). Саме в цей період відбувається інституалізація наукової галузі «соціальні комунікації» в Україні. Пропонуються нові інтердисциплінарні підходи, які синергезують досягнення журналістики, медіакомунікацій, політології й соціології. До того ж, «у цей період з'явилися перші спеціалізовані

наукові журнали та дослідницькі центри, що присвячені історії соціальних комунікацій» (Історія вивчення проблем історії розвитку соціальних комунікацій в Україні, 2023). До таких спеціалізованих журналів варто віднести «Світ соціальних комунікацій» (2011–2013), «Комунікаційні технології» (2013–2014), «Соціальні комунікації: теорія і практика» (2015 рік і дотепер); «Держава і регіони: Серія: соціальні комунікації» (2010 рік – дотепер); «Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Журналістика» (2003 рік – дотепер); «Медіа–студії» (2013 – дотепер) та інші. Аналіз згаданих спеціалізованих журналів свідчить про те, що на їхніх сторінках друкують результати своїх досліджень фахівці із соціальних комунікацій, комунікаційних технологій, медіастудій, медіакритики, соціальної психології, політології, культурології, системи безпеки, соціо– і психолінгвістики, журналістики, філософії, зв'язків із громадськістю, рекламної справи, маркетингу, педагогіки, соціології, лінгвістики й літературознавства тощо. «Вивчення історії соціальних комунікацій також включає аналіз нових медіаформатів, цифрових комунікаційних технологій та їх впливу на суспільство» (Історія вивчення проблем історії розвитку соціальних комунікацій в Україні, 2023). Отже, проблеми дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій активно вивчаються в Україні лише в останні 70 років і базуються на синергетичних принципах організації соціо–культурного середовища.

6. Польський досвід вивчення проблем взаємозв'язку історії розвитку соціальних комунікацій і журналістики.

Дослідники *Польщі* (Гобан–Клас, 1999; Подгурецьки, 2006), зокрема й популяризатори науки (Piotr “Prokonsul Piotrus” Konieczny, 2023) вважають, що вивчення історії розвитку процесів соціальних комунікацій повинно спиратися на 2 глобальних періоди⁷ в історії розвитку комунікації.

Перший глобальний період умовно назвемо «Контактна соціальна комунікація». Р. Конієцзну вважає, що він складається з вісьмох етапів (нумерація етапів запропонована нами – О.Х.): 1) «створення революційного способу спілкування» усного варіанту мови (Piotr “Prokonsul Piotrus” Konieczny, 2023), яка виникла від 200 000 років до н. е. до 30 000 до н.е.; 2) поява перших символів (від 30 000 років до н.е. до 10 000 років до н.е.); 3) поява петрогліфів (від 10 000 років до н.е. до 3 300 років до н.е.) і піктограм, ідеограм (від 9 000 років до н.е. до 3 400 років до н.е.); 4) поява писемності (від 3 400 років до н.е. до 3 300 років до н.е.); 5) поява аналітичних творів (від 3 300 років до н.е. до 3 000 років до н.е.); 6) поява фонетичного і складового письма (від 3 000 років до н.е. до 2 000 років до н.е.); 7) поява фонетичного письма й абетки (від 2 000 років до н.е. до 600 років до н.е.); 8) винахід інструментів письма (глиняних табличок, папірусу й паперу; від 600 років до н.е. до 100 року до н.е.).

До другого глобального періоду, який Р. Конієцзну назвав «Дистанційна соціальна комунікація», автор відніс 11 етапів, яким ми надали нумерацію: 1) поява оптичних комунікаційних сигналів, або «оптичний телеграф» (дим, вогонь; китайські вежі, маяки), а також коди на військових прапорах, вимпелах, шевронах, головних уборах, нагрудних знаках, погонах, аксельбантах; від існування прадавніх цивілізацій до 400 року до н.е); 2) поява геліографів (від 400 року до н.е. до 1790 року); 3) поява семафору (1790 рік); 4) використання звукових сигналів (порожнисті стовбури дерев, горни, барабани, системи труб у будівлях; від давніх часів дотепер); 5) застосування кур'єрів і пошти (від 2 400 р. до н.е. до ХХ століття); 6) застосування телеграфу (від 1838 року),

⁷ Piotr Konieczny не диференціює історію комунікації на два глобальні періоди. Згаданий розподіл запропонований нами (О.Х.).

стаціонарного телефону (від 1848 року); 7) винахід механічного телевізора (1884 рік) і лампового телевізора (1927 рік); 8) поява портативних телефонів (1950–ті роки в США та Швеції), факсів (від 1929 року до 1980–х років); 9) поява перших комп'ютерів (1941 рік) і персональних комп'ютерів (від 1990–х років і дотепер); 10) застосування сервісу для проведення відеоконференцій «Webex» (1995 рік), програма «Skype» (2003 рік) для голосової та відеозв'язку через інтернет, сервіс «ZOOM» (2011 рік) для проведення відеоконференцій); 11) поява комп'ютерних мереж (від 1969 року дотепер).

Отже, аналіз історії розвитку комунікації, запропонований Piotr Konieczny (Piotr “Prokonsul Piotrus” Konieczny, 2023) дозволяє констатувати чітку узгодженість ліній розвитку цивілізації (перший глобальний період, за пропозицією автора) і ліній розвитку технічних винаходів людства (друга глобальний період, за Piotr Konieczny (2023)).

Вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у *Болгарії* має свої чіткі ознаки, що відрізняються від ознак, якими характеризувалися наукові середовища попередніх країн світу (Вивчення проблем дослідження... у Болгарії, 2023).

Аналіз відповідей ChatGPT на наше запитання про вивчення проблем дослідження історії розвитку процесів соціальних комунікацій у Болгарії дав підґрунтя для ідентифікації трьох важливих періодів.

1. Початок досліджень (перша половина ХХ століття; вивчення «специфіки соціальних комунікацій, їх впливу на суспільство та політику» (Вивчення проблем дослідження... у Болгарії, 2023)).

2. Соціалістичний період (соціалістичний режим від 1944 року до 1989 року; «підтримка та пропаганда офіційної ідеології», «дослідження обмежувалися державними установами та академічними колами, що контролювалися державою» (Вивчення проблем дослідження... у Болгарії, 2023)).

3. Трансформація після революції (від 1989 року й дотепер; «незалежні наукові центри та університетські програми, що спеціалізуються на вивченні комунікаційних процесів» (Вивчення проблем дослідження... у Болгарії, 2023); поява нових наукових спільнот, що досліджують історію і проблеми соціальних комунікацій; поява наукових журналів, навчальних програм в університетах та наукових центрах; дискусії щодо історії та теорії соціальних комунікацій; тематика досліджень болгарських вчених охоплює «різні аспекти соціальних комунікацій, включаючи медіа, рекламу, масові комунікації, політичну комунікацію, цифрові комунікації та інші» (Вивчення проблем дослідження... у Болгарії, 2023)).

